

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งทำการศึกษาถึงศักยภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อมของเยาวชน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามประเด็นเนื้อหาของการวิจัยที่กำหนดไว้ อาศัยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มเยาวชนและกลุ่ม บุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม ได้แก่ คณะกรรมการหรือแกนนำกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม และสมาชิกกลุ่มบางคนรวมทั้งเครือข่ายของกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม องค์กรที่ให้การสนับสนุนอย่างเครือข่ายเยาวชนอีกเมืองน่าน มูลนิธิอีกเมืองน่าน และหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นแหล่งข้อมูลแวดล้อมกลุ่ม ที่จะแสดงถึงศักยภาพของกลุ่มเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่ปรากฏต่อชุมชนสังคมนั้น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสมบูรณ์ชัดเจนของข้อมูล ทั้งบริบทของชุมชนที่ศึกษาเพื่อให้ทราบถึงเป้าหมายของพฤติกรรม ความคิดจิตสำนึกในการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และนำไปสู่การรวมกลุ่มของเยาวชนที่จะเสริมสร้างศักยภาพของการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม แล้วนำเสนอเป็นผลการวิจัยของการศึกษาโดยแบ่งเนื้อหาของผลการวิจัยครั้งนี้ออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 บริบททั่วไปของชุมชนอำเภอแม่จริม ประกอบด้วย

1. ประวัติความเป็นมาของอำเภอแม่จริม
2. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน
3. ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชน
4. ลักษณะทางสังคมและประชากรของอำเภอแม่จริม

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ประกอบด้วย

1. ปัจจัยด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชน
2. ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม
3. ปัจจัยด้านครอบครัว

4. ปัจจัยด้านองค์การสนับสนุนการรวมกลุ่มเยาวชน
5. ปัจจัยด้านเครือข่าย
6. ปัจจัยด้านการเรียนรู้ที่ส่งผลให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการจัดการ
สิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 3 กระบวนการและรูปแบบในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนของกลุ่มเยาวชน
อัครแม่จริมประกอบด้วย

1. การรวมกลุ่มของเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมกลุ่มอัครแม่จริม
2. การจัดการสิ่งแวดล้อมของกลุ่มเยาวชนอัครแม่จริม
3. ศักยภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมของกลุ่มเยาวชนอัครแม่จริม

ตอนที่ 1 บริบททั่วไปของชุมชน

การศึกษาเรื่องศักยภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนของเยาวชน กรณีศึกษากลุ่ม
เยาวชนอัครแม่จริม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ต้องมีการทำความเข้าใจในบริบทของชุมชน
ประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาของอำเภอแม่จริม ที่ตั้ง อาณาเขต
การคมนาคมขนส่ง สิ่งแวดล้อมชุมชน ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชน ลักษณะสังคมและประชากร
ซึ่งศึกษาจาก ลักษณะของประชากร สถาบันทางสังคม และประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและ
ลักษณะการปกครอง ในฐานะที่เป็นแหล่งมรดกภูมิปัญญาที่ล้ำค่าของเยาวชน ที่ก่อให้เกิดศักยภาพ
ของกลุ่มเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของอำเภอแม่จริม

ประวัติความเป็นมาของ "บ่อว่า" หรืออำเภอแม่จริม จากเอกสารทางราชการ
ของอำเภอแม่จริมนั้นพบว่า อำเภอแม่จริมแต่เดิมเคยเป็นเมืองหนึ่งที่ขึ้นอยู่กับมณฑลลาวเฉียง ซึ่ง
ได้แบ่งการปกครองท้องที่เป็นแขวงต่าง ๆ โดยแม่จริมหรือเมืองบ่อว่านี้ จะขึ้นอยู่กับแขวงนครน่าน
จากข้อมูลที่ได้สืบต่อกันมาจากผู้สูงอายุ คือ แม่ฮ้อยเฮือน อุตยะราช แม่ฮ้อยคำ อุตยะราช อาจารย์
บุญไหว พรานสอน พ่อฮ้อยสวน พรหมทะนา พ่อฮ้อยคำล้วน กันชนะ และพ่อฮ้อยสวน สุนทร ซึ่งเป็น
ผู้อาวุโสในชุมชน ได้กล่าวว่า เมืองบ่อว่าเริ่มมีการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 1105 โดยพญาพรหม
บัณฑิตได้รวบรวมกลุ่มจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นได้ชื่อว่า บ้านพรหม แล้วปกครองบ้านเมืองมาจนถึง พ.ศ.
1107 ได้ร่วมกันกับครูปาค่อมสร้างวัดพรหมขึ้น ส่วนวัดพระธาตุยอยหงษ์ ได้มีการสร้างขึ้นใน พ.ศ.
1714 มีการซ่อมแซมโดยพญาอินต๊ะ บุญเรือง ร่วมกับครูปาหลวงจากนครเวียงอินทร์ ใน พ.ศ.
2405 ส่วนโรงเรียนบ้านพรหมได้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2435 โดยพญาอินต๊ะ บุญเรืองและพญาใจ

วงศ์สา พ่อเมืองร้าน พ่อท้าวแสนปง พ่อเมืองเบ็ญจ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อำเภอแม่จริม, 2541)

นอกจากนั้น ญาอินตะบุญเรือง ยังได้ร่วมกับประชาชนสร้างวัดหนองแดงขึ้นที่บ้านหนองแดง มีการแต่งตั้ง แสน(กำนัน) และตัวว (ท้าวหรือผู้ใหญ่บ้าน) ไปปกครองเมืองแทน เริ่มตั้งแต่ แสนหลง แสนโมง แสนรินทร์ แสนเขียน แสนหลวงใจ แสนขันทะ แสนขุนสีพรม แสนจุงทะนะและแสนอักษร ได้จัดตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมขึ้นในปี พ.ศ. 2475 ที่วัดพรม

หลังจาก พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาแสนก็เปลี่ยนเป็นกำนัน มีกำนันรส สุทธิ เป็นกำนันตำบลหนองแดงคนแรก นอกจากนี้ ผู้สูงอายุบางท่านยังได้สันนิษฐานว่า พื้นที่บริเวณบ่อว่านี้แต่เดิมอาจเป็นที่ของพวกชนเผ่าเงี้ยวหรือม่าน ที่มาอาศัยอยู่ก่อนแล้วจึงมีเจ้าเมืองเกิดขึ้นมาปกครอง ต่อมาเกิดการอพยพของกลุ่มคนจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อมาอาศัยที่ดินทำมาหากินตามลำน้ำว่า ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ และมีเปลือกหินเรียวซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตสมัยนั้น

การตั้งเป็นอำเภอแม่จริม แต่เดิมพื้นที่ของบ่อว่า หรืออำเภอแม่จริมนั้นขึ้นอยู่กับแขวงนครน่าน ซึ่งรวมตำบลหมอเมือง ตำบลหนองแดง ตำบลพงษ์ ต่อมาเมื่อปี 2508 นายชาญ เวชเจริญ (ปลัดจังหวัดน่านในขณะนั้น) ได้ออกตรวจเยี่ยมราษฎรในท้องที่อำเภอเมืองน่าน โดยเฉพาะตำบลหมอเมือง ตำบลหนองแดง ตำบลพงษ์ ได้พิจารณาเห็นว่า 3 ตำบลนี้ เป็นตำบลที่อยู่ใกล้ท้องที่ทุรกันดาร และห่างไกลจากตัวจังหวัดมาก ราษฎรยากจนและมีไข้ป่าชุกชุม มีอาณาเขตที่ติดต่อกับราชอาณาจักรลาว ทำให้มีโอกาสเข้าตรวจเยี่ยมดูแลทุกข์สุขราษฎรได้น้อยมาก เพราะเส้นทางคมนาคมไม่สะดวกต้องเดินด้วยเท้าในฤดูแล้ง ส่วนฤดูฝนนั้น เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าออกพื้นที่ได้เนื่องจากมีแม่น้ำ ลำห้วยหลายสายกั้นขวาง ซึ่งอาจสร้างความเสียหายในการปกครองได้ จึงได้มีการรายงานต่อกระทรวงมหาดไทย เพื่อขอตั้งที่ว่าการกิ่งอำเภอแม่จริมขึ้น และได้มีการเปลี่ยนชื่อจาก บ่อว่า มาเป็น แม่จริม ตามลำน้ำสายหลักของอำเภอ โดยในขณะนั้นมีอาณาเขตปกครองเพียง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลหนองแดง ตำบลหมอเมือง และตำบลพงษ์ เมื่อปี พ.ศ. 2512 ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 ได้มีการยกฐานะจากกิ่งอำเภอเป็นอำเภอแม่จริม และแยกตำบลพงษ์ออกจากอำเภอแม่จริมให้ไปขึ้นอยู่กับกิ่งอำเภอสันติสุข ปัจจุบัน อำเภอแม่จริมจึงมีตำบลในปกครอง 5 ตำบล 38 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ตำบลแม่จริม มี 6 หมู่บ้าน คือ บ้านบอน บ้านก้อ บ้านฝาย บ้านนาหมื่น บ้านตอง และบ้านตองเจริญราษฎร์

2. ตำบลหนองแดง มี 10 หมู่บ้าน คือ บ้านพรหม บ้านแค้ว้ง บ้านดงไพรวัลย์ บ้านนาคา บ้านหนองแดง บ้านนาบัว บ้านหนองแดงใหม่ บ้านนาเจริญ บ้านกิวน้ำ และบ้านสว่าง

3. ตำบลหมอมเมือง มี 6 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยซ้อ บ้านนาเซี้ย บ้านหมอมเมือง บ้านทุ่งกวาง บ้านบวกรวด และบ้านห้วยบง

4. ตำบลน้ำปาย มี 6 หมู่บ้าน คือ บ้านน้ำปาย บ้านป่าสัก บ้านห้วยกอม บ้านกิวกอก บ้านห้วยทรายมูล และบ้านต่อซ้อ

5. ตำบลน้ำพาง มี 10 หมู่บ้าน คือ บ้านน้ำปุ่น บ้านน้ำลาน บ้านน้ำเนะ บ้านน้ำพาง บ้านน้ำว่า บ้านน้ำปู้ บ้านน้ำพางใหม่ บ้านน้ำพระทัย บ้านน้ำดวง บ้านร่มเกล้า

มีเทศบาล 1 แห่ง คือ เทศบาลตำบลหนองแดง และมีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 4 แห่ง สภาตำบล 1 แห่ง คือ อบต.แม่จริม อบต.หนองแดง อบต.หมอมเมือง อบต.น้ำพาง และสภาตำบลน้ำปาย

ลักษณะการปกครองของชุมชนที่มีการเบ่งเขตกันอย่างชัดเจนมากขึ้น ทำให้ความผูกพันของคนในชุมชน พื้นที่ใกล้เคียงกันที่มีมาแต่เดิมเริ่มห่างเหิน ประกอบกับรูปแบบการปกครองที่มาจากหน่วยงานภาครัฐบาลจะมีลักษณะที่เป็นทางการ ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับหน่วยงานของภาครัฐบาลจึงมีลักษณะที่เป็นทางการด้วยเช่นกัน

จากประวัติความเป็นมาของอำเภอแม่จริม แสดงถึงความเป็นกลุ่มคนที่มีความผูกพันกันยาวนาน ความรักในพวกพ้องและการรวมกลุ่มของผู้คนในชุมชนที่มีมาแต่อดีต แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาของชุมชนอำเภอแม่จริม

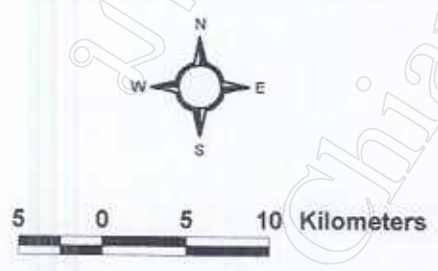
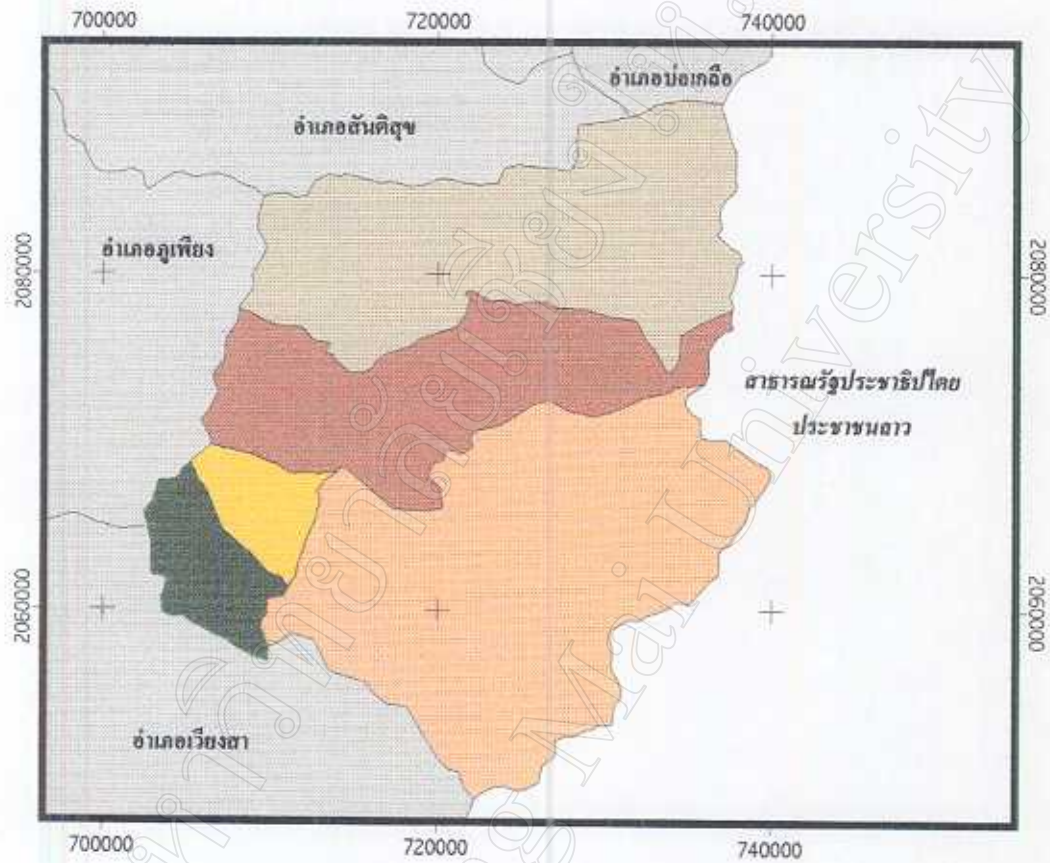
2. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอแม่จริม เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดน่านที่อยู่ไม่ห่างไกลจากอำเภอเมืองน่าน ไปทางด้านตะวันออกเป็นระยะทางประมาณ 38 กิโลเมตร มีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอสันติสุขและอำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเวียงสา จังหวัดน่านและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับกิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ภาพ 1 แผนที่ พื้นที่ศึกษา อำเภอแม่จรม จังหวัดน่าน

ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอแม่จริมส่วนใหญ่ มีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน เป็นป่าไม้แหล่งต้นกำเนิดของลำน้ำและลำห้วยสายต่าง ๆ ลำน้ำสายสำคัญ ได้แก่ ลำน้ำว่า ลำห้วยแม่จริม น้ำปาย น้ำพาง น้ำปุ่น น้ำปาย น้ำลาน น้ำแฉะ เป็นต้น พื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 650 เมตร มีที่ราบเชิงเขาตามลำห้วย ซึ่งเป็นแนวยาวจากทิศเหนือไปทิศใต้ มีภูเขาทอดยาวขวางกัน ทั้งด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก จึงทำให้มีที่ราบลุ่มสำหรับการเพาะปลูกเพียงร้อยละ 5 ของพื้นที่ทั้งหมดเท่านั้นเอง ซึ่งนับว่าน้อยมากและเป็นอุปสรรคต่อการทำการเกษตร และการประกอบอาชีพด้านการเกษตร

ลักษณะภูมิอากาศ ของอำเภอแม่จริมมีลักษณะคือ เป็นแบบป่าฝนเมืองร้อน มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ซึ่งมีสภาพอากาศที่ร้อนจัด อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 38 องศาเซลเซียส ในขณะที่ฤดูฝน ซึ่งมีฝนตกชุก ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,430 มิลลิเมตรต่อปี และมีอากาศหนาวจัดโดยเฉพาะบนพื้นที่สูง อุณหภูมิเฉลี่ยโดยประมาณ 17.6 องศาเซลเซียส ในฤดูหนาว

2.2 สิ่งแวดล้อมชุมชน

จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และจากการสำรวจพื้นที่ ลักษณะของสิ่งแวดล้อมในอำเภอแม่จริม พบว่า

สภาพดินส่วนใหญ่ของอำเภอแม่จริม มีลักษณะเป็นดินเหนียวปนทราย เกิดจากการเสื่อมสลายของอินทรีย์วัตถุและหินตามเชิงเขาบริเวณตะวันตก ตอนกลางของพื้นที่ในอำเภอแม่จริมมีความอุดมสมบูรณ์ของดินมากกว่า เนื่องจากการตกตะกอนตามลุ่มแม่น้ำ จึงเป็นบริเวณที่เหมาะสมแก่การทำนา โดยเฉพาะที่บ้านนาเขีย ที่จะเป็นแหล่งทำนาข้าวที่สำคัญของอำเภอแม่จริม (พ่อแแบ่ง คามินทร์, สัมภาษณ์ตุลาคม 2543) ส่วนบริเวณที่ราบเชิงเขา เป็นดินปนทรายที่ระบายน้ำได้ดีมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง ดินส่วนใหญ่ในอำเภอแม่จริมโดยเฉพาะในบริเวณเชิงเขามักจะถูกใช้เป็นที่สำหรับปลูกพืชไร่ ที่ไม่ต้องอาศัยน้ำมาก และใช้น้ำจากธรรมชาติเท่านั้น ก็สามารถจะให้ผลผลิตได้แล้ว เช่น ข้าวไร่ ไบหม่อน ข้าวโพด หรือถั่วเหลือง เป็นต้น แต่ทั้งนี้ จากสภาพของดินที่มีศักยภาพทางการเกษตรต่ำ พื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ทำให้หน้าดินถูกชะล้างไปมาก เป็นผลให้เกษตรกรจำเป็นต้องมีการใส่ปุ๋ยในดินบ้าง เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ให้แก่ดิน จากคำบอกเล่าของพ่อแแบ่ง คามินทร์ ถึงข้อตกลงของคนในชุมชน ที่เกี่ยวกับการจับจองพื้นที่ทำกินที่มีมาแต่ในอดีต ว่าการถือครองที่ดินนั้น สมาชิกชุมชนจะมีสิทธิ์ถือครองได้คนละไม่เกิน 5 ไร่ และที่มีการถือครองที่ดินมากที่สุดเ็นชุมชนสูงสุดเพียง 3 ไร่เท่านั้น การถือครองมีลักษณะสืบทอดกันมาโดยไม่มีการรื้อถอนพื้นที่ซึ่งกันและกัน

ทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำ ในอำเภอแม่จริมจะอาศัยน้ำจากลำน้ำแม่จริมซึ่งไหลผ่าน ตำบลแม่จริม ตำบลหนองแดง ตำบลหมอเมืองและตำบลน้ำปาย เป็นระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร และน้ำว่าที่ไหลผ่านตำบลแม่จริม ตำบลหนองแดง ตำบลน้ำพางและตำบลน้ำปายเป็นระยะทางถึง 46 กิโลเมตร นับว่าเป็นแหล่งน้ำหลัก ที่มีความสำคัญต่อประชากรในอำเภอแม่จริม เพราะลำน้ำนี้จะมีพื้นที่รับน้ำฝนได้ถึง 1,359,737.50 ลบ.ซม. มีลำน้ำสาขาสายต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นสายสั้น ๆ และมีระยะทางไม่กี่กิโลเมตร ได้แก่ น้ำปุน น้ำมวบ น้ำแฉะ น้ำพาง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่มีปลาและสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะในลำน้ำว่า เล่ากันว่าเคยมีปลาน้ำจืดอยู่ แต่ก็ได้สูญพันธุ์ไปนานแล้ว พอ ๆ กับปลาบางชนิดที่ลดน้อยลงจากการจับปลาที่ใช้เครื่องมือที่ไม่เหมาะสมและมิได้มีการควบคุมกวดขันอย่างดีพอ ในปัจจุบันหลังจากที่ได้มีการเริ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลา การดูแลแหล่งน้ำต่าง ๆ เพื่อให้มีความสมบูรณ์ พบว่าปลาหมออารีย์ที่ได้สูญพันธุ์ไปแล้วจากลำน้ำว่า กลับปรากฏว่าพบปลาชนิดนี้ในลำน้ำว่าอีกครั้ง นอกจากนี้ ในอำเภอแม่จริมยังมีแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งโยงโยเป็นเครือข่ายร่วมหลายแห่ง ได้แก่ วังปลาที่บ้านนาเขีย บ้านพรม บ้านห้วยซ้อ

ทรัพยากรป่าไม้ในอำเภอแม่จริม ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ป่าสงวนของเขตอุทยานแห่งชาติแม่จริมและอุทยานน้ำว่าในเขตลุ่มน้ำน่าน มีพื้นที่ป่าครอบคลุมถึง 465,375 ไร่ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของอำเภอแม่จริม คือ ลำน้ำว่าและลำน้ำแม่จริม รวมทั้งลำน้ำสาขา ไม้ส่วนมากเป็นไม้จำพวกไม้ไผ่ ไม้ยาง ไม้เหียง ไม้แดง สมุนไพบบางชนิด จะมีเฟิร์นและต้นต่าว ในบางพื้นที่ (ไฟโรจน์ คำจันต๊ะ, สัมภาษณ์เมื่อธันวาคม 2543) สภาพของป่าไม้ยังมีความอุดมสมบูรณ์ในบางส่วน แต่จากการที่พื้นที่ในอำเภอแม่จริมเคยเป็นสถานที่สู้รบ ทำให้มีการบุกรุกทั้งพื้นที่ป่าไม้ และจากเหตุการณ์ดังกล่าว รัฐได้มีนโยบายที่จะก่อสร้างเส้นทางยุทธศาสตร์เพื่อใช้ในการลำเลียงอาวุธ เพื่อต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้มากขึ้น

เมื่อได้ร่วมเดินทางสำรวจต้นน้ำแม่จริม พร้อมกับหัวหน้าเหมืองฝายในอำเภอแม่จริม ปรากฏว่า มีร่องรอยของการหาอาหารของหมูป่าเป็นบางแห่ง ประกอบกับในบริเวณลำธาร แหล่งน้ำ น้ำตกจะพบรูขนาดใหญ่ซึ่งเป็นที่อาศัยของปูที่มีขนาดใหญ่เท่าฝ่ามือ ตัวมีสีฟ้าปนสีแดง ชาวบ้านคนหนึ่งในขณะที่ร่วมเดินทางกล่าวว่า คนที่เดินทางขึ้นบนนี้ จะพบปูชนิดนี้บ่อย ๆ เรียกชื่อกันว่า ปูผา ปูชนิดนี้จะขุดรูอยู่ลึกมากและมักจะออกหากินในเวลากลางคืน การพบร่องรอยของสัตว์ต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า ป่าในอำเภอแม่จริมยังมีความสมบูรณ์ แต่ในบางส่วนก็ได้มีการบุกรุกทำลาย ลักลอบตัดไม้ เผาและถาง เพื่อใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ เนื่องจากมีร่องรอยของจิ้งจอกปรากฏอยู่ ชาวบ้านได้มีการนำจิ้งจอกมาเลี้ยงหรือมาปล่อยทิ้งไว้บนเขา เพราะไม่

สามารถรับภาระเลี้ยงดูวันนั้นได้ ด้วยเหตุที่ชุมชนและป่าของชาวบ้าน อยู่ติดกับพื้นที่ของเขตอุทยานแห่งชาติแม่จรม จึงมักจะมีปัญหาการรุกป่าพื้นที่อยู่บ้าง เนื่องจากการปักหลักเขตไม่ชัดเจน เพราะเป็นเพียงเสาหลักเล็ก ๆ แสดงไว้เท่านั้น(นายไพโรจน์ คำจันดี๊ะ และหัวหน้าเหมืองฝาย, สัมภาษณ์ธันวาคม 2543)

การจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของชุมชน จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านและสังเกต สภาพการจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของคนในชุมชนส่วนมากจะใช้วิธีการแบบดั้งเดิม คือ การขุดหลุมฝังหรือเผา เพราะโดยส่วนมากมักจะเป็นมูลฝอยจำพวกเศษใบไม้ ใบหญ้า หรือเศษอาหารที่เหลือจากการบริโภค ซึ่งอาจจะมีมูลฝอยอื่น ๆ เช่น เศษผ้า กระดาษบ้าง แต่ก็ไม่มากนัก เนื่องจากสภาพการบริโภคของคนในชุมชนแม่จรมเดิมจะไม่ค่อยบริโภคอาหารปรุงสุกสำเร็จ มักจะมีการทำเองภายในครัวเรือน จึงทำให้มีปริมาณของมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลไม่มากพอที่จะสร้างผลกระทบหรือเป็นปัญหาต่อประชาชนในชุมชนได้ แต่ในปัจจุบัน รูปแบบการบริโภคที่มีการเปลี่ยนแปลงไปบางส่วน โดยเฉพาะรูปแบบการหีบห่อที่เปลี่ยนจากการใช้ใบตองหรือใบตองตึง (ใบสีก) ห่ออาหารมาเป็นถุงพลาสติก และกล่องโฟมซึ่งยากแก่การทำลาย ทำให้เกิดปัญหาด้านการจัดการมูลฝอยดังกล่าวบ้าง แต่คงยังไม่ถึงกับกระทบต่อสภาพการดำรงอยู่ของชุมชนในบริเวณกว้างนัก เนื่องจากยังอยู่ในสภาพที่ควบคุมได้ ประกอบกับกระแสของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้แพร่กระจายไปทั่วจังหวัดน่าน จึงส่งผลให้ หน่วยงาน องค์กรชุมชน และประชาชนเริ่มเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต จึงทำให้กลุ่ม องค์กรหลาย ๆ ฝ่ายในอำเภอแม่จรมหันมาให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าว เพื่อนำไปสู่แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2.3 การคมนาคมและการขนส่ง

อำเภอแม่จรม มีเส้นทางคมนาคมและการขนส่งที่สะดวกที่สุดเพียงเส้นทางเดียว คือทางบก โดยมีทางหลวงจังหวัดสาย 1168 จากจังหวัดน่านถึงอำเภอแม่จรมเป็นสายหลัก และยังมีถนนสายรองที่ติดต่อระหว่างอำเภอต่ออำเภอ เช่น อำเภอสันติสุข อำเภอเวียงสา ตำบลน้ำพาง น้ำปาย หมอเมือง และแม่จรมการคมนาคมขนส่ง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการรวมกลุ่มของคนในชุมชน อันเนื่องมาจากการมีพื้นที่ที่ติดต่อกัน และเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และคนนอกชุมชน ส่งผลต่อการพัฒนาการรับรู้ ความรู้ต่าง ๆ ซึ่งกันและกันที่เกี่ยวข้องถึงการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร ทั้งจากภายในและภายนอกที่สามารถจะสื่อ

ถึงกันได้ รวมทั้งส่งผลต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยเฉพาะข่าวสารและประเด็นที่สำคัญด้านสิ่งแวดล้อม ของทุกชุมชนในจังหวัดน่าน และมีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของคนในชุมชนต่าง ๆ

สรุปว่า จากประวัติความเป็นมา และลักษณะแวดล้อมทางกายภาพ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของคนในท้องถิ่นมานาน สภาพความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้น ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่มีความผูกพันสิ่งแวดล้อม ประกอบกับกระแสอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น เปลี่ยนแปลงไปด้วย เนื่องจาก ผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาที่ทำให้เกิดเส้นทางคมนาคมอันเป็นการเชื่อมโยง อำเภอแม่จริมกับสถานที่อื่นพร้อมกับการเกิดกระแสอนุรักษ์ขึ้น ทำให้เยาวชนได้สังเกตและเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมรอบตัว เป็นปัจจัยที่สำคัญของความคิดได้ หรือเกิดความตระหนักต่อกิจกรรมในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อศักยภาพที่เกิดขึ้นของกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม

3. ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชน

จากลักษณะทางกายภาพของอำเภอแม่จริมที่เป็นภูเขาลาดชันชันชัน อาชีพหลักของประชากรในพื้นที่ คือ การทำการเกษตรกรรมจึงเป็นการเกษตรกรรมบนพื้นที่สูง และเป็นการทำไร่เลื่อนลอยประมาณร้อยละ 98 วิถีชีวิตเป็นลักษณะพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าที่จะเป็นการจ้างแรงงาน การทำงานเรียกว่า การ "เอามือ" (การลงแขก) ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่มักจะใช้เป็นสิ่งแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ซึ่งนับว่าเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ทั้งนี้ปัจจัยที่ทำให้เป็นเช่นนี้ ก็เพราะเส้นทางคมนาคม ยังเป็นการเดินเท้าและการขนส่งยังใช้สัตว์เป็นพาหนะ ได้แก่ วัวต่าง ม้าต่าง (ต่างหมายถึงบรรทุก) การเดินทางสัญจรไปมาระหว่างอำเภอและพื้นที่ใกล้เคียง จึงมีความยากลำบาก เนื่องจากพื้นที่เป็นที่สูงและ ป่าเขา จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นอดีตผู้นำของ "บ่อว่า" ได้กล่าวว่า การเดินทางในสมัยก่อนนั้น หากต้องการที่จะเข้าไปติดต่อราชการในเมือง จะใช้เส้นทางเดินทางเท้าไปตามเส้นทางน้ำไหล คือ ตามเส้นทางของลำห้วยน้ำปาง น้ำปาย ผ่านเข้าบ้านน้ำเกียนของกิ่งอำเภอภูเพียงในปัจจุบัน จึงจะถึงอำเภอเมือง รวมระยะเวลาของการเดินทางประมาณ 1 – 2 วัน (พ่อแบ่ง คามินทร์, สัมภาษณ์ตุลาคม 2543)

ปัจจุบัน มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคม เพื่อกระจายความเจริญสู่ท้องที่ต่าง ๆ ในอำเภอแม่จริม ซึ่งเป็นผลดีต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของอำเภอแม่จริม มีการสร้างโรงบ่มใบยาสูบขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้สัตว์เป็นพาหนะมาเป็นการใช้รถยนต์แทน (พ่อสุข, สัมภาษณ์ ตุลาคม 2543) วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไป มีอาชีพใหม่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการรับจ้างไปเป็นแรงงานก่อสร้างโรงบ่มใบยา คณงานปลูกยาสูบ แต่ทั้งนี้การทำไร่เลื่อนลอยยังคงเป็น

กิจกรรมในการดำรงชีพของชุมชนจนถึงปัจจุบัน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นยุคที่ธุรกิจการค้าที่ดินเพื่อปลูก อ่าเภอแม่จรมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมมากขึ้น ส่งผลให้คนในท้องถิ่นออกไปรับจ้างยังต่างถิ่นในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ได้สะดวกขึ้น ในขณะที่คนต่างถิ่นพากันเข้ามา พร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของธุรกิจร้านค้าของชำในรูปแบบมินิมาร์ท ซึ่งพบว่า มีจำนวนเพิ่มขึ้นถึงกว่า 10 แห่ง โดยเฉพาะภายในพื้นที่เขตตัวอำเภอแม่จรมิ ซึ่งยังไม่ได้รวมถึงที่อยู่เรียงรายตามเส้นทางคมนาคม ฉะนั้นรูปแบบการดำเนินกิจกรรมของคนใน ชุมชนจึงมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยมีการพึ่งพาการค้าดำรงชีพจากทรัพยากรป่าไม้และแหล่งน้ำ ก็เริ่มลดลง และหันมาทำการค้าขายมากขึ้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 - พ.ศ. 2540 สภาพเศรษฐกิจของประเทศไทยขณะนั้น กำลังอยู่ในภาวะย่ำแย่ อุตสาหกรรมบางประเภทจำเป็นต้องลดจำนวนคนงานลง ฉะนั้น ส่วนหนึ่งของผู้คนจากอำเภอแม่จรมิที่ไปทำงานที่อื่น เกิดปัญหาตกงาน ไม่มีงานทำ จึงพากันกลับบ้าน และเริ่มหันกลับมาหากินในที่ดินที่มีอยู่เดิมอีกครั้ง ครั่งนี้ได้มีนายทุนเข้ามาส่งเสริมกิจกรรมการผลิตสินค้าทางเกษตร ได้แก่ เบทาโกร ซีพี เพื่อส่งบริษัทในจำนวนที่มาก ๆ จึงทำให้ต้องหาพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น เนื่องจากที่ดินที่มีอยู่เดิม ไม่พอเพียงต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร และยังมีประชากรบางส่วนที่อพยพย้ายถิ่นมาจากพื้นที่อื่น ไม่มีที่ดินทำกินในชุมชน จึงเกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม่ในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งของอำเภอแม่จรมิ ในขณะที่จำนวนของการเพิ่มประชากรในพื้นที่ นับวันจะยังมีเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้พื้นที่ทำกินลดลง การพึ่งพาอาศัยกันอย่างเก่าก่อนมาเป็นลักษณะของการจ้างงาน ที่ต้องแลกด้วยเงินค่าจ้างแทนสิ่งของ ซึ่งก็ทำให้อำเภอแม่จรมิมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของการดำรงชีพที่แตกต่างไปจากเดิมด้วย ปัจจุบันประชากรในอำเภอแม่จรมิมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 8,000 บาท ต่อคน ต่อปี

กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอแม่จรมิ ได้แก่

การทำการเกษตร ด้านการเพาะปลูก ส่วนใหญ่จะเป็นการทำไร่ ทำสวน บนพื้นที่สูง ได้แก่ การปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด เป็นหลักเพื่อไว้บริโภค นอกเหนือจากนั้นเป็นพืชที่มีหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ได้เข้ามาแนะนำส่งเสริมให้ปลูก ซึ่งได้ผลเป็นบางอย่างเท่านั้น เช่น ถั่วเหลือง หอม กระเทียม ไบหม่อน ดอกดาวเรือง ยาสูบ เป็นต้น ซึ่งทำให้มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพเท่านั้น (พ่อแปง คามินทร์, ตุลาคม 2543) ส่วนการปศุสัตว์ มีบ้างแต่ไม่มากจะเป็นการเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือนและประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของคนในชุมชน สัตว์ที่เลี้ยงส่วนมาก ได้แก่ ไก่ หมูและเป็ด

นอกจากนี้ ยังมีโครงการพระราชดำริหลายโครงการที่เข้ามาส่งเสริมอาชีพแก่ ชาวเขาอาศัยอยู่บริเวณที่สูง ได้แก่ บ้านสว่าง บ้านร่มเกล้า บ้านน้ำตวง ซึ่งเป็นการเสริมรายได้และ แนะนำอาชีพ ที่จะช่วยในการลดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม่ให้ลดน้อยลง เนื่องจากป่าไม้ในอำเภอ แม่จรมีอัตราการถูกทำลายค่อนข้างสูงและนับวันจะเพิ่มการทำลายมากขึ้นเรื่อย ๆ

การหาผลผลิตจากป่าหรือของป่า ได้แก่ ต่่าวหรือมะต่าว หวาย ดอกก้ง เห็ด สัตว์ป่า เกล็ดทราย (เกล็ดหินแฉาว) หัวข้าวเย็น ซึ่งสามารถนำมาบริโภคและเป็นวัตถุดิบในการผลิต สินค้าต่าง ๆ เช่น ดอกก้ง นำมาทำเป็นไม้กวาดขาย หรือต่าว ที่นำมาทำเป็นลูกขิด และเห็ดซึ่งเป็น ผลผลิตที่ได้จากป่าที่ขึ้นชื่อมาก เนื่องจากเห็ดป่าที่ส่งขายในจังหวัดน่านส่วนใหญ่มาจากอำเภอ แม่จรม

การจับสัตว์น้ำและผลผลิตจากแหล่งน้ำ ในอำเภอแม่จรมได้มีการจับสัตว์ น้ำจากแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ น้ำว่า ลำน้ำแม่จรม ซึ่งทำให้ได้ปลาที่มีชื่อเสียงมากในเรื่องรสชาติที่ อร่อย คือ ปลาแซ่ ปลาคัง หรือนำไปแปรรูปเป็น ปลาพึก (ปลาส้ม) ปลาจ่อม ปลาแห้ง ส่งขาย แต่ การจับสัตว์น้ำนี้ ไม่ได้มีการทำกันเป็นลำเป็นสัน ส่วนมากจะนำไปขายเมื่อเหลือจากการบริโภคใน คราวเรือนแล้ว

หัตถกรรม เครื่องจักสาน ในอำเภอแม่จรมยังคงมีการดำรงชีพด้วยงานฝีมือ หรืองานหัตถกรรม โดยงาน ส่วนใหญ่นี้จะเกี่ยวข้องกับสิ่งของใช้สอยในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การ จักสาน ซึ่งจะมีการสานอุปกรณ์ในการเลี้ยงชีพของชาวบ้าน เช่น กระบุง ช้อน ไซ ตะกร้า กระด้ง ฯลฯ นอกจากนี้เครื่องจักรสานแล้วก็ยังมีการตีเหล็ก แต่เป็นงานที่ทำอยู่เฉพาะกลุ่มมีน้อยมากและไม่ เด่นชัด เนื่องจากไม่มีการถ่ายทอดสู่เยาวชนรุ่นใหม่มากนัก

การค้าขาย เป็นผลที่เกิดจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่เจริญมากขึ้น มี เส้นทางเดินทางระหว่างอำเภอที่สะดวกขึ้นจึงส่งผลให้มีร้านค้าในอำเภอแม่จรมมากขึ้นตาม ลำดับ แต่ร้านค้าส่วนใหญ่ จะเป็นร้านประเภทขายของชำ เป็นร้านที่รับเอาสินค้าจากในอำเภอ เมืองน่านมาขาย ประกอบกับในอำเภอแม่จรมเองไม่มีตลาดสดขนาดใหญ่ มีเพียงตลาดเทศบาล เล็ก ๆ เพียงแห่งเดียวซึ่งจะเปิดขายเฉพาะช่วงเย็น คือ ตั้งแต่เวลา 15.00 น. เป็นต้นไป สินค้าส่วนใหญ่ที่นำมาขายเป็นสินค้าประเภทผักที่ปลูกในท้องถิ่น เนื้อสัตว์บางชนิด และอาหารปรุงสุก โดยมี แม่ค้ามาขาย 4 - 5 รายเท่านั้น เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ในอำเภอแม่จรมมักจะปรุงอาหารเอง

และไม่นิยมรับประทานอาหารนอกบ้าน หรือซื้อมารับประทาน (แม้ค้าขายของในตลาดสดเทศบาล, สัมภาษณ์วันวาคม 2543 - กุมภาพันธ์ 2544)

จากลักษณะทางกายภาพของอำเภอแม่จรมที่มีสภาพของดิน น้ำ และป่าไม้ที่ยังคงต้องผูกพันและอาศัยทรัพยากรธรรมชาติมาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเลี้ยงชีพ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเกษตรกรรม หัตถกรรม การค้าขายหรือการหาของป่า ย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น เยาวชนซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของชุมชน ย่อมถูกปลูกฝังและซึมซับการกระทำต่าง ๆ โดยเฉพาะการดำรงชีพของคนในชุมชน เช่น การนิยมประกอบอาหารเองภายในครอบครัวไม่นิยมซื้ออาหารปรุงสำเร็จมา หรือการใช้ใบตองห่อของขายของแม่ค้าในตลาดสดเทศบาล ซึ่งส่งผลกระทบต่อเยาวชนที่จะเกิดการเรียนรู้ และลงมือปฏิบัติอย่างปกติ แม้ว่าจะมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจภายในชุมชนที่เพิ่มมากขึ้นและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต แต่เป็นสิ่งที่เยาวชนได้เรียนรู้ เกิดความตระหนักต่อปัญหาที่เริ่มจะปรากฏ ซึ่งอาจจะยังไม่เด่นชัดนัก แต่ก็พอที่กระทบต่อความรู้สึกของเยาวชนและผู้คนในอำเภอแม่จรม และส่งผลให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

4. ลักษณะทางสังคมและประชากรของอำเภอแม่จรม

4.1 ลักษณะประชากร

ประชากรส่วนใหญ่ในอำเภอแม่จรมเป็นชาวไทยยวน เรียกตนเองว่า คนเมื่อง นอกจากนี้ ยังมีชนกลุ่มน้อย เช่น ม้ง ถิ่น ลี๊วะ ซึ่งมาจากพื้นที่ใกล้เคียงอำเภอแม่จรมซึ่งได้แก่ อำเภอสา อำเภอบ่อเกลือ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว บางส่วนอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เป็นภูเขาสูง เช่น บ้านกิวน้ำ บ้านร่มเกล้า บ้านน้ำว่า บ้านน้ำแฉะ บ้านน้ำปุ่น บ้านน้ำตวง ส่วนที่ราบลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นชาวลาว ที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยก็มี และบางส่วนที่มาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากการสัมภาษณ์ฐาน การอพยพของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในอำเภอแม่จรม พอสรุปได้ดังนี้

1. ประชากรตำบลหนองแดง มาจาก อำเภอเมืองน่าน อำเภอเวียงสา
2. ประชากรตำบลหมอมเมือง มาจาก บ้านซึ้ง น้ำมวบ อำเภอเวียงสา จากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แขวงไชยบุรี ปัจจุบันอยู่หมู่บ้านห้วยบง บวกแรด
3. ประชากรตำบลน้ำปาย มาจากอำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรธานี บ้านตาลชุม อำเภอเวียงสา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

4. ประชากรตำบลน้ำปาง มาจาก คนพื้นเมืองเดิม และชาวเขาเผ่าม้ง และลัวะ
5. ประชากรตำบลแม่จริม มาจากเมืองเชียงใหม่ (จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบัน)

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประชากรในอำเภอแม่จริม พบว่า ประชากรที่อพยพย้ายถิ่นมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว บางส่วนที่เป็นชนเผ่าลัวะ ถิ่นไม่มีที่ดินถือครอง เมื่อมาอาศัยอยู่ในอำเภอแม่จริม จำเป็นต้องอาศัยพื้นที่เพื่อทำมาหากิน เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจในพื้นที่ที่มีเพิ่มมากขึ้น ความต้องการเพิ่มผลิตผลทางการเกษตรจึงทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ในบริเวณต่าง ๆ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าซึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่จริม อันเป็นสาเหตุหนึ่ง ของการลดลงของพื้นที่ป่าต้นน้ำด้วยเป็นสำคัญ และยังเป็นผลให้มีปริมาณน้ำในลำน้ำว้าและลำน้ำแม่จริมมีปริมาณน้ำน้อยลงทุก ๆ ปี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม อำเภอแม่จริม, 2541)

ปัจจุบัน อำเภอแม่จริมมีประชากรทั้งสิ้น 15,935 คน แยกเป็นชายจำนวน 8,158 คน และหญิงจำนวน 7,777 คน มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่โดยเฉลี่ยประมาณ 41 คน ต่อตารางกิโลเมตร (กรมการปกครอง อำเภอแม่จริม, 2542)

อาจกล่าวได้ว่า อำเภอแม่จริมยังมีลักษณะสังคมโดยทั่วไปเป็นสังคมชนบท มีสภาพความแตกต่างของประชากรและพื้นที่การอยู่อาศัย ซึ่งไม่ใช่ข้อจำกัดของความสัมพันธ์ใกล้ชิดของผู้คนในชุมชน ด้วยรูปแบบกิจกรรมทางสังคม ทั้งในด้านประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา และการดำรงชีพ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในอำเภอแม่จริม ย่อมเป็นผลดีที่ทำให้เกิดการขยายเครือข่ายและแนวร่วมของการรักษาสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง และครอบคลุมทุกบริเวณในอำเภอแม่จริม

4.2 ลักษณะสถาบันทางสังคมของอำเภอแม่จริม

สถาบันที่สำคัญทางสังคมของประชากรในอำเภอแม่จริม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา

สถาบันครอบครัว ครอบครัวโดยส่วนใหญ่ในอำเภอแม่จริม มักเป็นครอบครัวขยาย มีสมาชิกตั้งแต่รุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก อยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ผู้อาวุโสจะได้รับการเคารพยกย่องสูงสุด และเมื่อสมาชิกในครอบครัวแต่งงาน มักนิยมแยกบ้าน (ลงตั้ง) ออกไปอยู่ห่างจากบ้านเดิมไม่มาก ยกเว้นครอบครัวของบุตรสาวคนเล็กที่มักอยู่บ้านเดิม เพื่อทำหน้าที่เลี้ยงดูพ่อแม่ สำหรับการอบรมสั่งสอนมักจะมีการพูดคุย การมอบหมายหน้าที่

รับผิดชอบในงานต่าง ๆ ในครอบครัวแก่เยาวชน พ่อแม่มักจะปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง โดยเฉพาะรูปแบบของการดำรงชีพ ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่เป็นการทำมาหากินที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การติดตามพ่อแม่ไปหาของป่ามาขาย การช่วยพ่อแม่ทำไร่ ทำนา เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เยาวชนได้รับการซึมซับ เห็นแบบอย่างการกระทำของสมาชิกในครอบครัว ส่งผลต่อการเกิดทักษะ เจตคติและการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีจิตสำนึกและความตระหนักต่อสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

สถาบันการศึกษา พบว่าในอดีตของชุมชน เด็กผู้ชายมักจะมีโอกาสได้เรียนหนังสือมากกว่าเด็กผู้หญิง เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ มีพระสงฆ์เป็นผู้ที่ให้ความรู้ต่อมารัฐให้การสนับสนุนการศึกษามากขึ้น จึงทำให้เยาวชนไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง ได้รับการศึกษาเท่าเทียมกันหมด ซึ่งลักษณะการจัดการศึกษาในอำเภอแม่จรม แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1) การศึกษาตามอัธยาศัย ที่มักจะเน้นจากการเก็บเกี่ยวประสบการณ์สั่งสมของตนเอง หรือการรับการถ่ายทอดจากผู้เฒ่าผู้แก่ในครอบครัว หรือผู้รู้ในชุมชน เช่น การจักสาน การทอผ้า การฟ้อน ความรู้เรื่องพืช สมุนไพรและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

2) การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษที่เกิดขึ้นจากการจัดการในภาครัฐบาลตามความเหมาะสมของท้องถิ่นที่ต้องการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ของประชาชนให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่น การศึกษาทางไปรษณีย์ การจัดกลุ่มสนใจ เป็นต้น ซึ่งมีศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแม่จรม เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา

3) การศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญของเยาวชนในอำเภอแม่จรมในปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

3.1) ระดับก่อนประถมศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมแก่เด็กเล็กก่อนเข้ารับการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ฯลฯ โดยจัดการศึกษาขึ้นในตำบลต่าง ๆ ในอำเภอแม่จรม เช่น ศูนย์เด็กเล็กวัดห้วยซ้อ ที่รับเด็กในพื้นที่บ้านห้วยซ้อ และทุ่งกวาว เข้ามาดูแลเป็นต้น

3.2) ระดับประถมศึกษา มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงคือ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่จรม ซึ่งมีโรงเรียนในสังกัดจำนวน 22 โรงเรียน

3.3) ระดับมัธยมศึกษา มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ กรมสามัญศึกษา ที่รับผิดชอบโรงเรียนที่สอนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจนถึงตอนปลาย คือโรงเรียนแม่จรม และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่จรมที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 9 โรงเรียน

สถาบันศาสนา เป็นสถาบันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชน มีการนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนมาก จะมีการทำบุญใส่บาตรในวันศีล (วันพระ) ซึ่งชาวบ้านจะพากันหยุดทำงานเพื่อไปทำบุญ ฟังธรรมที่วัด และจากการศึกษาพบว่า การรวมตัวขององค์กรต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน มักจะมีวัดเป็นศูนย์กลางของการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น วัดอรัญญวาสีซึ่งเป็นที่ทำการของมูลนิธิฮักเมืองน่าน วัดโป่งคำที่เป็นจุดเริ่มต้นของการรวมตัวของคนในตำบลพงษ์เพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ วัดดอนแก้ว อำเภอท่าวังผา ที่เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำจนกลายเป็นกลุ่มเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรที่สำคัญ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า แต่ละวัดจะมีพระที่มีความเป็นผู้นำสูง มีความสามารถ รวมทั้งอาศัยจากความศรัทธา ความเชื่อของประชาชนในชุมชน ในการชักจูงชาวบ้านให้มารวมกลุ่มและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนได้เป็นอย่างดี

การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนที่จะมีผู้คนมารวมตัวกัน ของอำเภอแม่จริม แสดงให้เห็นว่ามีพระภิกษุที่มีความสามารถในการเป็นผู้นำ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นแบบอย่าง แนวทางในการปฏิบัติแก่คนในชุมชนได้ เช่น การดำเนินกิจกรรมชมรมคนบ่อว่าภายใต้การดำเนินการของพระครูพิพิธนันทคุณ เจ้าอาวาสวัดห้วยซ้อที่เป็นแกนนำสำคัญของกลุ่ม หรือการรวมกลุ่มของเยาวชนบ้านตองเป็นชมรมคนรักต้นไม้ที่เป็นเครือข่ายหนึ่งของกลุ่มเยาวชนฮักแม่จริมนั้นก็มีจุดเริ่มต้นที่วัดตอง เช่นเดียวกับกลุ่มเยาวชนฮักแม่จริม

“อาตมาได้ประชุมชาวบ้านที่เป็นพ่อแม่ของเยาวชนฮักแม่จริม แล้วบอกว่าเด็กเขามาทำอะไรในกลุ่ม เกิดประโยชน์กับชุมชนยังไง กับตัวของเด็กยังไง หลังจากนั้น เด็ก ๆ ก็มาบอกว่า พ่อแม่เขาไม่ว่าแล้วละ เขารู้ว่าลูกเขามาทำอะไรที่นี่ ยังบอกให้พาน้อง ๆ มาร่วมกิจกรรมด้วย” (พระครูพิพิธนันทคุณ, สัมภาษณ์เมื่อกุมภาพันธ์ 2544) ความเชื่อ ความศรัทธาที่คนในชุมชนมีต่อพระภิกษุนั้นยังได้ส่งผลต่อการรวมกลุ่มของเยาวชน โดยเฉพาะการชี้แจงให้ผู้ปกครองได้รับทราบและให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้

กล่าวโดยสรุปว่า สถาบันทางสังคม ไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว การศึกษาหรือศาสนา เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อเยาวชนในการที่จะเป็นแหล่งสำคัญในการขัดเกลา ให้การเรียนรู้ ประสบการณ์เพื่อให้ได้รับทราบถึงแนวทางที่ถูกต้องของการดำรงชีวิตต่ออย่างมีความหมาย และเรียนรู้ถึงวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง อันนำไปสู่หนทางของ

การป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้วยความเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันด้วยสำนึก และ ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

4.3 ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ

จากการที่ชุมชนอำเภอแม่จรมีประวัติของชุมชนมายาวนาน ทำให้มี การดำรงและคงไว้ซึ่งแนวคิด ความเชื่อในประเพณี พิธีกรรมของท้องถิ่น ได้แก่ การแต่งกาย นั้นผ้า ที่ใช้นั้นมักจะทอเอง ย้อมเองด้วยสีจากธรรมชาติ คือ ผลมะเกลือผสมด้วยขี้โคลนใส่ใบเบ็ก ซึ่งจะ ทำให้ผ้ามีสีคราม ซึ่งเป็นสิ่งแสดงถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่ได้พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติมานาน แม้ ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการแต่งกายไปตามยุคสมัย แต่ก็ยังมีการแต่งกายแบบดังกล่าว อยู่บ้างในช่วงที่มีงานบุญ หรือประเพณีต่าง ๆ

ส่วนในด้านอาหารการกิน นิยมบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก ซึ่ง มักจะมีการปลูกไว้บริโภคเองภายในครอบครัว ฉะนั้น อาหารการกินจึงมีการซื้อขายน้อยมาก เพราะส่วนมากจะใช้ของแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน แต่ในปัจจุบัน ก็หันมาซื้อเนื้อสัตว์บริโภคบ้าง โดยเฉพาะสัตว์ใหญ่ แต่ก็ยังคงมีการเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคเอง หรือไว้เพื่อประกอบพิธีกรรมตามความ เชื่อในชุมชน การปลูกสร้างบ้านเรือนมักจะไม่ไผ่มาดับให้เป็นฟาก เพื่อนำมาเป็นฝ้ายบ้าน หลังคา มักจะมุงด้วยหญ้าคา ยกพื้นชั้นเดียว และจะมีการตัดไม้ไผ่ในช่วงฤดูฝน เป็นการป้องกันมอดกินไม้ และได้บ้านที่มีความคงทน

ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมภายในชุมชนนั้น พ่อแม่ คามินทร์ เล่าว่า ชุมชนยังมีพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ได้แก่ การส่งเคราะห์ การเรียกขวัญ การส่งพร นอกจากนี้ การ นับถือผี ยังคงเป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา โดยจะมีการเลี้ยงผีในช่วงวันแรม 3 ค่ำ เดือน เกียง ซึ่งจะมีการจัดรวมกันภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านแต่ละบ้านจะเก็บไก่ไว้เพื่อจัดพิธีที่ท้ายบ้านซึ่ง เป็นที่ตั้งของหอผี ที่ได้สร้างไว้ เป็นหอผีของหมู่บ้าน มีพิธีการเข้าจำ โดยมีการทำพิธีเรียกผีมากิน เครื่องเลี้ยงซึ่งจะมีผู้อาวุโส คนเฒ่า คนแก่ในหมู่บ้านเป็นผู้ทำพิธี โดยมีความเชื่อว่าใครที่เลี้ยงผี แล้ว ผีจะให้ความคุ้มครองให้คนในหมู่บ้านอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สำหรับประเพณีที่สำคัญใน ชุมชน ได้แก่

การตั้งธรรมา (ผ้าป่า) เป็นประเพณีที่คนในชุมชนจะจัดทุกปีในเดือน 5 เบ็ง ทั้งนี้ ชาวบ้านหรือคนในชุมชนที่อยู่ที่ยื่น จะมีการกลับมาดำเนินกิจกรรมดังกล่าวในแผ่นดินถิ่นเกิดของตน เป็นการนำความเจริญรุ่งเรืองมาให้ศาสนสถานในชุมชน และเป็นการทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นใน

ท้องถิ่นของตน การจัดการจะขึ้นอยู่กับภาวะทางเศรษฐกิจของชุมชนเป็นสำคัญ (พระครูพิพิธ
นันทคุณ, สัมภาษณ์ธันวาคม 2543)

เทศน์มหาชาติ หรือเทศน์คาถาพัน จะจัดในวันเพ็ญเดือน 3 ซึ่งเป็นเดือนมาฆะ
โดยกำหนดจัด 2 ปีหรือ 3 ปีต่อ 1 ครั้ง ขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชน ก่อนวันเทศน์จะมีการแต่ง
ประตูป่า รอบ ๆ โบสถ์ ตามความเชื่อเรื่องพระเวสสันดร จะมีการนำข้าว 1,000 ก้อน เทียน 1,000
เล่ม ตุง 1,000 ซ่อ มาประกอบในพิธีด้วย การเทศน์ก็จะเทศน์ติดต่อกัน 13 กัณฑ์จนเสร็จสิ้น ซึ่งใน
แต่ละกัณฑ์นั้นก็จะมีการแบ่งกันเป็นเจ้าศรัทธากัณฑ์เทศน์นั้น ๆ ซึ่งอาจแบ่งตามคุ้มบ้านหรือตาม
กลุ่มย่อย ๆ ในชุมชนได้ (พระครูพิพิธนันทคุณ, สัมภาษณ์กุมภาพันธ์, 2544)

ประเพณีกินสลาก (สลากภัต) ประเพณีการ “ทานข้าวสลาก” หรือการ “กิน
ก๋วยสลาก” ตามสำเนียงพูดของเมืองเหนือ หมายถึง ประเพณีทานสลากภัต เป็นประเพณีที่ชาว
อำเภอแม่จรม นับถือสืบเนื่องมาช้านานแล้ว การทานก๋วยสลากจะเริ่มในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 12
(เหนือ) โดยจะเริ่มที่วัดหมอมเมืองเป็นวัดแรกจากนั้นวัดอื่น ๆ ก็จะไปกินสลากได้ ขึ้นอยู่กับการตกลง
ของชาวบ้านหรือศรัทธาในวัดแต่ละวัด วัดที่ต้องกินสลากทุกปี ได้แก่ วัดหมอมเมืองและวัดพระธาตุ
ยอยหงษ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการรวมตัวของกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้านจำนวนมาก ปัจจุบันการ
กินสลากจะมีการทำกันยิ่งใหญ่ โดยที่วัดใดกินสลากหมู่บ้านนั้นก็มีการจัดเตรียมอาหารไว้เลี้ยง
ต้อนรับศรัทธาจากบ้านอื่นหรือญาติเพื่อน เมื่อมีการเลี้ยงอาหารแล้วก็จะมีการร่วมทำบุญกับเจ้า
ภาพ โดยจะนำเงินใส่ซองมอบให้เจ้าภาพ

ประเพณีขึ้นธาตุ คือพระธาตุยอยหงษ์ ซึ่งเป็นปูชนียสถานที่เก่าแก่และมีความ
สำคัญอย่างยิ่งในอำเภอแม่จรม โดยจะจัดพิธีขึ้นธาตุในวันสำคัญทางศาสนา คือ วันเพ็ญเดือนหก
เหนือ (เดือนสี่) เดือนแปดเหนือ (เดือนหก) เดือนเกียงเหนือ (เดือน 11) และวันสงกรานต์
วันดังกล่าวก็จะมีประชาชนกลุ่มต่าง ๆ พากันจัดงาน และมีการแสดงพื้นเมือง เพื่อร่วมสมโภชน์
องค์พระธาตุ

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เช่น การคลอด
บุตรซึ่งจะมีระยะเวลาของการอยู่ไฟมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับลำดับการเกิดของเด็กที่เกิดมา
คือ เด็กที่เกิดคนแรก ระยะเวลาการอยู่ไฟจะนานถึง 20 วัน คนที่ 2 จะอยู่ 15 วัน คนที่ 3 จะอยู่
เพียง 7 วัน ตามลำดับการเกิด (พ่อแปง คามินทร์, สัมภาษณ์ตุลาคม 2543) ปัจจุบัน มักจะไป

คลอดที่โรงพยาบาลแม่จรม ซึ่งทำให้ความเชื่อดังกล่าวเริ่มเลือนหายไปบ้าง แต่ยังคงกระทำอยู่เพียงเล็กน้อยในบางหมู่บ้าน

ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ มักจะเป็นจุดรวมตัวของคนในชุมชนซึ่งมีมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มักจะถูกหยิบยกมาใช้ในการเป็นรูปแบบและกลอุบายของการสร้างศรัทธา หรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ชักจูงหรือดึงดูดให้คนมารวมตัวกันตามกิจกรรมที่จัดขึ้น เช่น การใช้พิธีสืบชะต้ามานวดกับการรักษาป่าของชาวบ้านในชุมชน ด้วยกุศโลบายดังกล่าว ยังส่งผลให้ทรัพยากร ได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นรูปแบบของกิจกรรมที่ถูกนำมาใช้มากในการรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน ซึ่งในอำเภอแม่จรมได้มีการนำมาใช้ด้วยเช่นกัน เพื่อชะลอการลดลงของพื้นที่ป่าแม่จรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

จากศักยภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนของเยาวชน เกิดจากปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพล ต่อการรวมตัวเป็นกลุ่มเยาวชน เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ดังนี้

- 1 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน
- 2 ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม
- 3 ปัจจัยด้านครอบครัว
- 4 ปัจจัยด้านองค์การสนับสนุน
- 5 ปัจจัยด้านความเป็นเครือข่ายขององค์กร
- 6 การเรียนรู้ที่ส่งผลให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

1 ปัจจัยด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

จากการศึกษาเอกสารอ้างอิงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะพื้นที่ด้านกายภาพของอำเภอแม่จรมพบว่า มีลักษณะที่เป็นทิวเขาสลับซับซ้อน ประชากรส่วนใหญ่มักจะยึดเอาพื้นที่บริเวณเชิงเขา และที่ราบลุ่มที่ใกล้กับลำน้ำว่าและลำน้ำแม่จรมเป็นแหล่งทำมาหากิน เนื่องมาจากทรัพยากรป่าไม้ที่มีความสมบูรณ์ และเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญในอำเภอแม่จรม

ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของคนในชุมชน และผลจากการเร่งรัดพัฒนามากขึ้นในจังหวัดน่าน ประกอบกับเคยเป็นพื้นที่ที่มีการสู้รบกัน ระหว่างรัฐบาลไทยกับ

ฝ่ายคอมมิวนิสต์และประเทศเพื่อนบ้าน ก่อให้เกิดการบุกรุกถล่มล้างพื้นที่ป่าไม้ ทรัพยากรต่าง ๆ ได้ถูกทำลายอย่างมาก และยิ่งเมื่อนโยบายการขยายการบริการขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 - 6 โดยมีสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน พื้นที่ถนนหนทางต่าง ๆ เริ่มมีมากขึ้น ส่งผลต่อการร่อยหรอของป่าไม้ เนื่องจากการเดินทางที่สะดวก และนโยบายการสัมปทานป่าไม้ของรัฐบาล ทำให้จำนวนป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว

“ป่าตอนนี้เป็นป่ารอบใหม่ คือเป็นป่าปลูก เนื่องจากป่าเดิมไม้ใหญ่ถูกตัดไปแล้วจึงเหลือแต่ตอ อย่างที่บ้านต้อซ้อ เดิมเคยมีต้นซ้อใหญ่ในหมู่บ้าน แต่ถูกลักลอบตัดไปแล้วหมู่บ้านนี้เลยตั้งชื่อเป็นหมู่บ้านต้อซ้อ ตามตอของต้นซ้อที่เหลือ เพื่อเตือนใจลูกหลานในหมู่บ้าน” (กำนันตำบลน้ำปาย, สัมภาษณ์ เมษายน 2544)

“น้ำในน้ำว่าที่ผ่านบริเวณหมู่บ้านลดลง บางปีก็เกือบแห้งโดยเฉพาะในหน้าแล้ง เลยมาคิดว่าป่าข้างบนคงถูกตัดไปเยอะ อย่างลำห้วยซ้อน้ำแห้งไปแล้วเหลือแต่รอยของทางน้ำไหลในสมัยก่อน” (นายพิชณู สุทธิใส, สัมภาษณ์ เมษายน 2544)

“ตอนเด็กในลำห้วยข้างวัดยังมีน้ำอยู่ ผมยังได้เล่นน้ำ ก็ไม่มากเท่าไร ตอนหน้าฝนน้ำจะเยอะหน่อย แต่ตอนนี้แห้งไปแล้วครับ ประมาณ 3 - 4 ปี มาแล้ว” (นายพิชณู สุทธิใส, สัมภาษณ์กุมภาพันธ์ 2544)

จากคำบอกเล่าของแกนนำชุมชนและแกนนำเยาวชนกลุ่มฮักแม่จริม แสดงให้เห็นถึงความตระหนักรู้ในปัญหาที่ เกิดอะไรขึ้นกับสิ่งแวดล้อมรอบด้านในชุมชน แต่เนื่องจากสภาพของความเปลี่ยนแปลงที่ยังไม่เด่นชัดมาก ถึงขั้นส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน และสภาพของป่าไม้ แหล่งน้ำ รวมทั้งสภาพแวดล้อมในชุมชนด้านอื่น ๆ ยังไม่ถึงขั้นวิกฤตเสียหายจนไม่สามารถที่จะดำรงชีพอยู่ได้ และเป็นการรับรู้ในปัญหาที่เกิดขึ้นเท่านั้น ประเด็นด้านการจัดการแก้ไข กับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น จึงเป็นเรื่องของการได้มาซึ่งผลประโยชน์ในโครงการที่ชุมชนได้จัดดำเนินการขึ้น จากความต้องการที่ไม่อยากสูญเสียสภาพความสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ แหล่งน้ำ หรือสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่นเดียวกับที่ชุมชนอื่น ๆ ประสบมา และจากการศึกษาดูงาน การได้ร่วมกิจกรรมเวทีชาวบ้าน การพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างชุมชน จึงเกิดการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็น คณะกรรมการด้านการจัดการป่าชุมชน

คณะกรรมการอนุรักษ์แหล่งน้ำ พันธุ์สัตว์น้ำ หรือเข้าเป็นเครือข่ายของการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ตามท้องที่ต่าง ๆ ในจังหวัดน่านได้มีการดำเนินการ นั้นหมายถึง การได้มาซึ่งงบประมาณที่จะได้จากองค์กรต่าง ๆ นั้นที่จะให้การสนับสนุนการจัดการ ดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั่นเอง

แกนนำชุมชนหลายท่านในอำเภอแม่จริม ได้กล่าวถึงกระแสของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในจังหวัดน่านที่มีการแพร่กระจายไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการรวมกลุ่มของผู้คนในชุมชน ส่งผลให้แต่ละชุมชน เกิดการตื่นตัวในการดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดเครือข่ายของความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระแสที่เกิดขึ้นตามเจตคติ ความตระหนัก และความต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม (แกนนำชุมชน, สัมภาษณ์ตุลาคม 2543)

การกระทำของผู้ใหญ่ แกนนำในชุมชน ผู้ที่เป็นที่เคารพศรัทธาของคนในชุมชน และเยาวชน ทำให้เยาวชนเกิดการซึมซับ การเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เกิดความตระหนักและเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดความต้องการที่จะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ดังจะเห็นได้จาก การเข้าร่วมในกิจกรรมการตรวจป่าของคณะกรรมการป่าชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา การเป็นคณะกรรมการในกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในลำน้ำว่า ลำน้ำแม่จริมของชุมชน เช่น กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำบ้านนาเขีย บ้านพรม บ้านห้วยซ้อ ฯลฯ การร่วมดำเนินกิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ที่สาธารณสุขอำเภอเป็นเจ้าของโครงการ เยาวชนก็ได้เข้ามาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมกับร่วมคิด ร่วมทำในหลาย ๆ กิจกรรมที่เกิดขึ้น จนชาวบ้านในอำเภอแม่จริมเข้าใจว่า กลุ่มเยาวชนนี้เป็นกลุ่มจัดการเรื่องของขยะเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังได้เป็นส่วนหนึ่งในคณะทำงานในการวิจัยศึกษาชุมชนที่ชมรมคนบ่อว่าได้รับงบประมาณจาก สกว. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) (กลุ่มเยาวชนอัครแม่จริม, สัมภาษณ์เมษายน 2544)

กล่าวได้ว่า เยาวชนได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมในโครงการต่าง ๆ ที่หน่วยงานขององค์กรพัฒนาเอกชน คือ ชมรมคนบ่อว่าและเครือข่ายเยาวชนอัครเมืองน่าน จัดดำเนินกิจกรรมในรูปของค่ายสิ่งแวดล้อม การฝึกอบรม การศึกษาดูงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั้งภายในจังหวัดน่าน และจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง หรืออยู่พื้นที่ลุ่มน้ำเดียวกัน รวมทั้งการได้พบพูดคุยกับเยาวชนในพื้นที่ต่าง ๆ ส่งผลต่อการส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เยาวชนเพิ่มมากขึ้น

ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม จากการสังเกตถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ประกอบกับการได้รับประสบการณ์จากการร่วมงานกับกลุ่ม องค์กรทั้งในชุมชน และนอกชุมชนในด้านจัดการสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดการรวมของเยาวชนในพื้นที่ต่าง ๆ ในอำเภอแม่จรม ได้แก่ ชมรมคนรักต้นไม้ที่บ้านตอง กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำที่บ้านพรม และกลุ่มเยาวชนฮักแม่จรม เป็นต้น ซึ่งก็เป็นกลุ่มที่มีการขยายเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น และมีการปรับประยุกต์ การดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมจากการเรียนรู้ที่เยาวชนได้รับมา แล้วนำมาปรับใช้ให้ สอดคล้องกับพื้นที่ของตนเอง

การดำเนินกิจกรรมของเยาวชน ได้ทำให้ผู้คนในชุมชนเริ่มมีการตื่นตัว เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น เห็นได้จากการร่วมกิจกรรมการเก็บขยะที่เยาวชนจัดขึ้น เมื่อปลายปี พ.ศ. 2542 การอนุญาตและสนับสนุนให้ลูกหลาน เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน ฮักแม่จรมมากขึ้น ทำให้กลุ่มเยาวชนมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและเป็นเครือข่ายการดำเนินงานด้าน สิ่งแวดล้อม กระจายอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้งอำเภอแม่จรม แหล่งน้ำที่มีพันธุ์ปลาบางชนิดที่เกือบ สูญพันธุ์นั้นมีการเปลี่ยนแปลงหลังจากที่เยาวชนได้ร่วมดำเนินกิจกรรม ปลาในท้องถิ่น เช่น ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาน้อย มีเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งได้พบว่า ปลาหมออารีย์ ที่เคยหายไปจาก ลำน้ำว่าได้ปรากฏขึ้นมาจำนวนหนึ่ง และยังมีสัตว์น้ำประเภทอื่นที่ปรากฏมาจากการดูแลจัดการ แหล่งน้ำ คือ ตะพานน้ำที่พบในเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาบ้านห้วยซ้อ กล่าวได้ว่า ถึงแม้ว่าการจัดการ สิ่งแวดล้อมที่เยาวชนกำลังดำเนินการอยู่นั้น ยังมีลักษณะที่ไม่ปรากฏชัดเจนนัก อีกทั้งการดำเนิน กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ยังอาศัยการเข้าเป็นแนวร่วมของกลุ่มใหญ่ โดยมีองค์กรต่าง ๆ ที่ให้การ สนับสนุน แต่สามารถบ่งบอกได้ถึงศักยภาพของเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกัน เยาวชนยังได้เป็นตัวประสานความเข้าใจในการทำงานที่สำคัญ ระหว่างองค์กรกับกลุ่มชาวบ้าน ในชุมชนอำเภอแม่จรม,

2. ปัจจัยทางด้านสังคมวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของเยาวชน

การรวมตัวและพบปะกันของเยาวชน คนหนุ่มสาวจะอาศัยโอกาสที่มีกิจกรรม ในชุมชน ได้แก่ งานบุญ ทอดผ้าป่า ทานกัวยสลาก งานประเพณีสงกรานต์ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ในการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการสร้างสรรคความสามัคคีในหมู่คณะ มีการนำเอา กิจกรรมบันเทิง มาเป็นแรงจูงใจในการทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ของผู้คนในชุมชนทุกระดับ เช่น มีการจัดแสดงละลื้อ ซอ ซึ่ง การละเล่นจ้อย การซอ คำว สำหรับกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้น ตาม ความต้องการของหน่วยงานรัฐบาล องค์กรชุมชน ได้แก่ กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด กิจกรรม

รณรงค์การป้องกันโรคเอดส์ หรือการจัดกีฬาเพื่อสร้างความสามัคคี เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน หมู่บ้าน ซึ่งมีโครงการเข้ามา แล้วให้เยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ โดยไม่ต้องร่วมแสดงความคิดเห็นหรือรับผิดชอบใด ๆ (นายมานพ กันใจมา, สัมภาษณ์เมษายน 2544)

ในการจัดกิจกรรมของแต่ละชุมชน เยาวชนจะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการจัดงาน การช่วยเหลือ ติดต่อประสานงาน เนื่องจากพระสงฆ์หรือผู้นำชุมชนไม่สะดวก ไม่คล่องตัวเท่ากับที่จะให้เยาวชน ได้เข้ามาช่วยให้สามารถดำเนินการได้อย่างสมบูรณ์และเรียบร้อย เยาวชน คนหนุ่มสาวในชุมชนจึงมีบทบาทที่สำคัญมากเยาวชนบางคนมีความคุ้นเคยกับผู้นำชุมชน รู้จักหรือเป็นเครือญาติ เช่น เป็นลูกพี่ลูกน้อง เป็นเพื่อน ก็จะขอแรงให้ช่วยงานมาช่วยงาน หากมีเพื่อนที่รู้จักสนิทสนมกันก็จะชวนกันมาช่วยงานด้วย นานเข้าจึงกลายเป็นกลุ่มหนุ่มสาว หรือกลุ่มเยาวชนของชุมชนนั้นไปโดยปริยาย ซึ่งการรวมตัวกันจะขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่กลุ่มจะเข้ามาช่วยดำเนินการ แต่ยังคงเป็นกลุ่มที่ไม่ต่อเนื่อง ไม่ถาวร รวมกันชั่วคราวชั่วคราวเพื่อดำเนินกิจกรรมเท่านั้น เมื่อเสร็จสิ้นงานแล้วก็แยกย้ายกันไป บางครั้งสมาชิกก็มีการอพยพโยกย้ายไปที่อื่น ขาดการติดต่อ คนรุ่นใหม่ก็จะเข้ามาทำแทนเป็นรุ่น ๆ ไม่ได้มีการวางกฎระเบียบการปฏิบัติภายในกลุ่มที่ชัดเจน ไม่มีการวางแผนงานประจำปี อาศัยเพียงความเป็นเพื่อน ความเป็นคนคุ้นเคยรู้จักกันมาช่วยงาน ไม่มีสมาชิกกลุ่มที่แน่นอน หรือกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน ขาดความชัดเจนของความเป็นกลุ่ม (กลุ่มเยาวชนอัครแม่จริม, สัมภาษณ์ธันวาคม 2543)

สำหรับการรวมกลุ่มเยาวชนอัครแม่จริมนั้น นางสาวอ้อย ผึ้งจักขา กล่าวว่า คนที่มาร่วมกิจกรรมกลุ่ม ส่วนมากจะมีบ้านอยู่ใกล้กับวัด และรู้จักกับประธานคนก่อน คือนายไพโรจน์ คำจันตะ ที่เข้ามาชวนให้ช่วยงานของกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกกลุ่มยังมีน้อย จึงทำงานโดยอาศัยจากการเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมคนบ่อว่าเป็นงานหลัก เช่นเดียวกับที่นายนิรันดร์ แห่งทองสมาชิกคนหนึ่งกล่าวว่า เข้ามาเพราะนางสาวอ้อยชวนมาช่วยงานแล้วเกิดความชอบ สำหรับนายพิษณุ สุทธิไสนั้น แต่เดิมติดตามเรียนพุทธศาสนาวินยาศาสตร์ กับพระครูพิพิธนันทคุณมาก่อนและบ้านอยู่ใกล้กับวัดห้วยซ้อ ซึ่งเป็นที่ทำการของชมรมคนบ่อว่า มีความสนิทสนมรู้จักกับนายไพโรจน์ คำจันตะ มาก่อน เมื่อได้เข้ามาช่วยกิจกรรมพระครูพิพิธนันทคุณบ่อยครั้ง ประกอบกับเป็นญาติกับนางสาวอ้อย ผึ้งจักขา ซึ่งเข้ามาช่วยงานของกลุ่มเยาวชน ทำให้นายพิษณุ สุทธิใส ได้เข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มอีกคนหนึ่ง (กลุ่มเยาวชนอัครแม่จริม, สัมภาษณ์กุมภาพันธ์ 2544)

นอกจากนี้ ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม จะทำหน้าที่ในการส่งผ่าน ถ่ายทอด ขัดเกลาลักษณะความเป็นชุมชน เอกลักษณ์ของพื้นที่ที่มีมาแต่เดิมในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรม

ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ประกอบกับความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อผู้นำทางศาสนา ที่มีแนวความคิดที่ก้าวหน้า อาศัยรูปแบบของกิจกรรมในประเพณีพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ความศรัทธา ความเชื่อ เป็นสิ่งยึดโยง ประสานความร่วมมือ ของคนในชุมชนต่อการดำเนินกิจกรรม และความผูกพันกับ ธรรมชาติและวิถีชีวิตคนในสังคม ในรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เกิดการประยุกต์ นำประเพณี พิธีกรรมมาใช้ มาในการสร้างความเชื่อถือ ศรัทธาแก่คนในชุมชน อันเป็นรูปแบบหนึ่งของการ จัดการสิ่งแวดล้อม ที่เป็นผลมาจากการซึมซับพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่าง เพื่อเป็นกลไกในการสร้าง จิตสำนึกและความตระหนักในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุปว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน รวมทั้งความเชื่อ ความ ศรัทธา ประเพณีพิธีกรรมและการมีศูนย์รวมของกิจกรรมในชุมชนคือวัด โดยมีพระสงฆ์เป็น ผู้นำในการชักจูงการร่วมมือร่วมใจในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ทำให้เยาวชนที่มา ช่วยงาน ได้พบปะกัน เกิดความคุ้นเคยกันและนำมาซึ่งการรวมกลุ่มกันอย่างหลวม ๆ ในระยะแรก จนมีการพัฒนาความเป็นกลุ่มให้มีความมั่นคงมากขึ้น มีทั้งการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการ ชักชวนกันมารวมกลุ่ม การที่มีเครือข่ายพี่น้องที่ทำกิจกรรมกลุ่มอยู่ก่อนแล้ว หรือเข้ามาเพราะ เกรงใจเนื่องจากความสนิทสนมในความเป็นเพื่อนฝูง ความผูกพัน ความศรัทธาที่มีต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่น เป็นปัจจัยที่สำคัญของการรวมกลุ่มเยาวชนในการดำเนินกิจกรรม

3. ปัจจัยทางด้านครอบครัว

ปัจจัยด้านครอบครัวในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาในลักษณะของการให้การสนับสนุน การรวมกลุ่มของเยาวชน และบทบาทของการขัดเกลาภายในครอบครัวของเยาวชนที่มี พ่อแม่และ สมาชิกคนอื่น ๆ ที่ทำหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในการดำรงชีพ และการอยู่อาศัยภายในชุมชน มีอิทธิพลต่อการเกิดความคิด การรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรม ภายในชุมชนของเยาวชนเองที่ได้รับการซึมซับพฤติกรรมต่าง ๆ อาศัยความเข้าใจและความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลภายในชุมชน ที่จะป็นฐานสนับสนุนในการรวมกลุ่มของเยาวชนได้เป็นอย่างดี

ครอบครัวของเยาวชน มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการรวมกลุ่ม โดยเฉพาะในด้านการสนับสนุนการร่วมกิจกรรม เนื่องจากการดำรงชีพในครอบครัว ยังต้องอาศัยและพึ่งพา ทรัพยากรธรรมชาติเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการดำรงชีพแล้ว ความตระหนักในคุณค่าของ สิ่งแวดล้อมของสมาชิกในครอบครัวจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งที่พ่อ แม่ จะต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ ในการให้ความรู้ อบรม ขัดเกลาพฤติกรรมของเยาวชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งในทางตรงและ ทางอ้อม ในบรรยากาศของความเป็นครอบครัวนั่นเอง

นายพิษณุ สุทธิไส (สัมภาษณ์กุมภาพันธ์ 2544) ได้กล่าวถึงสถานภาพภายในครอบครัวว่า พ่อมีอาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นช่างตัดผม มีฝีมือในทางการแกะสลักไม้ และทำไร่ซึ่งมีพื้นที่อยู่ไม่ไกลจากบ้านนัก เป็นพื้นที่ทำกินที่มีมาแต่เดิมจากการจับจองตั้งสมัยก่อนอยู่แล้ว ส่วนแม่เป็นชาวบ้านธรรมดา มีอาชีพทำไร่ข้าวโพดส่งขายสหกรณ์อำเภอแม่จริม เนื่องจากได้กู้เงินสหกรณ์มาแล้ว และปลูกข้าวเหนียวไว้กินในครอบครัวเท่านั้น พ่อกับแม่ไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญภายในหมู่บ้านแต่ก็เป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มในหมู่บ้าน ซึ่งหากในหมู่บ้านมีกิจกรรมอะไรก็จะมาช่วยเหลือ นายพิษณุก็ได้ช่วยแม่บ้างในบางครั้งหากไม่ติดภาระด้านการเรียน

แม่ของนายพิษณุ สุทธิไส (สัมภาษณ์ธันวาคม, 2544) กล่าวว่า “พิษณุชอบทำกิจกรรมต่าง ๆ มาตั้งแต่เด็กแล้ว เวลาพระครูฯ มีงานอะไรก็มาเรียกพิษณุไปช่วย บางทีก็กลับบ้านดึก ดิที่บ้านอยู่ไกลวัด แม่เลยไม่ค่อยห่วง เห็นว่าเขาชอบและทำแล้วก็ได้ไม่เสียหาย ห่วงแต่เรื่องเรียนเท่านั้นเพราะเขาจะไม่มีเวลาทบทวนบทเรียน ตอนนั้นก็พยายามชวนน้องชายกับเพื่อน ๆ เด็ก ๆ แถวบ้านให้มาช่วยกิจกรรมของกลุ่มเขา บอกน้องให้รู้จักรักษาสิ่งแวดล้อม น้องชายก็ฟังบ้างไม่ฟังบ้าง แต่ก็ไปช่วยพี่ชายทำงานบ้างเป็นบางครั้ง”

“ลุงของผมชอบเข้าป่า ผมชอบตามลุงเข้าไปด้วย เพราะสนุกดี ลุงชอบบอกว่าต้นไม้ไหนเอาไว้ทำอะไร รอยที่พบเป็นรอยของสัตว์ประเภทไหน โดยเฉพาะเสียงของนกและแมลง ผมชอบฟังมากเวลาที่เข้าป่า ลุงจะบอกเสมอว่าเสียงนั้นเป็นนกอะไร อยู่ที่ไหน ลักษณะรูปร่างเป็นยังไง เลยทำให้ผมชอบนกมาก ตอนนั้นก็เลยเป็นสมาชิกของชมรมรักนกไทยด้วย” (นายพิษณุ สุทธิไส, สัมภาษณ์กุมภาพันธ์ 2544)

นายจิรเชษฐ์ ไชยศิริ ได้กล่าวว่า “พ่อกับแม่ชอบปลูกต้นไม้มาก และจะมอบหมายหน้าที่การรดน้ำต้นไม้ให้รับผิดชอบ ซึ่งก็ทำทุกวัน พอได้มาช่วยงานท่านพระครูฯ ในกลุ่มเยาวชนอื่น ท่านก็จะมอบหมายให้ช่วยกันดูแลรักษาพื้นที่บริเวณวัด และหน้าศูนย์ที่ทำกรของกลุ่มด้วย ผมกับเพื่อน ๆ ก็ได้ช่วยกันรักษาความสะอาด โดยเฉพาะเรื่องของการจัดการขยะ อาจทำได้บ้างไม่มากนัก เพราะต้องไปเรียนทุกวัน แต่ในกิจกรรมของกลุ่มที่วางแผนกันไว้ไม่มีพลาด เพราะเป็นกิจกรรมที่ผมชอบมาก แม่ก็สนับสนุนให้ผมทำด้วย”

นอกจากในครอบครัวจะให้การสนับสนุนกิจกรรมของเยาวชน แล้ว ยังได้ปลูกฝังพฤติกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิกในครอบครัว จากการพูดคุยกันขณะรับประทานอาหารเย็น การบอกเล่า การสั่งสอนหรือการมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบ การพบเห็น เรียนรู้จาก

การเข้าช่วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การช่วยดูหาสมุนไพรในป่า การเห็นแม่น้ำน้ำที่เหลือจากการซักผ้ามารดต้นไม้ ความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติในชุมชน ซึ่งเป็นการปลูกฝังเยาวชนให้เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกับองค์กร กลุ่มต่าง ๆ ทำให้เกิดทักษะความชำนาญ เข้าใจในการคิด เกิดการประยุกต์กระบวนการและวิธีการที่แปลกใหม่ ที่สามารถนำมาใช้ในภายหลังหรือเกิดเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งเริ่มจากการชักชวนพี่น้อง ญาติ เพื่อนบ้านที่รู้จัก จนถึงเยาวชนจากที่อื่น ๆ ในการมาร่วมตัวทำงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วยกัน

การสนับสนุนการศึกษาในสถาบันต่าง ๆ ซึ่งได้มีการส่งลูกหลานไปเรียนในอำเภอเมือง เมื่อเรียนจบระดับชั้นประถมในตัวอำเภอแล้ว หรือจบระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนประจำอำเภอ จากการสังเกตจำนวนของเยาวชนในอำเภอแม่จรมที่นั่งรถเข้าเมืองในช่วงเช้าและเย็นเป็นจำนวนมาก และเยาวชนจะอยู่เป็นจำนวนมากในช่วงวันหยุดปลายสัปดาห์ หรือวันสำคัญทางราชการที่สถาบันการศึกษาหยุดทำการ เนื่องจากความเชื่อที่ว่าเด็กจะได้เรียนรู้สิ่งดี ๆ จากในเมืองเพื่อนำมาพัฒนาหมู่บ้านได้มากขึ้น ถึงแม้ว่าฐานะทางบ้านยากจนก็ตาม แต่ก็พยายามที่จะส่งให้ลูกได้เรียนในระดับที่สูง ๆ ซึ่งได้ส่งผลต่อความผูกพันภายในครอบครัวของเยาวชนเริ่มห่างเหิน และทำให้การเรียนรู้และซึมซับพฤติกรรมต่าง ๆ จากครอบครัว เริ่มลดน้อย ประกอบกับผู้ปกครองจำเป็นต้องทำงานเพื่อให้ได้เงินจำนวนที่เพียงพอต่อการดำรงชีพภายในครอบครัว ซึ่งการทำเกษตรไม่เพียงพอต่อรายได้ การดำรงชีพที่ยังพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติจึงเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของการพัฒนาในปัจจุบัน แต่ทำให้เยาวชนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากภายนอก และรับกระแสอนุรักษ์ที่เข้ามาในชุมชนด้วยอีกทาง

อาจกล่าวได้ว่า การรวมกลุ่มของเยาวชนโดยอิทธิพลของครอบครัว และความผูกพันต่อกันของสมาชิกในครอบครัว ในการขัดเกลา การอบรมทั้งในทางตรงและทางอ้อมที่สมาชิกเยาวชนได้รับจากภายในครอบครัว รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของเยาวชน จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลเยาวชนเกิดความตระหนัก เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และมาร่วมตัวเป็นกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในกลุ่มเยาวชนฮักแม่จรม

4. ปัจจัยทางด้านองค์กรสนับสนุนการรวมกลุ่มของเยาวชน

การศึกษาปัจจัยด้านการสนับสนุนขององค์กรที่มีต่อการรวมกลุ่มเยาวชน ซึ่งในการศึกษาด้านการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานในภาครัฐบาล

และองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นการปลูกฝังแนวคิดการรวมกลุ่ม ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มเยาวชนให้เกิดขึ้น ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

4.1 องค์กร หน่วยงานภายในชุมชน

องค์กร หน่วยงานที่มีบทบาทในการสนับสนุน การรวมกลุ่มของเยาวชนมีทั้ง หน่วยงานในภาครัฐบาลและองค์กรเอกชนในท้องถิ่น ได้แก่

สาธารณสุขอำเภอ เป็นหน่วยงานในภาครัฐบาล ที่มีบทบาทต่อการรวมกลุ่ม ของเยาวชนอย่างชัดเจนมากกว่าหน่วยงานอื่น ในรูปแบบของการสนับสนุนงบประมาณแก่กลุ่ม เยาวชน การให้โอกาส เวทีกิจกรรมของกลุ่ม ให้เยาวชนได้แสดงความสามารถของตน ในการมี ส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม และสนับสนุนการสร้างเสริมการเรียนรู้ โดยเฉพาะความรู้ ความ เข้าใจอย่างถูกต้องในการจัดการสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ได้หมายความว่า หน่วยงานอื่นไม่ได้มีอิทธิพล ต่อการรวมกลุ่มของเยาวชน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแม่จริม จะมีการประสานความ ร่วมมือกับสาธารณสุขอำเภอในโครงการต่าง ๆ ที่สาธารณสุขจัดขึ้น ได้แก่ การเป็นวิทยากรผู้ให้ ความรู้ด้าน ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน นอกจากนี้ ยังให้โอกาสแก่เยาวชนได้เรียนรู้ และรับรู้ใน กิจกรรมนั้น โดยเน้นด้านการจัดกิจกรรมกีฬาต้านยาเสพติด กิจกรรมรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ หรือใน ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ได้แก่ การจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล เยาวชนก็จะ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางหน่วยงานจัดขึ้น

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยส่วนมากจะมีบทบาทในด้านการให้ความรู้ ความเข้าใจใน วิธีการที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการ อนุรักษ์ป่าไม้โดยตรง แต่ก็ไม่ได้มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของเยาวชนมากนัก จะเข้ามามีบทบาท ร่วมงานในบางกิจกรรมของเยาวชน เช่น ให้ความรู้ และสนับสนุนการอบรมด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเชื้อเพื่อสถานที่ดำเนินกิจกรรมในบางโอกาส

พัฒนาการอำเภอ จะให้การสนับสนุนแก่กลุ่มเยาวชนในบางกลุ่ม โดยเฉพาะ กลุ่มเยาวชนตำบลซึ่งเป็นกลุ่มจัดตั้งโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งกลุ่มเยาวชน ที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากการจัดตั้ง จะได้รับการสนับสนุนบ้าง แต่ไม่มาก รูปแบบของการสนับสนุน จะเน้นที่ด้านการส่งเสริมอาชีพ และกีฬา

สำหรับองค์กรการปกครองภายในท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะให้การสนับสนุนแก่เยาวชน ในลักษณะการเปิดโอกาสให้ตัวแทนของเยาวชน

ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้ในบางครั้ง ซึ่งเมื่อเยาวชนได้มีการรวมกลุ่มแล้ว แกนนำ หรือประธานกลุ่มจะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมร่วมกับองค์กรแทนสมาชิกทั้งหมด เช่น การรวมกลุ่มเป็นคณะทำงานในคณะกรรมการป่าชุมชน

ในด้านองค์กรเอกชนที่สำคัญภายในชุมชน และมีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของเยาวชน คือชมรมคนบ่อว่า ซึ่งเป็นองค์กรภายในชุมชนที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อความเป็นกลุ่มของเยาวชน เนื่องจากเป็นองค์กรท้องถิ่นที่มีความคิดริเริ่มในการมองเห็นความสำคัญของเยาวชนในการที่จะเป็นองค์กรหนึ่งของท้องถิ่นที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ และต้องการที่จะปลูกฝังความสำนึกต่อแผ่นดินถิ่นเกิด ให้เยาวชนรู้จักการทำประโยชน์ต่อชุมชนของตนเอง คืออำเภอแม่จริมนั่นเอง

รูปแบบการสนับสนุนของชมรมคนบ่อว่าจะอยู่ที่ การเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ร่วมกับองค์กรต่าง ๆ บ่อยครั้ง ทำให้เยาวชนได้มีเวทีและโอกาสของการได้แสดงความสามารถของตนที่มีอยู่ และยังให้การสนับสนุนด้านงบประมาณดำเนินการ รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพแก่เยาวชนในอำเภอแม่จริมในทุก ๆ ด้าน

สรุปได้ว่า ความเป็นกลุ่ม องค์กร ที่มีการทำงานร่วมกันในด้านต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน มีการวางระบบการดำเนินกิจกรรม และความเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการดำเนินงานโดยเน้นที่การมีส่วนร่วม ส่งผลให้กลุ่มเยาวชนเกิดการซึมซับพฤติกรรมจากการได้เห็นได้ร่วมทำงานในกลุ่ม องค์กร ภายในชุมชนที่พอจะเป็นแบบอย่างของการทำงานของเยาวชนได้เป็นอย่างดี ทำให้ในอำเภอแม่จริมมีกลุ่มเยาวชนที่เกิดขึ้นและดำเนินกิจกรรมในรูปแบบ ลักษณะของเครือข่ายที่ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันได้ เช่นเดียวกับที่องค์กรต่าง ๆ ที่มีความเป็นกลุ่มเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

4.2 องค์กร หน่วยงานภายนอกชุมชน

จากการศึกษาอิทธิพลขององค์กร หน่วยงานภายนอกชุมชนพบว่า หน่วยงานที่มีบทบาทต่อเยาวชนอันส่งผลต่อการรวมกลุ่มนั้น ได้แก่

สถาบันการศึกษา มักจะพบว่าสาเหตุหนึ่งการรวมตัวกันของเยาวชน เป็นกลุ่มองค์กรนั้นมาจากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของสถาบันศึกษานั้นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการรวมกลุ่มของเยาวชน เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นด้านกาารให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อมหรือกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การจัดกิจกรรมด้านการพัฒนา

ความเป็นผู้นำแก่เยาวชน กิจกรรมชุมนุม การจัดทัศนศึกษาในสถานที่ต่าง ๆ หรือสถาบันการศึกษาอื่นซึ่งเมื่อเยาวชนได้ไปดูมาแล้ว เกิดความรู้ ความเข้าใจและนำเอาแบบอย่างบางส่วนที่สามารถทำได้มาใช้กับตัวเยาวชนเอง หรือการที่เยาวชนได้มีโอกาสเป็นตัวแทนของสถาบันไปร่วมกิจกรรมที่องค์กรส่วนกลาง องค์กรอื่น ๆ จัดขึ้น ได้แก่ การประชุมสมัชชาเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม เวทีพลเมืองไทย ซึ่งประสบการณ์ที่ได้รับมักเป็นประสบการณ์ภายนอกห้องเรียน ที่ไม่ได้อยู่ในรายวิชาที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (นายพิชณุ สุทธิใส, สัมภาษณ์กุมภาพันธ์ 2544)

การรวมกลุ่มของเยาวชนนั้น สาเหตุหนึ่งมาจากการที่เยาวชนได้พบปะกับเพื่อนต่างสถาบัน ต่างถิ่น ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมของกันและกันและนำมาใช้เองบ้าง นำแบบอย่างมาเผยแพร่ในพื้นที่ของตนเองบ้าง โดยหาแนวร่วมในสถาบันหรือชุมชน เกิดความร่วมมือในระดับท้องถิ่น ชุมชน ผลที่ตามมาก็คือ การรวมตัวของเยาวชนเป็นกลุ่ม และเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเยาวชนต่างสถาบัน โดยมีสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คอยให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นการเสริมทักษะแก่เยาวชนและให้ความรู้อย่างมากมาย แต่ทั้งนี้ เยาวชนไม่ได้มีการนำความรู้จากในหลักสูตรการเรียนการสอน มาใช้ในการดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง ซึ่งจากการสอบถามเยาวชนในกลุ่มอีกแม่จริม มองว่าหลักสูตรการเรียนรู้นั้น เป็นเพียงรายละเอียดในเนื้อหาวิชาที่เรียนไปเพื่อสอบเท่านั้น แต่สิ่งที่เยาวชนสามารถจะนำมาใช้โดยมาก จะได้จากกิจกรรมต่าง ๆ นอกหลักสูตรและนอกชั้นเรียนจากการได้เข้าร่วมกิจกรรม หรือได้เป็นแนวร่วม เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ มากกว่า (กลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม, สัมภาษณ์ตุลาคม 2543 – เมษายน 2544)

เครือข่ายเยาวชนมูลนิธิอีกเมืองน่าน เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการรวมกลุ่มของเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะบทบาทต่อการสร้างเสริมและเป็นจุดเริ่มกำเนิดแนวความคิดของความต้องการในการรวมตัวของเยาวชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มแม่แบบของกลุ่มเยาวชนหลาย ๆ กลุ่มในจังหวัดน่าน การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเครือข่ายเยาวชนมูลนิธิอีกเมืองน่าน จะมีการวางรูปแบบการดำเนินงานเป็นแผนงาน ที่มีระยะเวลาของการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ด้วยรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะของการเสริมทักษะ การเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพของเยาวชน ตลอดจนส่งเสริมการรวมตัวเป็นกลุ่มองค์กรเยาวชน พร้อมกันนี้ ยังส่งเสริมงบประมาณให้กลุ่มเยาวชนในเครือข่าย ได้มีการดำเนินกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์

การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่ายเยาวชนมูลนิธิอภัยเมื่อนานนั้น เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เยาวชนได้มาพบกัน แลกเปลี่ยนทัศนคติ เกิดการเรียนรู้ และปรับประยุกต์นำเอาเทคนิควิธีการมาใช้กับตนเองและนำไปสู่การรวมตัวในแนวร่วมเดียวกันเพื่อจัดการ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนของตนตามความรู้ ความเข้าใจและทักษะที่ได้รับ มาประกอบกับความต้องการในการเข้าไปมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มใด ๆ ในการพัฒนาชุมชน พัฒนาท้องถิ่นและจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเองให้ดีขึ้น ด้วยกระบวนการและรูปแบบ ที่ตนเองได้เรียนรู้มาภายใต้ความเป็นกลุ่ม องค์กรเยาวชน การประยุกต์ใช้กิจกรรมต่าง ๆ จะเกิดขึ้นทุกครั้งที่เยาวชนได้เข้าร่วมในกิจกรรมที่เครือข่ายมูลนิธิอภัยเมื่อนานจัดขึ้น เช่น ในการอบรมสื่อละคร นักจัดรายการวิทยุ ค่ายสิ่งแวดล้อม และการประชุมเยาวชนเครือข่ายมูลนิธิอภัยเมื่อนาน ซึ่งเยาวชนจะมีการนำมาใช้ในทันทีเมื่อกลับเข้ามายังพื้นที่ของตนเอง เช่น การจัดกิจกรรมค่ายด้านสิ่งแวดล้อมที่อุทยานแห่งชาติแม่จรม (กลุ่มเยาวชนอภัยแม่จรม, สัมภาษณ์ตุลาคม 2543 – เมษายน 2544)

สรุปได้ว่า การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชน หรือภายนอกชุมชน ที่มีลักษณะของการเป็นต้นแบบ แบบอย่างการทำงานในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ทำให้เยาวชนได้ซึมซับแบบอย่างต่าง ๆ ทางด้านสิ่งแวดล้อม และบทบาทขององค์กรต่าง ๆ เหล่านั้นที่ให้การสนับสนุนด้านการให้ความรู้โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ เช่น ค่าย การอบรม การเปิดเวทีชาวบ้าน หรือเวทีเยาวชน รวมทั้งการให้โอกาสแก่เยาวชนในการร่วมทำงานกับกลุ่ม การให้การยอมรับในความคิดริเริ่ม การแสดงออกในด้านต่าง ๆ ของเยาวชน รวมไปถึงการสนับสนุนด้านงบประมาณดำเนินการ ทำให้เยาวชนเกิดทักษะจากการได้เข้าไปมีส่วนร่วม และเกิดความตระหนัก จิตสำนึกต่อส่วนรวม ที่ส่งผลต่อการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

5. ปัจจัยด้านเครือข่าย

การศึกษาปัจจัยด้านเครือข่าย ประกอบด้วยความสัมพันธ์ของเยาวชนในเครือข่ายภายในชุมชนและเครือข่ายที่สัมพันธ์กับภายนอกชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 เครือข่ายภายในชุมชน มักจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิก ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และความเป็นเพื่อน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรวมกลุ่มของเยาวชน ได้แก่ การมีพี่ หรือน้อง หรือญาติได้เป็นสมาชิกของกลุ่มอยู่ก่อนแล้ว ก็จะมีการชักชวนกันมาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น นางสาวอ้อย ฝันจักษุ เป็นญาติกับนาย

พิษณุ สุทธิไธ หรือ นายจิรเชษฐ ไชยศิริ เป็นญาติกับนางสาวเดือน ก็จะมาชวนกันมารวมกลุ่มทำกิจกรรม ในชุมชนในด้านที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนก่อน จึงได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเยาวชนฮักแม่จริม

เยาวชนจะมีการติดต่อสัมพันธ์และให้ความช่วยเหลือกัน โดยเฉพาะเมื่อมีการจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ เยาวชนจะมาช่วยกิจกรรมด้วยกัน ซึ่งในการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรม จะมีเยาวชนส่วนหนึ่งจะแสดงความเป็นผู้นำออกมา และพร้อมที่จะทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการประสานงานและดำเนินกิจกรรมให้แก่เยาวชนด้วยกันในชุมชน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องภายในกลุ่มจากการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยอาศัยจากความเป็นเพื่อน เป็นญาติ และผู้ร่วมกิจกรรม ที่ทำให้มีการพบกัน นำมาซึ่งความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาพบว่า เยาวชนจะมีการร่วมกิจกรรมกันเสมอ ไม่ว่าจะจัดขึ้นที่ไหนก็ตามในอำเภอแม่จริม เช่น กิจกรรมค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่จัดที่อุทยานแห่งชาติแม่จริม การวิจัยเชิงปฏิบัติการ AIC ที่มีนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดลเข้ามาดำเนินกิจกรรม หรือกิจกรรมค่ายอนุรักษ์เชิงนิเวศน์ที่จัดขึ้นที่ตำบลน้ำปาย เยาวชนจะเข้าร่วมกิจกรรมโดยไม่มีการชี้แนะ บังคับแต่อย่างใด และเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะมีการถอดประสบการณ์ ถ่ายทอดความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แก่สมาชิกที่ไม่ได้มีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ นั้น

กระบวนการเรียนรู้ที่ได้รับจากการซึมซับ เห็นตัวอย่างของเยาวชนในเครือข่ายที่ทำงานร่วมกัน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน ทำให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกันจากกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน เช่น การที่เยาวชนตำบลน้ำปายขอความร่วมมือเยาวชนในกลุ่มฮักแม่จริม และเยาวชนตำบลหมอมเมืองในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน (ก้านันตำบลน้ำปายและผู้ใหญ่บ้านห้วยซ้อ, สัมภาษณ์ เมษายน 2544) ทำให้เกิดการเรียนรู้และรับเอาสิ่งที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อตน และองค์กรมาเป็นแนวทางปฏิบัติของกลุ่ม สำหรับกิจกรรมที่เยาวชนมักจะนำมาสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในเครือข่าย ได้แก่ กิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อมที่จะทำให้เยาวชนได้มาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนทัศนคติกัน ทำให้เกิดการถ่ายทอดความคิด แนวทางปฏิบัติ โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนา และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งจากวัยที่ใกล้เคียงกัน ทำให้เยาวชนมักเกิดความคุ้นเคยกันง่าย และมักจะมีการสังเกตพฤติกรรมเลียนแบบอย่างนำไปสู่การปฏิบัติ และรูปแบบของกิจกรรมของกลุ่มในกระบวนการดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนา และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายในชุมชนนั้น ไม่ได้มีเฉพาะแค่กลุ่มเยาวชนด้วยกันเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงกลุ่ม องค์กรชุมชน ชาวบ้าน ผู้นำ และผู้อาวุโสที่จะทำหน้าที่ในการ

ถ่ายทอดการเรียนรู้ การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่ม องค์การจะเป็นคนละรูปแบบกับกลุ่มเยาวชนด้วยกัน เนื่องจากวัยและประสบการณ์ที่ต่างกัน ย่อมทำให้ความคิดต่างกันอย่างเห็นกัน ทำให้ความสัมพันธ์ในเครือข่ายในชุมชนจะสะท้อนออกมาในลักษณะของความร่วมมือ และการช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมมากกว่าการร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยกัน

5.2 เครือข่ายที่สัมพันธ์กับภายนอกชุมชน โดยมากจะมาจากความสัมพันธ์ในความเป็นเพื่อน ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนร่วมสถาบัน เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมกิจกรรม ซึ่งถือว่าความเป็นเพื่อนนั้นมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการโน้มน้าว ชักจูงให้เข้าร่วมกิจกรรมในเครือข่าย หรือในกลุ่ม นายบุญร่วม เสมอ กล่าวไว้ว่า "ก่อนที่จะมาเป็นแนวร่วมของกลุ่มอัครแม่จริม ได้ช่วยงานในมูลนิธิอัครเมื่อนานมาก่อน เนื่องจากอาศัยอยู่ในวัดอรุณวรารามเพราะต้องเรียนในเมือง จึงได้ช่วยงานกลุ่มมูลนิธิ จนเมื่อทางเครือข่ายเยาวชนอัครเมื่อนานจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนขึ้นครั้งใหญ่ ได้พบกับนายพิชญ์ สุทธิใสและนางสาวอ้อย ผึ้งจักษา นายนิรันดร์ แทนทอง ที่มาร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น และเสนอตัวขอเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเยาวชนอัครแม่จริมด้วยเพราะเป็นคนแม่จริมด้วยกัน แต่ขณะเดียวกันก็เป็นสมาชิกในเครือข่ายเยาวชนอัครเมื่อนานด้วย" (นายบุญร่วม เสมอ, สัมภาษณ์ เมษายน 2544)

บทบาทด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยส่วนใหญ่ จะเกิดจากการที่เยาวชนได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เครือข่ายจัดขึ้น เช่น ค่ายเยาวชน การอบรม การเข้าร่วมเวทีเสวนากับกลุ่มต่าง ๆ ทำให้เยาวชนได้รับประสบการณ์อย่างมากมาย และมีการนำมาขยาย ถ่ายทอดความคิด กิจกรรมกันภายในกลุ่ม ส่งผลให้กลุ่มมีการพัฒนาการทำงานโดยเฉพาะด้านการปรับประยุกต์รูปแบบการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ในกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

รูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์เยาวชน จะมีลักษณะที่เป็นกลุ่มต่อกกลุ่ม และกลุ่มต่อองค์กร ซึ่งจะมีทั้งลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานเนื้อหาที่ได้มีการปฏิสัมพันธ์กัน และลักษณะของกลุ่มองค์กรด้วย หากเป็นกลุ่มเยาวชนด้วยกัน และได้ร่วมกิจกรรมกันหลายครั้ง ก็ย่อมเกิดความสนิทสนม ด้วยวัยและพฤติกรรมที่มีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งมักจะเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของความเป็นเพื่อนกลุ่มกิจกรรมด้วยกันและก่อให้เกิดความคุ้นเคยกันง่าย ได้แก่ กลุ่มเยาวชนอัครแม่จริมกับกลุ่มเยาวชนอัครเมื่อนาน กลุ่มเยาวชนอัครเชียงใหม่ ฉะนั้น การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นย่อมจะแตกต่างจากการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มเยาวชนเอง และการเข้าร่วมกิจกรรมมักจะเป็นในรูปแบบของการส่งตัวแทน

เข้าร่วมมากกว่าการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งกลุ่ม โดยมากรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์มีลักษณะที่เป็นทางการนี้มักจะเป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเยาวชนกับหน่วยงานในภาครัฐบาล

สรุปว่า เยาวชนได้นำเรื่องของเครือข่าย มาใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจาก เครือข่ายนั้นเป็นเรื่องของการติดต่อสื่อสาร ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องที่เกิดขึ้น จากการพูดคุย การพบปะ ร่วมประชุม ร่วมทำงาน ความดีที่เกิดขึ้นหรือสภาพของความใกล้ชิดของบุคคลในเครือข่าย รวมทั้งองค์การร่วมในเครือข่าย ทำให้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมีความชัดเจนมากขึ้น ทำให้เยาวชนซึ่งเป็นสมาชิกของเครือข่ายได้เรียนรู้จากรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยเรื่องราว เนื้อหาของการติดต่อสัมพันธ์ ที่มีอิทธิพลต่อ ความคิด ความเข้าใจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพฤติกรรมซึ่งกันและกัน ในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม อันส่งผลต่อศักยภาพของกิจกรรม ที่ดำเนินการร่วมกันภายในเครือข่ายนั้น ต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน

6. ปัจจัยด้านการเรียนรู้ที่ส่งผลให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของเยาวชน ได้แก่

6.1 บทบาทของเยาวชน ความเป็นผู้นำของเยาวชนในกลุ่มชักแม่จริม ที่มีความสามารถ เปิดกว้างทางความคิด พร้อมทั้งจะรับรู้ เรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ ทั้งนี้ เนื่องมาจากวัยและความต้องการของเยาวชน ที่มีความพร้อมอย่างเต็มที่ต่อการที่จะรับรู้ แลกเปลี่ยนในสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อตน เป็นสิ่งที่อยู่ในความสนใจในขณะนั้น รวมทั้งความกระตือรือร้นที่จะนำเอาสิ่งที่เรียนรู้ มาเผยแพร่ให้กับสมาชิกและเยาวชนในกลุ่มต่าง ๆ ในเครือข่ายซึ่งถือว่าเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญ ที่จะส่งผลต่อกระบวนการในการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของกลุ่ม

ดังเห็นได้จาก นายพิษณุได้รับประสบการณ์มากมายจากการเข้าร่วมกิจกรรมค่าย ได้รับความรู้จากการอบรมหรือเข้าร่วมเวทีเสวนากับกลุ่มต่าง ๆ และสามารถนำมาขยายในกลุ่มเยาวชนด้วยกัน ส่งผลต่อการพัฒนากลุ่ม เป็นรูปแบบตัวอย่างการคิดและกระทำกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน หรือค่ายเยาวชนแกนนำ ที่เยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมที่กลุ่มเครือข่ายเยาวชนอีกเมืองนำจัดขึ้น แล้วนำเอาสิ่งที่ได้รับเข้ามาสู่กระบวนการทำงานของกลุ่มในทันที ค่าย

เยาวชนในอำเภอแม่จรมักจะถูกจัดขึ้นบ่อยครั้ง และจะมีการนำเอาสิ่งที่ได้รับนี้แทรกเข้าในกิจกรรมที่กลุ่มได้วางแผนไว้แล้วทุกครั้ง การพบปะเยาวชนในชุมชน หมู่บ้านต่าง ๆ ก็เช่นกัน เยาวชนอีกแม่จรมักจะนำเอาความรู้ใหม่ ๆ ที่เพิ่งจะได้รับจากกิจกรรมการอบรมด้านนันทนาการเข้ามาลองใช้จริงในกิจกรรมตามแผนงานในชุมชนที่ตนทำอยู่ (นายบุญร่วม เสมอ, สัมภาษณ์ เมษายน 2544)

นอกจากนี้ บทบาทที่เยาวชนได้รับจากการร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม องค์กร ภายนอก เช่น การได้เป็นประธานนักเรียนโรงเรียน ประธานชมรมหรือกลุ่มที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ภายนอกชุมชน หรือเป็นสมาชิกในเครือข่ายกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในระดับจังหวัด หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดำเนินการด้านอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การร่วมจัดรายการวิทยุของรายการวิทยุชุมชนคนเมืองน่าน สมาชิกคนรักสันกไทยล้านนา ประสบการณ์ที่ได้รับนี้ ทำให้เยาวชนมักจะมีเกิดความคิดที่แปลกใหม่ และนำเสนอเป็นรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชุมชนทุกครั้ง เช่น กิจกรรมผ้าป่าขยะที่เกิดจากการที่เยาวชน เห็นรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มูลนิธิอีกเมืองน่านได้นำรูปแบบกิจกรรมทางศาสนาพุทธ มาเป็นตัวสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน และเกิดการนำรูปแบบเหล่านี้ไปใช้ กลุ่มเยาวชนจึงได้นำมาปรับประยุกต์ และทดลองปฏิบัติในพื้นที่ของอำเภอแม่จรม เมื่อได้รับมอบหมายจากสาธารณสุขอำเภอในการคิดรูปแบบของกิจกรรม ซึ่งเยาวชนก็สามารถดำเนินการได้เป็นอย่างดี เมื่อศึกษาการทำงานของกลุ่มที่ผ่านมา พบว่า จะมีการประสานงานและเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนตลอดเวลา จึงไม่ใช่เรื่องแปลกสำหรับเยาวชนในกลุ่มนี้ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมและประสานงานกับกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ได้อย่างเสรี เพราะความเชื่อมั่นในผลงานที่กลุ่มได้ดำเนินการ ความจริงจังต่อการทำงานที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการทำงานเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อสังคมและชุมชนแผ่นดินถิ่นเกิดอำเภอแม่จรม (กลุ่มเยาวชนอีกแม่จรม, สัมภาษณ์ เมษายน 2544)

6.2 รูปแบบการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ของเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม จะมีทั้งการเรียนรู้ในแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่ ที่ได้มีการนำมาปรับ ใช้ในรูปแบบของกลุ่มได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของสภาพชุมชน และสนองความต้องการของกลุ่มเยาวชนเอง จากกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมการอบรม ค่ายสิ่งแวดล้อม การประชุม พบปะเยี่ยมเยียน การได้พูดคุยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ประกอบกับสื่อต่าง ๆ เป็นเครื่องมือที่สำคัญของการเรียนรู้ ที่จะส่งผลต่อการส่งเสริมประสบการณ์ของเยาวชน ประกอบกับการ

ปฏิสัมพันธ์ ที่ก่อให้เกิดเรียนรู้จากการร่วมกิจกรรมกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกที่จัดขึ้นหลายครั้ง ส่งผลให้เยาวชนได้เรียนรู้มากขึ้น มีการนำมาถ่ายทอดภายในกลุ่มเพื่อน จากการพูดคุย การชักชวนกันไปช่วยกิจกรรมขององค์กรที่จัดขึ้น ด้วยรูปแบบของอาสาสมัคร วิทยากรร่วมกับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่เยาวชนได้เป็นสมาชิกอยู่บ้าง ส่งผลให้เกิดกระบวนการและรูปแบบของการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้อย่างชัดเจน

6.3 แหล่งความรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเรียนรู้ของเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น มีทั้งบุคลากร ได้แก่ พ่อแม่ สมาชิกในครอบครัว ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ที่จะทำหน้าที่ในการชี้แจง อบรมสั่งสอนให้ความรู้ในด้านที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กลุ่มสมาชิกเยาวชนด้วยกันที่มักจะเป็นต้นแบบของการเลียนแบบหรือเป็นเหตุจูงใจซึ่งกันและกัน เจ้าหน้าที่ หน่วยงานภาครัฐบาล และองค์กรพัฒนาเอกชน ที่จะสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ การให้ความรู้ และการจัดกิจกรรมอันเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้แก่กลุ่มเยาวชน

นอกจากนี้ เยาวชนยังได้นำความรู้จากการเรียนรู้จากที่โรงเรียน การพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การร่วมกิจกรรมหลาย ๆ ครั้งที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม หรือจากสื่อต่าง ๆ ที่เป็นสื่อกลางของการติดต่อในส่วนของเยาวชนด้วยกัน ได้แก่ จุลสารหนังสือของเครือข่ายเยาวชนมูลนิธิรักษ์เมืองน่าน ก่อให้เกิดเจตคติ ความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุปว่า การเรียนรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของเยาวชน ประกอบด้วยบทบาทของเยาวชน รูปแบบการเรียนรู้ และแหล่งความรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของเยาวชน ซึ่งจากประสบการณ์ที่เยาวชนได้รับ และสั่งสมมาจากแหล่งความรู้ในปัจจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนสัมพันธ์และเกี่ยวข้อง ทั้งในทางตรงและทางอ้อมที่ก่อให้เกิด ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ที่ส่งผลต่อความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของเยาวชนในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ และปัจจัยด้านเครือข่ายความสัมพันธ์นั้น เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมาก ทั้งนี้ เนื่องจากองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ เหล่านั้น มักจะเป็นผู้ที่ให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมแก่เยาวชน ในรูปของกิจกรรม

งบประมาณดำเนินการ หรือแม้กระทั่งการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และเป็นแม่แบบการทำงานแก่กลุ่มเยาวชนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ซึมซับพฤติกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่เยาวชนสามารถคิดได้และปรับประยุกต์ใช้แนวทางการดำเนินกิจกรรมที่เคยได้รับจากกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ นั้นมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน

ในขณะที่ความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย จากการเรียนรู้ภายในเครือข่าย และการได้เป็นสมาชิกภายในเครือข่าย ส่งผลต่อการเรียนรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเยาวชนส่วนใหญ่ มักจะเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ มาก่อน ซึ่งก่อให้เกิดแนวร่วมทางความคิดและกิจกรรม จากอิทธิพลของความเป็นเพื่อน การได้รู้จักกัน ด้วยวัยและธรรมชาติของวัยรุ่น เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการชักชวนเยาวชนที่มีแนวคิดเดียวกัน มารวมกันเป็นกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

ส่วนปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม จะเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมตัว จากรูปแบบของกิจกรรมในประเพณีพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ความศรัทธา ความเชื่อ เป็นสิ่งยึดโยงประสานความร่วมมือ ของคนในชุมชนต่อการดำเนินกิจกรรม และความผูกพันกับธรรมชาติและวิถีชีวิตคนในสังคม ส่งผลต่อการเรียนรู้ของเยาวชน และจากการซึมซับพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่าง และก่อให้เกิดจิตสำนึกและความตระหนักในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

จากผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยด้านครอบครัว มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของเยาวชน โดยอาศัยจากความผูกพันของสมาชิกในครอบครัว ในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และเรียนรู้แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผ่าน จากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม การอบรมทั้งในทางตรงและทางอ้อม จากสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า หรือเครือญาติ เพื่อนบ้านใกล้เคียง จากการพูดคุย การสั่งสอนโดยตรง หรือการปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง ที่ส่งผลต่อเจตคติ ความตระหนักในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนได้

สำหรับปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมนั้น เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมของเยาวชน จะมีการนำประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม มาใช้ในการจัดทำโครงการเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งน่าจะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มได้ จากข้อมูลในการศึกษา โดยสัมภาษณ์กลุ่มเยาวชนและชาวบ้านในอำเภอแม่จรม ทำให้ทราบว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมในอำเภอแม่จรมยังไม่รุนแรงถึงขั้นกระทบต่อสภาพการดำรงชีพของผู้คนในชุมชน การรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากกระแสการอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อมในจังหวัดน่านมากกว่ามองเห็นจากสภาพความเป็นจริงในปัญหาที่เกิดขึ้น ฉะนั้น จึงไม่สามารถยืนยันได้ว่าทรัพยากร สิ่งแวดล้อมชุมชนนั้นมีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปได้ว่า การรวมกลุ่มของเยาวชนที่เกิดขึ้น มีการนำความรู้ ความเข้าใจ และการแสดงเจตจำนงตามภูมิความรู้ที่มีอยู่เดิมของแต่ละคนนั้นมาใช้ ปรับประยุกต์เพื่อให้เป็นแนวทางของการดำเนินการแก้ไข จัดการสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจและทักษะการปฏิบัติที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่มอย่างชัดเจนที่สุด ที่จะก่อให้เกิดกระบวนการของการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้จากปัจจัยต่าง ๆ คือ สนับสนุนจากองค์กร ความเป็นเครือข่าย สิ่งแวดล้อมในชุมชน สังคมวัฒนธรรมและครอบครัว การที่จะส่งผลต่อศักยภาพการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้นในชุมชนแม่จริม ด้วยความเป็นกลุ่มของเยาวชนนั่นเอง

ตอนที่ 3 กระบวนการและรูปแบบในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนของกลุ่มเยาวชน อักแม่จริม

1. การรวมกลุ่มของเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

1.1 จุดเริ่มต้นการรวมกลุ่มของเยาวชน

การรวมตัวกันของเยาวชนเป็นกลุ่มในอดีตที่ผ่านมา ส่วนมากมาจากการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนประจำตำบล หรือเยาวชนประจำหมู่บ้านของกรมพัฒนาชุมชนจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือหน่วยงานอื่นอย่างกรมส่งเสริมการเกษตรที่เข้าไปส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มยุวเกษตรกรขึ้นในแต่ละชุมชน กลุ่มเยาวชนจึงมีลักษณะเป็นกลุ่มที่ถูกคัดเลือกและจัดตั้งขึ้นมา เพื่อดำเนินกิจกรรมตามที่หน่วยงานภาครัฐกำหนด โดยเน้นที่การพัฒนาด้านอาชีพ หรือการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมืองบ้านตอง กลุ่มเลี้ยงโคบ้านพรหมสุกร กลุ่มทอผ้า เป็นต้น

สำหรับการรวมตัวและพบปะกันของกลุ่มเยาวชนในอำเภอแม่จริมนั้น จะอาศัยโอกาสที่มีกิจกรรมในชุมชน ได้แก่ งานบุญ ทอดผ้าป่า ทานก๋วยสลาก งานประเพณีสงกรานต์ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนภาคเหนือโดยทั่วไปแล้วจะมีความผูกพันกับวัด ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในชุมชนภาคเหนือแทบทั้งสิ้น กิจกรรมส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นของชาวบ้านและกลุ่มเยาวชนมักจะมุ่งเน้นการสร้างสรรค์

ความสามัคคีในหมู่คณะ ขณะเดียวกัน ก็นำเอากิจกรรมบันเทิง มาเป็นแรงจูงใจของการทำให้เกิด การมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนทุกระดับ มีการจัดแสดงละคร ซอ ซึ่ง การละเล่นจ้อย การขอ คำว บพบาทของเยาวชนก็จะเป็นพลัง แรงงานและประสานงานในการดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้าน ของ ชุมชนแต่ละกลุ่มในอำเภอแม่จริมรูปแบบของการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย ส่วนกิจกรรมที่จะ ต้องเกี่ยวข้องกับองค์กรภาครัฐบาล มักจะถูกกำหนดขึ้นตามความต้องการของหน่วยงานรัฐบาล องค์กรชุมชน ที่มีโครงการเข้ามาแล้ว ให้เยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินกิจกรรมนั้น โดยไม่ ต้องร่วมแสดงความคิดเห็นหรือรับผิดชอบใด ๆ ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องการต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมรณรงค์การป้องกันโรคเอดส์ หรือการจัดกีฬาเพื่อสร้างความสามัคคี เชื่อมความสัมพันธ์ ระหว่างชุมชน หมู่บ้าน (นายไพโรจน์ คำจันตะ, สัมภาษณ์ตุลาคม - ธันวาคม 2543)

กลุ่มเยาวชนแต่ละกลุ่มในอำเภอแม่จริม ไม่ได้มีการประสานความร่วมมือกัน โดยตรง แต่รู้จักกันจากความเป็นเพื่อน เครือญาติ ที่เคยเข้ารับการอบรม หรือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ภายในกลุ่มเยาวชนตำบลหรือหมู่บ้าน ซึ่งจะมุ่งเน้นเรื่องของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และมี ขอบเขตการพัฒนาแต่ท้องถิ่นชุมชนของตนเท่านั้น ทำให้ขาดการปฏิสัมพันธ์ร่วมมือกับกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะความร่วมมือด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ซึ่ง เยาวชนจะต้องให้ความสำคัญ และมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ที่ส่งผลต่อการจัดการและ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ประกอบกับเยาวชนหมู่บ้านบางกลุ่ม เมื่อจบการศึกษาในภาค บัณฑิตแล้วไม่ได้ศึกษาต่อ จึงเข้าสู่ระบบการดำเนินชีวิตแบบชาวบ้านทั่วไป เป็นแรงงานในหมู่บ้าน ช่วยเหลือครอบครัว และดำเนินกิจกรรมหาเลี้ยงชีพ หรือไปทำงานที่อื่นเพื่อส่งเงินมาช่วยเหลือ เจือจุนครอบครัว บางส่วนก็แต่งงานมีครอบครัว ซึ่งทำให้ความเป็นกลุ่มองค์กรของเยาวชนนั้น ขาดหายไป ไม่มีความต่อเนื่องของการรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามความต้องการ ของเยาวชนเอง โดยเฉพาะด้านการสร้างคุณประโยชน์ สำนึกต่อส่วนรวมและสิ่งแวดล้อม เยาวชน ขาดการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการยอมรับวิพากษ์วิจารณ์ หรือสิ่งใหม่ ๆ ขาดการพัฒนาทาง ด้านความคิดที่จะรวมเป็นกลุ่มอย่างถาวร หรือเข้ามามีบทบาทเป็นแกนนำหลักของกลุ่มเยาวชนใน ชุมชน ที่จะเป็นตัวแทนของการประสานความสัมพันธ์ ความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้ง ภายในและภายนอกชุมชน (นายมานพ กันใจมา, สัมภาษณ์เมษายน 2544)

เมื่อชมรมคนบ่อว่า ได้เกิดขึ้นภายในท้องที่อำเภอแม่จริม เป็นองค์กรท้องถิ่น ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา เนื่องจากเป็นองค์กรอิสระที่รวมเอาบุคคลแกนนำสำคัญ ทั้งในภาครัฐบาลและเอกชนเข้ามาร่วมดำเนินงานด้วยกัน ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายใน

ชุมชนอย่างมากมาย กิจกรรมของเยาวชน เป็นกระบวนการหนึ่งของการพัฒนาชุมชน ของชมรม คนป่อว่า ดังนั้น จึงมีการส่งเสริมงานกิจกรรมเยาวชนอย่างมากมาย ซึ่งพระครูพิพิธนันทคุณ ประธานชมรมคนป่อว่าและนายสมชาย ศิริมาตย์ สาธารณสุขอำเภอ จึงได้ชักชวนนายไพโรจน์ คำจันตะ ซึ่งเป็นเยาวชนตำบลในขณะนั้น และได้ช่วยงานของชมรมอยู่เสมอ ให้ชักชวนเพื่อนฝูง มารวมตัวกันเป็นกลุ่มเยาวชนกลุ่มหนึ่งที่ทำงานร่วมกับชมรมคนป่อว่าขึ้นมา (นายสมชาย ศิริมาตย์, สาธารณสุขอำเภอแม่จรม สัมภาษณ์ตุลาคม - ธันวาคม 2543)

ความพยายามในการสนับสนุนการรวมกลุ่มเยาวชน ของชมรมคนป่อว่านั้น มีความสอดคล้องกับความต้องการของเยาวชนดังกล่าว ที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนิน กิจกรรมของชุมชนอยู่แล้ว ประกอบกับการเรียนรู้ และการส่งเสริมประสบการณ์จากปัจจัยภายใน ชุมชน อันได้แก่ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน ด้านครอบครัว ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านองค์กรที่ให้การสนับสนุนเยาวชนและด้านเครือข่ายสัมพันธ์ระหว่างกันของเยาวชน ทำให้เยาวชนเริ่มสนใจและ มารวมตัวกัน เป็นกลุ่มเยาวชนฮักแม่จรมได้สำเร็จ โดยมีการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนใน ด้านต่าง ๆ ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อม การรณรงค์ป้องกันยาเสพติด การรณรงค์การป้องกันโรค เอ็ดส์ การพัฒนาอาชีพ และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นกิจกรรมที่ร่วมกันดำเนินการในครั้งนั้น

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า จุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มของเยาวชนนั้น ไม่ได้ เกิดมาจากการรวมกลุ่มของเยาวชนเองในระยะแรก แต่ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้ง หรือการ จุดประกายจากกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ที่เป็นการสร้าง ฟูพื้นฐานความสัมพันธ์ ประกอบกับพฤติกรรม ความต้องการของเยาวชนซึ่งอยู่ในวัยรุ่น ที่ต้องการแสดงออก รวมกลุ่มและทำกิจกรรม แรงผลักดัน จากบุคคลในองค์กร กลุ่มต่าง ๆ เป็นจุดกำเนิดของการรวมตัวกันของเยาวชนในครั้งนี้

1.2 พัฒนาการการรวมกลุ่มของเยาวชนกลุ่มฮักแม่จรม

พัฒนาการรวมกลุ่มของเยาวชน จะศึกษาจากช่วงระยะเวลาของการ ดำเนินกิจกรรมของผู้นำ หรือแกนนำกลุ่มเยาวชนเป็นองค์ประกอบสำคัญ มีการบริหารจัดการ องค์กร การพัฒนากิจกรรมของกลุ่ม เพื่อนำไปสู่ความเป็นกลุ่ม องค์กรที่ชัดเจนและมีศักยภาพใน การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระยะ ดังนี้ (กลุ่มเยาวชนฮักแม่จรม, สัมภาษณ์ตุลาคม 2543 - กุมภาพันธ์ 2544)

ช่วงแรก ปลายปี พ.ศ. 2540 หลังจากการรวมตัวของกลุ่มเยาวชน มีนายไพโรจน์ คำจันตะ เป็นแกนนำของกลุ่ม เนื่องจากเป็นเยาวชนที่ได้รับความไว้วางใจ จากคณะกรรมการชมรมคนบ่อว่า และเพื่อนสมาชิกด้วยกันว่ามีความเป็นผู้นำสูง เสียสละ เชื้อเพื่อ เมื่อแม่ และขอความช่วยเหลืองานต่าง ๆ ในชุมชน ที่สำคัญคือ มีประสบการณ์ในการทำงาน ร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนมาแล้ว ซึ่งการดำเนินกิจกรรมเป็นไปโดยใช้ระบบการขออาสาสมัครร่วมโดยเยาวชนจะอาสาเข้ามาช่วยเหลือ และร่วมดำเนินกิจกรรมเป็นบางช่วง ซึ่งเป็นเยาวชนที่อาศัยอยู่ในละแวกใกล้เคียงวัดห้วยซ้อ และรู้จักมักคุ้นกับประธานกลุ่มเยาวชนเป็นอย่างดี ได้แก่ นายมานพ กันใจมา นายวัชรารุท ทะกา นางสาวอ้อย ผึ้งจักษา นายจิรเชษฐ์ ไชยศิริ และนายพิษณุ สุทธิใส ร่วมกับตัวแทนเยาวชนในตำบลต่าง ๆ รวมเป็นคณะทำงานทั้งหมด 15 คน ที่เป็นคณะกรรมการอย่างหลวม ๆ ในการประสานงานของกลุ่มโดยมีนายไพโรจน์ คำจันตะ เป็นประธาน (นายพิษณุ สุทธิใส, ประธานกลุ่มเยาวชน สัมภาษณ์ตุลาคม 2543 - กุมภาพันธ์ 2544)

ระยะเวลาดังกล่าว เป็นช่วงของการก่อร่างสร้างกลุ่มเยาวชน มีการลองผิดลองถูกในการดำเนินกิจกรรมบ้าง แต่การดำเนินงานยังคงขึ้นอยู่กับการตัดสินใจดำเนินการ และเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับชมรมคนบ่อว่า ที่ทำหน้าที่เป็นแม่ข่ายในการบริหารจัดการ กลุ่มเยาวชน ยังคงเป็นกลุ่มที่ทำงาน การดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่จำเป็นต้องอาศัยจากความสัมพันธ์ขององค์กรหลักในชุมชนเป็นตัวเชื่อมประสานสัมพันธ์ ความเชื่อถือในการดำเนินกรรมของกลุ่มเยาวชนในขณะนั้นยังไม่เป็นที่ปรากฏ ชาวบ้านจะทราบเพียงว่า กลุ่มเยาวชนอีกแม่จริมเป็นกลุ่มเด็กที่พระครูพิพิธนันทคุณเรียกมาใช้งาน (ประธานชมรมคนบ่อว่าและเจ้าอาวาสวัดห้วยซ้อ, สัมภาษณ์ตุลาคม - ธันวาคม 2543)

นายไพโรจน์ คำจันตะ กล่าวว่า การดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนในระยะแรกนั้น ยังไม่เป็นรูปร่างหรือมีแบบแผนที่ชัดเจน เนื่องจาก สมาชิกยังขาดความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในการทำงาน หลายคนคิดว่ามาช่วยเพื่อความสนุกสนาน เมื่อเสร็จงานแล้วก็แยกย้ายกันไป แต่ก็ยังมีบางคนที่ทำแล้วเกิดความชอบ เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำงาน ก็จะมาทำอีกเมื่อถูกร้องขอ เยาวชนที่เข้ามาช่วยดำเนินงาน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเพื่อนฝูงกับนายไพโรจน์ คำจันตะ ซึ่งสามารถจะติดต่อประสานงานกันได้ง่าย อุปสรรคของการทำงาน ได้แก่ การขาดแกนนำเยาวชนในการประสานงาน เนื่องจากไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการประสานงานกลุ่ม และเยาวชนบางคนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ห่างไกลจากศูนย์ประสานงาน

มาก ได้แก่ บ้านสว่างบ้านตอง หรือบ้านกิวน้ำ การเดินทางก็ย่ำแย่ลำบาก โดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นผู้หญิง ซึ่งผู้ปกครองมักจะเป็นห่วงและไม่อนุญาตให้มาร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ เรื่องของเวลาที่จะร่วมกิจกรรมของกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นแกนนำนั้นไม่ค่อยจะตรงกัน ซึ่งก็เป็นอุปสรรคที่สำคัญของการทำงานด้วยเช่นกัน

กิจกรรมส่วนใหญ่ เป็นกิจกรรมด้านการจัดกีฬา การรณรงค์การต่อต้านยาเสพติด และการรณรงค์การป้องกันโรคเอดส์ เป็นประเด็นหลักของการทำงาน แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้ละเลยกิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่เกิดขึ้นกับองค์กรภายนอก ทำให้เกิดแนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับที่องค์กรต่าง ๆ ในจังหวัดน่านได้ดำเนินการเช่นกัน เช่น การร่วมกับชาวบ้าน ประชุมเกี่ยวกับการวางมาตรการในการจัดการป่าไม้ การจัดการป่าชุมชน การจัดเสวนาประชาคม การตรวจป่า แต่การดำเนินงานในขณะนั้น ได้นำเอากิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมเข้ากับกิจกรรมการรณรงค์เรื่องของยาเสพติดและโรคเอดส์ เนื่องจากการดำเนินการของงบประมาณสนับสนุนส่วนใหญ่ เป็นงบที่ทางชมรมคนบ่อว่าจัดสรรมาให้ ซึ่งเป็นงบประมาณที่ได้มาจาก ปปส. (สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด) และจากสาธารณสุขด้วยส่วนหนึ่ง จึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการโดยใช้เรื่องดังกล่าว เป็นประเด็นหลัก ได้แก่ กิจกรรมเสวนาเยาวชนอำเภอแม่จริม เป็นกิจกรรมที่รวมทั้ง 3 เรื่องเข้ามาเป็นโครงการเดียวกัน ซึ่งเป็นลักษณะของการดำเนินกิจกรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

ระยะที่สอง ปลายปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา หลังจากที่ชมรมคนบ่อว่าได้เริ่มขยายตัว มีบทบาทมากขึ้นทั้งในระดับภายในและภายนอกชุมชน และมีกิจกรรมโครงการต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะการประสานเครือข่ายกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับกลุ่มฮักเมืองน่าน ทำให้งานของชมรมมีมากขึ้น นายไพโรจน์ซึ่งเป็นประธานกลุ่มเยาวชนในขณะนั้น ต้องดูแลจัดการงานกิจกรรมของชมรมคนบ่อว่า ในฐานะเลขานุการกลุ่มชมรมคนบ่อว่าจึงไม่มีเวลาให้กับงานของกลุ่มเยาวชน จึงได้ลาออกจากการเป็นประธานกลุ่มเยาวชนฮักแม่จริม ทำให้ในระหว่างนั้นตำแหน่งประธานกลุ่มเยาวชนได้ว่างลงชั่วคราว ยังไม่มีประธานกลุ่มเข้ามาดำเนินการ มีเพียงคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ประสานงาน กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเยาวชนได้หยุดไปชั่วคราวหนึ่ง จนในที่สุดไพโรจน์และคณะกรรมการกลุ่มเยาวชนฮักแม่จริมเห็นว่า สมควรที่จะต้องมีเยาวชนเข้ามาทำหน้าที่ประธานกลุ่มเยาวชนฮักแม่จริมอย่างจริงจัง จึงเริ่มกระบวนการสรรหาแกนนำของกลุ่ม เพื่อมาทำหน้าที่ประธานกลุ่มเยาวชนฮักแม่จริมต่อไป โดยจัดให้มีการประชุมตัวแทนเยาวชนจากตำบลต่าง ๆ ในอำเภอแม่จริมเพื่อชี้แจงความจำเป็นเร่งด่วน ที่จะต้องมีการคัดเลือกตัวแทนเยาวชน เข้ามาทำหน้าที่เป็น

ประธานกลุ่มเยาวชนและเป็นผู้นำกลุ่มในการบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเต็มรูปแบบ จากการประชุมใหญ่ของตัวแทนเยาวชนในอำเภอแม่จรมในครั้งนี้ ทำให้นายพิชณ สุทธิไธได้รับการคัดเลือกจากที่ประชุมเยาวชน เข้ามารับหน้าที่เป็นประธานกลุ่มเยาวชนอัครแม่จรมปัจจุบัน (กลุ่มเยาวชนอัครแม่จรม, สัมภาษณ์เมษายน 2544)

พระครูพิพิธนันทคุณ ได้กล่าวถึงนายพิชณ สุทธิไธว่า มีความเป็นผู้นำ เสียสละ รับผิดชอบ และชอบทำกิจกรรมโดยเฉพาะในด้านการพัฒนาสังคม ซึ่งจุดนี้เป็นสิ่งที่คณะกรรมการและสมาชิกได้สังเกตเห็น ประกอบกับการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถพูดคุย และเข้ากันได้กับทุกคน ได้ดี มีความคล่องตัวสูง และมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับกลุ่มเครือข่ายเยาวชนมูลนิธิอัครเมืองน่านมาแล้ว จึงเป็นคุณสมบัติที่เพียงพอต่อการเข้ามาทำหน้าที่เป็นประธานกลุ่มเยาวชนอัครแม่จรมได้(พระครูพิพิธนันทคุณ, สัมภาษณ์กุมภาพันธ์ 2544)

นายพิชณ สุทธิไธ ได้กล่าวถึง กิจกรรมของกลุ่มเยาวชนในระยะนี้ว่า ได้เริ่มมีการขยายงานของกลุ่ม วางโครงสร้างการบริหารงาน (ภาคผนวก) กำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ของกลุ่ม และมีความชัดเจนของการทำงานมากขึ้น จากการที่กลุ่มเยาวชนได้มีการประชุมพบปะกันบ่อยครั้ง โดยเฉพาะในคณะกรรมการกลุ่ม ได้เริ่มดำเนินการสร้างเครือข่ายเยาวชนขึ้นจากการจัดทำกิจกรรมการพบปะเยาวชน กิจกรรมเวทีเสวนาเยาวชน ในอำเภอแม่จรมเพื่อเผยแพร่แนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม สร้างเวทีร่วมของการพัฒนาชุมชนในกลุ่มเยาวชนและทำงานร่วมกับองค์กรต่าง ๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะองค์กรท้องถิ่นของจังหวัดน่านที่มีบทบาทสำคัญ ต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ได้แก่ เครือข่ายเยาวชนมูลนิธิอัครเมืองน่าน

สรุปได้ว่า พัฒนาการของความเป็นกลุ่มเยาวชนนั้นไม่ได้หยุดนิ่ง แต่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยอาศัยจากผู้นำที่มีความสามารถ และเป็นนักคิด นักกิจกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการสนับสนุนจากกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน การขัดเกลาอบรมทางสังคมจากสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม ที่เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินการสร้างกลุ่ม สร้างเครือข่ายทางความคิดและความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเยาวชนอย่างต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน

1.3 ลักษณะและสถานภาพของสมาชิกกลุ่มเยาวชนอัครแม่จรม

กลุ่มเยาวชนอัครแม่จรมส่วนใหญ่เป็นเยาวชนในหมู่บ้าน ในชุมชน ทั้งที่ เคยมีบทบาทและกลุ่มเยาวชนที่ไม่เคยมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับกลุ่มชาวบ้าน

และองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนมาก่อน รวมทั้งเยาวชนบางคนที่มีความสนใจ และชอบทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ชุมชน ทั้งจากการมีโอกาสนในการติดต่อสัมพันธ์ ร่วมกิจกรรม กับองค์กรต่าง ๆ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมค่ายเยาวชน การศึกษาดูงาน หรือการเข้าร่วมเวทีเสวนาเยาวชนที่ถูกจัดขึ้นในชุมชนของเยาวชนเอง หรือได้ร่วมกับชุมชนอื่น ทำให้เกิดการนำเอาแบบอย่างมาปรับประยุกต์ ที่จะนำมาเป็นตัวอย่างของการแสดงความจำนงในการเข้าเป็นสมาชิกคนหนึ่งเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริมได้ ซึ่งสมาชิกของกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริมส่วนใหญ่ เป็นเยาวชนที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายเยาวชนอีกเมืองน่าน และมีประสบการณ์ของการร่วมกิจกรรมที่เครือข่ายเยาวชนนั้นจัดขึ้นมาแล้วทั้งสิ้น ประกอบกับความสนใจร่วมกันของเยาวชน และอยู่ในช่วงวัยรุ่น คือ มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป เป็นส่วนมากที่มาเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม ด้วยวัยที่ใกล้เคียงกัน และมีความสนใจร่วมกันในการดำเนินกิจกรรม โดยอาศัยความเป็นกลุ่มองค์กรของเยาวชนเอง ส่งผลให้เยาวชนจะมีการพบปะกันเสมอเท่าที่มีโอกาส และเวลาว่าง (กลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม, สัมภาษณ์ตุลาคม 2543 - เมษายน 2544)

ลักษณะของสมาชิกกลุ่มนั้น ไม่ได้จำกัดในด้านการศึกษา เนื่องจาก ต้องการเปิดโอกาสให้เยาวชนในอำเภอแม่จริม ได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์และสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อม ที่มีคุณค่าต่อชุมชนได้เท่าเทียมกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนได้ จากการสอบถามกลุ่มเยาวชนทำให้ทราบว่า ภายในในกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริมจะมีทั้งเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่โดยมีตั้งแต่มัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา และเยาวชนที่จบการศึกษาแล้วประกอบอาชีพต่าง ๆ ภายในชุมชน ซึ่งความแตกต่างทางด้านการศึกษานี้ ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริมแต่อย่างใด เยาวชนสามารถทำงานร่วมกันได้โดยไม่มีข้อจำกัด (กลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม, สัมภาษณ์ตุลาคม 2543 - เมษายน 2544)

นอกเหนือจาก สถานภาพของความเป็นสมาชิกขององค์กรแล้ว กลไกด้านผู้นำของกลุ่มเยาวชน ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะในกลุ่มมีผู้นำที่มีความสามารถ มีใจรักในการทำประโยชน์เพื่อชุมชน เป็นคนที่มีความกระตือรือร้นในการทำงาน เคารพในความคิด ความสามารถของสมาชิกกลุ่ม ประกอบกับสมาชิกกลุ่มเองบางคนได้ผ่านประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในหมู่บ้าน ในชุมชน หรือร่วมกับองค์กรอื่น ๆ มาแล้ว ทำให้มีความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติของการทำงาน และนำมาเป็นแบบอย่างของการดำเนินกิจกรรม

ต่าง ๆ ในกลุ่มเยาวชนได้เป็นอย่างดี (กลุ่มเยาวชนฮักแม่จirim, สัมภาษณ์ตุลาคม 2543 - เมษายน 2544)

ด้านการเรียนรู้ นั้น นายบุญร่วม เสมอ หนึ่งในสมาชิกของกลุ่มเยาวชน กล่าวว่า “เวลาที่ประธานหรือสมาชิกบางคนได้รับประสบการณ์เรียนรู้ หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่มีความรู้ที่แปลกใหม่ ก็จะมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้ไปรับรู้ประสบการณ์ดังกล่าวได้ทราบ มีการสอนกัน บอกเล่าแล้วก็นำมาใช้ในการจัดดำเนินกิจกรรมจริงก็มี ที่ผ่านมาก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมสื่อสันตนาการ ซึ่งกลุ่มเครือข่ายเยาวชนมูลนิธิฮักเมืองน่านจัดขึ้น หลังจากนั้น ที่ได้จัดกิจกรรมค่ายท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ กับกิจกรรมพบปะเยาวชนซึ่งเป็นงานของกลุ่ม พวกเรา ซึ่งได้รับการอบรมเทคนิคสื่อสันตนาการ ก็ได้นำเอาแนวทาง วิธีการต่าง ๆ ที่ได้รับมานั้นมาใช้ประกอบในกิจกรรมทันที หากใช้ได้ผลก็นำมาปรับประยุกต์ใช้ ในกิจกรรมด้านการละลายพฤติกรรม อันเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ให้เกิดความคุ้นเคยให้แก่สมาชิกที่ยังไม่เคยรู้จักกัน ให้รู้จักเปิดใจเข้าหากันมากขึ้น” ดังนั้น การที่เยาวชนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และมีการนำมาปรับประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการทำงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ทำให้กลุ่มเยาวชนมีความตื่นตัวตลอดเวลา มีความเคลื่อนไหวและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาตนเองได้ทุกเมื่อ บทบาทผู้นำของเยาวชนจึงเป็นกลไกที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงาน โดยเฉพาะด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นต้องอาศัยศักยภาพของกลุ่มเยาวชน

1.4 ความสัมพันธ์ของกลุ่มเยาวชนฮักแม่จirim

การที่เยาวชนมีการรวมตัวเป็นกลุ่ม องค์กรได้นั้น จากการรวมกลุ่มช่วยเหลือกิจกรรมชุมชนอย่างเป็นปกติ ทำให้เกิดความสนิทสนม เป็นกลุ่มเพื่อนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน นายจิรเชษฐ์ ไชยศิริ รองประธานกลุ่มเยาวชนฮักแม่จirim เล่าถึงความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเมื่อมีการรวมตัวในครั้งแรก ๆ ว่า ได้เข้ามาทำงานร่วมกับเยาวชนคนอื่น ๆ เพราะรู้จักกับนายไพโรจน์ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มเยาวชนในขณะนั้น รวมทั้งนายพิชญและเพื่อน ๆ ที่อยู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งได้เคยช่วยงานของพระครูอยู่ก่อน บางคนเคยร่วมกิจกรรมมาบ้างแล้วจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่กลุ่มเครือข่ายเยาวชนฮักเมืองน่าน หรือชมรมคนป่อว่าจัดขึ้น แต่ยังไม่คุ้นเคยกันนัก ฉะนั้น เมื่อมีการพูดคุยเสนอความคิดเห็นใด ๆ ก็จะไม่ค่อยมีใครกล้าเสนออะไร กลัวว่าจะไม่มีใครยอมรับความคิดเห็นที่เสนอไป แต่เมื่อได้ร่วมกิจกรรมกันบ่อยครั้ง ทำให้ทุกคนเริ่มคุ้นเคยกันมากขึ้น มีความผูกพันกัน และรู้สึกเป็นกันเอง ทำให้สมาชิกกลุ่มเริ่มกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น เสนอเหตุผลต่าง ๆ จนเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน (กลุ่มเยาวชนฮักแม่จirim, สัมภาษณ์ตุลาคม 2543 - เมษายน 2544)

นายพิชณ สุทธิไธ กล่าวถึงการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มว่า แม้จะมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบก็จริง แต่ทุกคนจะมารวมกันเพื่อช่วยกันทำงานต่าง ๆ จนสำเร็จ โดยไม่ทำให้งานที่ได้มอบหมายนั้นเสียไปด้วย เนื่องจาก ประธานกลุ่มจะเอาใจใส่ และคอยติดตามการทำงานของคณะกรรมการกลุ่มเพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของงานเสมอ หากมีข้อบกพร่องก็จะเข้ามาช่วยแก้ไขในที่ โดยไม่ถือว่าเป็นการก้าวก่ายงานกัน เมื่อเสร็จสิ้นโครงการ ก็จะมีการประชุมเพื่อสรุปผลการทำงานในแต่ละครั้ง ว่าเกิดผลอย่างไรต่อกัน ต่อชุมชน มีข้อบกพร่องในการทำงานตรงไหน ซึ่งก็จะมีข้อเสนอแนะแนวทางของการทำงานในครั้งต่อไป

ขณะเดียวกัน กลุ่มเยาวชนยังมีการประสาน การดำเนินกิจกรรมร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งในชุมชน และนอกชุมชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ หน่วยงานในภาครัฐและเอกชน เนื่องจาก การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ยังคงมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับชมรมคนป่อวาซึ่งเป็นแม่ข่ายของกิจกรรมภายในชุมชน ขณะเดียวกัน ก็มีการเกี่ยวข้องกับกลุ่มเครือข่ายเยาวชนอีกเมืองน่านที่มีความเป็นเครือข่ายเกี่ยวโยงกันอยู่ สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนและตัวของเยาวชนเอง สมาชิกในคณะกรรมการกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริมเกือบทุกคน เป็นสมาชิกของเครือข่ายเยาวชนมูลนิธิอีกเมืองน่านด้วยเช่นกัน จึงทำให้กลุ่มมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ปัจจุบัน ถึงแม้ว่ากลุ่มเยาวชนจะมีเวลาในการพบปะกันไม่มากนัก เนื่องจาก ภาระด้านการศึกษาที่จะต้องไปศึกษาในเมือง หรือบางคนที่จะต้องไปทำงานยังต่างถิ่น สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างเยาวชนในกลุ่มอีกแม่จริม ทั้งนี้เพราะเยาวชนส่วนใหญ่จะศึกษาอยู่ในสถาบันเดียวกันบ้าง ทำงานในที่เดียวกัน หรืออยู่บ้านในละแวกเดียวกันจึงไม่ยากต่อการติดต่อสัมพันธ์ และหากอยู่ในพื้นที่ห่างไกลนัก จะติดต่อสัมพันธ์ด้วยวิธีการสื่อสารต่าง ๆ เช่น การฝากบอก การโทรศัพท์ การส่งจดหมาย จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ หรือการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข่าวสารจากจุดสารของกลุ่มเครือข่ายเยาวชนอีกเมืองน่าน คือ จุดสารหน่อไม้ อันเป็นแม่แบบในการจัดทำจุดสารเม็ดทรายของกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม ที่กำลังเริ่มดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสื่อต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ทำให้เยาวชนได้ทราบความเคลื่อนไหว ความเป็นไปของกลุ่มและตัวเยาวชนด้วยกัน (กลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม, สัมภาษณ์เมษายน 2544)

อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มเยาวชนจะมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตลอดเวลา โดยผ่านจากสื่อต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความเคลื่อนไหวในกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยรูปแบบ วิธีการที่ได้รับจากกระบวนการเรียนรู้ ที่มีการสั่งสมมาจากเงื่อนไข ปัจจัยต่าง ๆ ด้านการได้รับการ

สนับสนุนจากองค์กรและด้านเครือข่าย ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งส่งผลต่อศักยภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นของกลุ่มเยาวชน

1.5 โครงสร้างกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนฮักแม่จริม

เยาวชนฮักแม่จริม มีลักษณะโครงสร้างและรูปแบบของกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับชมรมคนบ่อว่า และเครือข่ายเยาวชนมูลนิธิฮักเมืองน่าน ซึ่งสามารถจะแบ่งออกได้ ดังนี้

1) ระดับกลุ่มย่อย จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมหลักที่เยาวชนได้ดำเนินการมาตั้งแต่เริ่มตั้งกลุ่มนั้น จะมีกิจกรรมที่แตกต่างอย่างหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้เป็นไปตามความสนใจ และสภาพแวดล้อมของชุมชน มีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและตามความต้องการของเยาวชน ซึ่งแบ่งได้ 5 กลุ่ม ได้แก่

1.1) กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งมี กลุ่มเยาวชนบ้านนาเซียง บ้านห้วยซ้อ กลุ่มเยาวชนบ้านพรม การอนุรักษ์ป่าชุมชน ได้แก่ ชมรมคนรักต้นไม้ที่บ้านตอง เยาวชนบ้านน้ำปาง กลุ่มกิจกรรมลักษณะนี้มีอยู่หลากหลายในเครือข่ายของเยาวชนฮักแม่จริม ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว กลุ่มเยาวชนฮักแม่จริมได้นำมาเป็นประเด็นหลักในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ ดังจะได้กล่าวต่อไป ด้วยทั้งนี้ กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความต่อเนื่องในการดำเนินการปฏิบัติซึ่งเยาวชนก็ได้มีการดำเนินการมาตลอด ทั้งในชุมชน และภายนอกชุมชน เช่น การร่วมดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้ในเครือข่ายของป่าชุมชนในจังหวัดน่าน การอนุรักษ์แหล่งน้ำ และพันธุ์ปลาในลำน้ำว่าตลอดเส้นทางของน้ำว่า ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาหนึ่งของแม่น้ำน่าน ร่วมกับเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเยาวชนร่วมกับชุมชน มีการนำมาเป็นแบบอย่างการดำเนินกิจกรรม โดยได้มีการประยุกต์นำเอาพิธีกรรมทางศาสนา เข้ามาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมอนุรักษ์ คือ การสืบทอดแม่่น้ำ การทอดผ้าป่าชยะ

1.2) กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ การเล่นสะล้อ ซอ ซึ่ง พิอนเจ็ง พิอนดาบ ตีกลองสะบัดไชย การจ้อย ค่าว ซึ่งกลุ่มเยาวชนเองได้มีแกนนำหรือสมาชิกที่มีความสามารถดังกล่าวเป็นพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว และได้มีการนำมาแสดง มีการสอดแทรกแนวคิดการอนุรักษ์ในกิจกรรมดังกล่าว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการสืบทอดมรดก ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและลดช่องว่างระหว่างวัย ระหว่างกลุ่มผู้อาวุโสและเยาวชน ที่มีตัวเยาวชนทำหน้าที่เป็นสื่อกลางการสานต่อ สืบทอดแนวคิดทางด้านการอนุรักษ์ศิลปะดังกล่าวให้ยังคงอยู่ได้ ซึ่ง

แกนนำเยาวชนมักจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในทางศิลปวัฒนธรรมด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกลุ่มในการสร้างกระแส ปลุกจิตสำนึกการอนุรักษ์ แทรกเข้าไปโดยใช้แสดงดังกล่าวเป็นสื่อกลาง

1.3) กิจกรรมงานด้านอาชีพและธุรกิจชุมชน ได้แก่ กิจกรรมการเลี้ยงไก่ การแปรรูปสมุนไพร การเลี้ยงปลา การทำไม้กวาด หรือทำของที่ระลึก ซึ่งเป็นอาชีพพื้นฐานของชุมชน ที่สร้างเสริมรายได้ให้แก่กลุ่มเยาวชน และสามารถพัฒนาทักษะด้านอาชีพให้กับเยาวชน เป็นการยกระดับและเพิ่มขีดความสามารถของเยาวชนในการบริหารจัดการ และช่องทางในการทำมาหากินของเยาวชนในอนาคต กิจกรรมดังกล่าว กลุ่มเยาวชนมักจะได้รับ การสนับสนุนด้านเงินทุนและกิจกรรมการอบรม จากกลุ่มมูลนิธิอีกเมืองน่านอยู่เสมอ แต่ในปัจจุบัน กิจกรรมดังกล่าวเริ่มมีน้อยลง ทั้งนี้เนื่องมาจาก การที่กลุ่มเยาวชนเริ่มออกจากชุมชน เพื่อไปศึกษาต่อ หรือไปทำมาหากิน จึงไม่มีเวลามารวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมนี้เพราะเป็นกิจกรรมที่จำเป็นต้องอาศัยความต่อเนื่องในการดำเนินการตลอดเวลา รูปแบบของการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมดังกล่าวจึงมีน้อยลง และเป็นกิจกรรมที่กลุ่มเยาวชนไม่ได้ให้ความสำคัญเช่นดังก่อน

1.4) กิจกรรมด้านการเกษตรและสมุนไพร ได้แก่ กิจกรรมการเก็บรวบรวมพันธุ์พืชพื้นบ้าน ระบบเกษตรแบบผสมผสาน การเดินป่าสำรวจสมุนไพร ซึ่งเป็นกิจกรรมที่กลุ่มเยาวชนอีกแม่จริมเองได้นำเข้าไปร่วมอยู่ในกลุ่มของกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษา เรียนรู้ระบบการเกษตรแบบผสมผสาน รู้จักวิธีการปรับระบบการทำเกษตรให้มีความสอดคล้องกับสภาพของชุมชน แต่โดยรวมแล้วกิจกรรมนี้จะเป็นกิจกรรมหนึ่งของกิจกรรมค่าย ที่จะมีการเดินป่าเพื่อสำรวจความสมบูรณ์ของป่า และศึกษาสมุนไพรแทรกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน

1.5) กิจกรรมรณรงค์ต่อต้าน ประชาสัมพันธ์ ซึ่งได้แก่ การรณรงค์ การต่อต้าน การประชาสัมพันธ์ในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ ยาเสพติด เอดส์ ซึ่งกิจกรรมการรณรงค์เหล่านี้ เยาวชนจะรวมกลุ่มร่วมรณรงค์ในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ วันเอดส์โลก เป็นการแสดงให้เห็นพลังของเยาวชนในการที่จะอนุรักษ์ รักษา ป้องกัน การแพร่ระบาดของปัญหาต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้กับชุมชน และสังคมตนเอง กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่เยาวชนมักจะทำร่วมกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เยาวชนมักจะนำมาใช้ดำเนินการ ประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รับทราบถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น

เมืองทอง แคมมณี (อ้างใน พیمان วงศ์ภัย, 2533) กล่าวถึงองค์ประกอบของ
กลุ่มที่ทำให้กลุ่มทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันประกอบด้วย

- 1) สมาชิกยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่ม โดยพยายามปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนจนสุดความสามารถ เพื่อให้กลุ่มปฏิบัติหน้าที่จนบรรลุอุดมการณ์ที่กำหนดไว้ โดยที่แต่ละคนมีความรู้สึกว่าคุณค่าสมาชิกทุกคนมีความสำคัญต่อกลุ่มเท่าเทียมกัน
- 2) สมาชิกมีความภักดีต่อกลุ่ม ซึ่งแสดงออกโดยสมาชิกมีความซื่อตรงต่อกัน
- 3) สมาชิกได้ช่วยกันกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มร่วมกัน เพื่อสนองความต้องการของแต่ละคน
- 4) สมาชิกมีความไว้วางใจกัน
- 5) สมาชิกมีความสามารถที่จะทำงานเป็นกลุ่ม โดยสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะบทบาทเป็นผู้นำหรือสมาชิกในกลุ่มก็ตาม
- 6) สมาชิกเชื่อในความสามารถของเพื่อนสมาชิกว่าสามารถทำสิ่งที่เป็นไปได้ให้สำเร็จได้ ซึ่งความรู้สึกนี้จะเป็แรงกระตุ้นให้สมาชิกพัฒนาตนเอง
- 7) สมาชิกพร้อมจะช่วยเหลือกันเสมอ เมื่อถึงคราวจำเป็นสมาชิกจะพยายามช่วยเหลือเพื่อนจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้
- 8) สมาชิกมีความมั่นใจในการตัดสินใจด้วยตนเอง
- 9) กลุ่มมีบรรยากาศที่มีลักษณะให้ความสนับสนุนสมาชิก โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกยอมรับข้อเสนอแนะ คำวิจารณ์ ข้อมูล และคำติชมซึ่งกันและกันแล้วร่วมพิจารณาให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมของกลุ่ม
- 10) กลุ่มพยายามช่วยให้สมาชิกแต่ละคนในการพัฒนาตนเอง เช่น ให้สมาชิกมีโอกาสได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

ในขณะที่ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2524) ได้กล่าวถึงการทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งว่า
ต้องประกอบไปด้วย

- 1) ต้องสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ
- 2) มีการสรรหาและสร้างผู้นำที่ดีให้แก่องค์กร
- 3) องค์กรมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องตลอดเวลา
- 4) องค์กรมีเงินทุนหรือแหล่งในการสนับสนุน

1) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

จากการสังเกตการดำเนินกิจกรรม ศึกษาจากบันทึกการประชุมของกลุ่มเยาวชน และสัมภาษณ์บุคคล และหน่วยงานที่ทำงาน ร่วมกิจกรรมกับกลุ่มฮักแม่จรม ได้แก่ ชมรมคนบ่อว่า สาธารณสุขอำเภอ เครือข่ายเยาวชนมูลนิธิฮักเมืองน่าน องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งสรุปได้ว่า การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนที่มีความชัดเจนที่สุด โดยอาศัยจากเครื่องมือในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ในรูปของ

1.1) การจัดกิจกรรมเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ได้แก่ เวทีเยาวชน การประชุม พบปะกันเพื่อพูดคุย สร้างปฏิสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมภายในกลุ่ม ทุกครั้งที่มีกิจกรรมภายในชุมชน หรือองค์กรต่าง ๆ กิจกรรมการอบรม ค่ายสิ่งแวดล้อม การประชุมพบปะ เยี่ยมเยียน การได้พูดคุยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน รวมไปถึงการจัดกิจกรรมศึกษาดูงาน ซึ่งมักปรากฏอยู่ในกระบวนการทำงานของกลุ่มเยาวชน เป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกและความตระหนัก และการมีส่วนร่วมทั้งภายในกลุ่มเยาวชนด้วยกัน รวมทั้งชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม

1.2) การใช้สื่อมวลชน อุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ความรู้ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจ จิตสำนึกและความตระหนัก การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม สื่อมวลชน อุปกรณ์สำคัญของการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ได้แก่ วิทยุชุมชนคนเมืองน่าน จุลสารหน่อไม้ จุลสารเม็ดทราย เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต เพื่อให้การติดต่อสื่อสารกันระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีความชัดเจนของกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม

ในกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น เยาวชนเน้นด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อการสร้างเครือข่ายทางกิจกรรม และความคิด การส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเยาวชนและชาวบ้าน ซึ่งจะมีการประเมินสถานการณ์ความเป็นไปในชุมชน มองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใกล้ตัว แล้วนำมาเป็นประเด็นของการสร้างกระแสการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าในบางส่วนของ การดำเนินกิจกรรมของเยาวชน จะเป็นส่วนเล็กน้อยต่อการสร้างกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนก็ตาม แต่ก็เป็นส่วนที่หนุนนำพฤติกรรมจัดการสิ่งแวดล้อมของชาวบ้าน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนอีกทางหนึ่ง เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้ การจัดการขยะในชุมชน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน และองค์กรชุมชนเป็นอย่างมาก แม้ว่ากลุ่มเยาวชน จะมีแนวทางการดำเนินกิจกรรมที่ต้องขึ้นอยู่กับชมรมคนบ่อว่าก็ตาม แต่ก็ยังเป็นกลุ่มที่มีอิสระทางความคิดและ

การกระทำที่มีชมรมคนบ่อว่าเป็นองค์กรแม่ข่ายที่เปิดโอกาสและให้เวทีแก่เยาวชน ในการแสดง ศักยภาพของกลุ่มต่อชุมชนได้อย่างเต็มความสามารถของเยาวชนเอง (กลุ่มเยาวชนอัครแม่จริม, สัมภาษณ์เมษายน 2544)

นอกจากนี้ รูปแบบการประชาสัมพันธ์เผยแพร่แนวคิด การจัดการ สิ่งแวดล้อมยังได้ส่งผลต่อ กิจกรรมที่มีรูปแบบ ของการดำเนินกิจกรรมที่เน้นในด้านการสร้างจิตสำนึก และความตระหนัก พัฒนาศักยภาพของกลุ่มเยาวชนในอำเภอแม่จริม รวมไปถึงการประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายในชุมชนตามเนื้อหาของกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้การรณรงค์ การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสาร การประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรต่าง ๆ ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ในอำเภอ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มแม่บ้าน เจ้าหน้าที่ตำรวจ สาธารณสุขอำเภอ พัฒนาการอำเภอ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ซึ่งคณะกรรมการ กลุ่มเยาวชนอัครแม่จริมจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์การดำเนินกิจกรรม

การเกิดแนวร่วมทางความคิด ในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างอนุรักษ์ ได้นำไปสู่หนทางของการเกิดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนมากขึ้น ได้แก่ ชาวบ้านให้ความสนใจในประเด็นของสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เยาวชนในหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอแม่จริมให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมที่กลุ่มอัครแม่จริมจัดขึ้น และองค์กรต่างๆ ในชุมชน มีการจัดทำโครงการด้านการพัฒนาชุมชนที่นำเอาประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม เข้ามาเป็นเรื่องสำคัญของการจัดกิจกรรม หรือการให้การสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนอัครแม่จริม ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

สรุปว่า รูปแบบการทำงานในลักษณะของการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของเยาวชนนั้น เป็นกลไกหนึ่งที่สามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ปลุกสำนึกการอนุรักษ์ และส่งผลให้ชุมชนและกลุ่มเยาวชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

2) ร่วมดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมกับองค์กรต่าง ๆ

การดำเนินกิจกรรมในรูปแบบนี้ กลุ่มเยาวชนจะเข้าไปร่วมดำเนินการ โดยตรงในกลุ่ม องค์กรชุมชน ด้วยรูปแบบของการเป็นสมาชิกองค์กรบ้าง เป็นคณะกรรมการ หรือเป็นผู้ร่วมดำเนินกิจกรรม เช่น การเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายเยาวชนมูลนิธิอภัยเมื่อนาน ซึ่งพบว่า สมาชิกกลุ่มอัครแม่จริมส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกของเครือข่ายเยาวชนกลุ่มนี้ด้วย การเป็นประธาน

กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเป็นสมาชิกสมัชชาเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ ซึ่งเป็นกลุ่มองค์กรเยาวชนในระดับจังหวัดและระดับภาค การเป็นสมาชิกคณะกรรมการป่าชุมชนในหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกของกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน เป็นความร่วมมือในระดับชุมชน ประธานชมรมเพื่อนเดือนเพื่อนสมาชิกคนรักสันกไทยล้านนา นักจัดรายการวิทยุ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับจังหวัดของเยาวชน เป็นต้น เมื่อกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ได้จัดกิจกรรมกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ก็มีตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยทุกครั้ง ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสในการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมกับองค์กรต่าง ๆ ในการกระบวนกาจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทำให้กลุ่มเยาวชนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองตลอดเวลา (กลุ่มเยาวชนฮักแม่จริม, สัมภาษณ์ธันวาคม 2543 - เมษายน 2544)

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่หน่วยงานทั้งภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน ถึงรูปแบบการทำงานของกลุ่มเยาวชน ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนและมักจะได้รับมอบหมายบทบาท หน้าที่ในการเป็นผู้ประสานงานองค์กรต่าง ๆ เนื่องจากว่า บางครั้งองค์กรภาครัฐบาลและชาวบ้านไม่สามารถที่จะสื่อความต้องการ หรือสร้างความเข้าใจถึงกันได้ ก็จะอาศัยตัวของเยาวชน ซึ่งเป็นคนในชุมชน มีความคล่องตัวและรู้ว่าควรจะพูดคุยกับชุมชนอย่างไรจึงจะสร้างความเข้าใจที่ตรงกันได้ และยังเป็นแบบอย่างที่ดีแก่กลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านอื่น ๆ ได้ และจากความพยายามของเยาวชนที่จะเข้าไปร่วมดำเนินกิจกรรมกับกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ได้ส่งผลให้ชาวบ้าน องค์กรชุมชน และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เห็นความสำคัญของเยาวชน ที่จะเป็กลุ่มของการสืบทอดแนวคิด และการพัฒนาท้องถิ่นให้มีความยั่งยืน

สรุปว่า รูปแบบการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนในลักษณะนี้ ทำให้บทบาทของเยาวชนในชุมชน และองค์กรต่าง ๆ มีความชัดเจนมากขึ้น ส่งผลต่อการได้รับความร่วมมือจากชุมชน กลุ่มและองค์กรในภาครัฐและเอกชน ภายในและภายนอก ที่จะให้การสนับสนุนในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

3) อาสาสมัครในการจัดการสิ่งแวดล้อม

รูปแบบนี้ เยาวชนจะดำเนินกิจกรรมในลักษณะของผู้เ็นอาสาสมัคร การเป็นวิทยากรร่วมกับกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ที่เยาวชนได้เป็นสมาชิกอยู่ เยาวชนจะมีการเสนอตัวเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยจะเป็นผู้รับและนำเอาความคิด มติและข้อเสนอแนะจากกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ แนวคิดที่กลุ่มเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการคิดและลงมติแล้วนั้น นำเสนอต่อ

ที่ประชุมของกลุ่ม องค์กร คณะกรรมการภายในหมู่บ้าน เช่น ชมรมคนบ่อว่า สภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือกลุ่มมูลนิธิอีกเมืองน่าน หรือเป็นผู้ถ่ายทอดแนวคิดต่าง ๆ จากกลุ่มใหญ่มาสู่กลุ่มเยาวชนให้ได้รับทราบ และปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน

การทำงานของกลุ่มเยาวชนที่ผ่านมา จะมีการประสานงานและเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนตลอดเวลา เนื่องจากความจริงจังต่อการทำงาน ที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของความเป็นกลุ่มเยาวชนที่ต้องการทำงานเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อสังคม และชุมชนอำเภอแม่จริม นอกจากนี้ ยังได้มีส่วนร่วมจากการเป็นตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรม และนำเสนอแนวความคิดของกลุ่มต่อที่ประชุมในชุมชน เช่น การวางแผนการจัดกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งบทบาทสำคัญตรงนี้จะมีอยู่ที่ตัวแทน แกนนำเยาวชนที่เข้าร่วมที่จะเป็นผู้นำเสนอประเด็นต่อที่ประชุม ซึ่งต้องอาศัยจากผู้ที่มีความมั่นใจ มีความกล้าในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนได้เป็นอย่างดี และเป็นขั้นตอนกระบวนการที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่แสดงถึงศักยภาพของเยาวชนต่อการมีส่วนร่วม ในชุมชน การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรด้านสิ่งแวดล้อมภายนอกชุมชน เช่น กลุ่มสมัชชาเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พลังงานภาคเหนือ

นอกเหนือจากภาระหน้าที่ของการเป็นคณะกรรมการเยาวชนอีกแม่จริม การเป็นเครือข่ายหนึ่งของชมรมคนบ่อว่า เพื่ออาสาเป็นตัวแทนของเยาวชน ในการนำเสนอความต้องการของเยาวชนในอำเภอแม่จริม จากการได้พูดคุย พบปะเยี่ยมเยียน และร่วมรับรู้การดำเนินกิจกรรมขององค์กรอื่น ๆ ในชุมชนและรวมทั้งการเป็นผู้เชื่อมโยง ประสานความร่วมมือซึ่งกันและกัน จนกลายเป็นเครือข่ายกิจกรรม ความร่วมมือระหว่างเยาวชนและองค์กรชุมชน ในการจัดการสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลดีต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมชุมชน

ดังนั้น รูปแบบการดำเนินกิจกรรมในลักษณะของการเป็นอาสาสมัครในการดำเนินการ จึงสะท้อนออกมาในรูปของการนำความร่วมมือ การริเริ่มดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นการเชื่อมโยงแนวคิด ความต้องการของเยาวชนเอง ที่ส่งผลต่อศักยภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมของกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม

2.2 กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม ได้อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมที่เริ่มตั้งแต่ การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม การวางแผนแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ซึ่งสามารถอธิบายในบทบาทกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนดังนี้

1) การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วม อาศัยความรู้และประสบการณ์จากการเรียนรู้ ที่ได้รับการศึกษา ข้อมูลข่าวสาร ที่ผ่านจากสื่อและเทคโนโลยี ตลอดจนการได้ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ อย่างกว้างขวางในการค้นหาประเด็นที่สำคัญทางสิ่งแวดล้อมที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ และลำดับความสำคัญต่อปัญหาทางสิ่งแวดล้อม

การทำงานในขั้นตอนนี้ เยาวชนมีกระบวนการในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ แหล่งน้ำ ป่าไม้ มลพิษและสิ่งปฏิกูล ซึ่งได้มีการร่วมกันในการค้นหาถึงสาเหตุที่มาของปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังในรูปของการร่วมในกิจกรรมเสวนา การประชุมกลุ่มเยาวชน การร่วมกิจกรรมประชาคมหมู่บ้าน การพบปะเยี่ยมเยียนชุมชน การพูดคุยแลกเปลี่ยนแนวคิด เรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ จากบุคคลสำคัญที่มีบทบาทด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผู้อาวุโส นักวิชาการ พระสงฆ์ แกนนำชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งแกนนำกลุ่มเยาวชนในชุมชนต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงมุมมอง แนวคิดที่แตกต่างกันไป รวมทั้งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ นำผลงานทางวิชาการมาประกอบการวิเคราะห์ การเกิดความตระหนักร่วมในการเป็นเจ้าของปัญหา ค้นหาทางแก้ไขปัญหา และนำไปสู่การวางแผนทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนร่วมกัน

สำหรับการมองปัญหาของกลุ่มเยาวชนนั้น จากการสัมภาษณ์กลุ่มเยาวชนยังขาดความชัดเจน หรือมองด้วยความไม่เข้าใจถึงแก่นแท้ของปัญหา ว่ามีที่มาจากสาเหตุใดเป็นหลัก จำเป็นที่จะต้องมีการพูดคุย หรือกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกที่จะเข้ามาช่วยวิเคราะห์ มองประเด็นปัญหา ชี้นำ อันนำไปสู่การลำดับความสำคัญก่อน หลังของปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งการชี้ชัดถึงสาเหตุที่มา ในการวิเคราะห์ปัญหานั้นบุคคลในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมร่วมในกระบวนการ ซึ่งจะเป็นการสร้างความตระหนักแก่ชุมชนว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่ต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนด้วยในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น (กลุ่มเยาวชนอัสสัมชัญ, สัมภาษณ์ เมษายน 2544)

2) การวางแผนดำเนินกิจกรรม โดยปกติกลุ่มเยาวชนจะมีการวางแผนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในกลุ่มอยู่แล้ว ซึ่งกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น การวางแผนการปฏิบัติกิจกรรมนั้นมีการใช้

กิจกรรมต่างๆ อย่างหลากหลาย เช่น การประชุมกลุ่ม การเสวนาเยาวชน การสัมมนาเพื่อระดม การวางแผนทางกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

บทบาทของประธานกลุ่ม ในกระบวนการนี้จะทำหน้าที่ในการเสนอประเด็น ต่าง ๆ ให้กลุ่มได้ช่วยกันคิด วางแผน เสนอแนวทางการดำเนินกิจกรรมอย่างเสรี ซึ่งอาจมีข้อ ขัดแย้งกันบ้างทางความคิด แต่สมาชิกภายในกลุ่มก็สามารถหาข้อตกลงร่วมกันได้

เยาวชนจะมีการวางแผนการดำเนินงานของกลุ่ม โดยยึดหลักการของการ สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และตัวของเยาวชนเอง ซึ่งได้กำหนดทิศทางและแผนงาน ร่วมกันอยู่ 4 แผนงานหลักที่สำคัญ ได้แก่ (ฝ่ายงานเยาวชนมูลนิธิอีกเมืองน่าน, ม.ป.ป.)

2.1) แผนงานสร้างความเข้มแข็ง ได้แก่ การศึกษาดูงาน ค่ายผู้นำ กีฬา เชื่อมความสัมพันธ์ ซึ่งจะเน้นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มเยาวชน ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเยาวชนให้เพิ่มขึ้น

2.2) แผนงานปลูกจิตสำนึก ได้แก่ กิจกรรมค่ายเยาวชนกับสิ่งแวดล้อม กิจกรรมรณรงค์การอนุรักษ์ทรัพยากร กิจกรรมต่อต้านยาเสพติดและเอดส์ กิจกรรมดังกล่าวเป็น การปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนมีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งเรื่องของ แหล่งน้ำ ป่าไม้ มูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ตลอดจนร่วมกันรณรงค์ ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ของตนเอง อันส่งผลให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชน

2.3) แผนงานระดมทุน ได้แก่ การจัดกิจกรรมแปรรูปวัสดุจากท้องถิ่น การหา รายได้จากการจัดกิจกรรมผ้าป่าระดมทุน หรือขันโตกการกุศลขึ้นในอำเภอแม่จริม ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกได้รู้จักคิด และสร้างสรรค์กิจกรรมที่แปลกใหม่ ทำให้กลุ่มมีทุนหมุนเวียน ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องได้

2.4) แผนงานประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ ได้แก่ การจัดรายการในวิทยุ ชุมชนคนเมืองน่าน การจัดทำจุลสาร การเปิดเว็บไซต์ของกลุ่มเยาวชน เป็นแผนงานที่ส่งเสริมให้ สมาชิกได้มีโอกาสเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และรับทราบข่าวสาร ความเคลื่อนไหวการทำกิจกรรม ระหว่างเพื่อนสมาชิกเครือข่ายเยาวชน และยังเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก เปิดโอกาสในการถ่ายทอดถอดอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็นต่าง ๆ ให้เพื่อนได้รับรู้ โดยใช้ จุลสารเป็นสื่อกลางในการติดต่อ

ความร่วมมือในการวางแผนการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนนั้น ส่งผลให้ กลุ่มเยาวชนได้มีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม มีสัมพันธภาพที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น พร้อม

กันนี้ทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันจากการทำงาน การประสานเครือข่าย และแลกเปลี่ยนความรู้ที่กลุ่มเยาวชนกลุ่มอื่นได้ดำเนินการแล้วเป็นผลดี ที่กลุ่มฮักแม่จริมจะสามารถนำมาปฏิบัติหรือนำมาปรับให้เหมาะสมกับชุมชน เกิดความร่วมมือจากคน หรือกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนแม่จริมพร้อมกับการปลูกกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

3) การลงทุนและปฏิบัติกิจกรรม กระบวนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในขั้นนี้ มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อระดมเงินทุนในการหารายได้มาสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และอาศัยการสนับสนุนทุนในการดำเนินกิจกรรมจากองค์กรอื่น ซึ่งได้แก่ SIF FARM โดยการเขียนโครงการการดำเนินกิจกรรมแล้วขอทุนเป็นครั้งคราว เนื่องจากกลุ่มเยาวชนยังไม่มีรายได้เฉพาะของกลุ่ม ลักษณะของการดำเนินกิจกรรม จะเน้นด้านการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าจะเป็นการจัดการเชิงธุรกิจ จึงต้องพึ่งพาการจัดการงบประมาณจากองค์กรสนับสนุนเหล่านั้น

สำหรับการดำเนินกิจกรรม จะมีการปฏิบัติกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ขององค์กรที่เป็นเจ้าของทุน เช่น งบจากปปส. (สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด) ซึ่งจะต้องดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านยาเสพติด ซึ่งหากเยาวชนต้องการดำเนินกิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็ให้นำเอาประเด็นด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเข้ามารวมเข้าไปในกิจกรรมโครงการดังกล่าว ซึ่งรูปแบบโดยมากที่กลุ่มเยาวชนใช้ในกระบวนการพัฒนาและการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน จะเน้นด้านการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ การเรียนรู้ จิตสำนึกและความตระหนัก โดยการจัดเวทีเสวนาเยาวชน การจัดกิจกรรมค่ายประสบการณ์ การศึกษาดูงาน เป็นกิจกรรมที่เยาวชนมักจะนำมาใช้เพื่อพัฒนากลุ่มและชุมชน โดยเฉพาะด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เยาวชนมักจะใช้กิจกรรมการจดค่ายประสบการณ์ อันเป็นการสร้างแนวร่วม ในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนในพื้นที่ต่าง ๆ ของอำเภอแม่จริม นอกจากนี้ ยังมีการประสานความร่วมมือกับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยการขอให้เป็นคณะกรรมการร่วมงานบ้าง ให้เป็นที่ปรึกษาการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มบ้าง หรือการร่วมลงมือปฏิบัติ ประธานชมรมคนบ่อว่า นายอำเภอแม่จริม ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผลดีต่อการกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมขององค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ในการสนับสนุนบทบาทการดำเนินกิจกรรมของเยาวชน รวมทั้งสัมพันธภาพของการประสานงานร่วมกันของทุกคนในชุมชนย่อมส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดขึ้น

4) การติดตามและประเมินผล กระบวนการขั้นนี้เยาวชนอัยแม่จริมจะมีแนวทางการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่ มีข้อบกพร่องจากการดำเนินกิจกรรมด้านใดที่ต้องการการแก้ไข ซึ่งกิจกรรมที่เยาวชนมักจะใช้ในการติดตาม ประเมินผล และตรวจสอบการดำเนินกิจกรรม จากการจัดประชุมกลุ่ม ทุก ๆ 2 เดือนต่อ 1 ครั้ง ซึ่งจะมีการประชุมใหญ่ของเยาวชนสมาชิกเครือข่ายเยาวชนอัยแม่จริม 1-2 ครั้งต่อปี แต่ทั้งนี้แล้วแต่ความจำเป็นเร่งด่วนของกิจกรรม โครงการที่ต้องดำเนินการและจะมีการประชุมเพื่อสรุปกิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้ว สำหรับในด้านการประเมินผลกิจกรรมนั้น เยาวชนไม่ได้ทำอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเมื่อดำเนินการแล้วก็ไม่ได้มีการบันทึก หรือจัดทำสรุปผลไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งจากการสอบถามกลุ่มเยาวชนทำให้ทราบว่า เยาวชนไม่ได้คำนึงถึงการบันทึกหรือจัดทำหลักฐานการทำงานใด ๆ นับว่าเป็นข้อบกพร่องของกลุ่มอย่างมาก ที่ไม่สามารถจะค้นหาหลักฐาน ตรวจสอบการทำงานของกลุ่มที่ต้องการแก้ไขแต่อย่างใด

2.3 ผลการดำเนินกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมของกลุ่มเยาวชน

จากการศึกษาการดำเนินกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน ตั้งแต่แรกเริ่มการรวมตัวเป็นกลุ่มจนถึงปัจจุบันของกลุ่มเยาวชน ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำงานที่เห็นได้ชัดต่อเยาวชน ชุมชนและสิ่งแวดล้อม มีรายละเอียดดังนี้

ผลที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มเยาวชน ได้แก่

1. เยาวชนมีความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น และรู้ถึงความสำคัญของตนเองต่อกระบวนการในการจัดการสิ่งแวดล้อม พร้อมกันนี้ยังเป็นผู้ที่จะดำรง สืบทอดแนวคิดต่าง ๆ เพื่อคงไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

2. องค์การชุมชนให้การยอมรับ ทำให้กลุ่มเยาวชนได้รับโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การชุมชน เพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การร่วมเป็นคณะกรรมการตรวจป่าไม้ ร่วมเป็นคณะกรรมการจัดการแหล่งน้ำอนุรักษ์พันธุ์ปลา คือ กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำบ้านนาเตี้ย บ้านห้วยซ้อ หรือบ้านพรม อําเภอมแม่จริม

3. เกิดกิจกรรมอันเป็นผลจากความคิดริเริ่มที่ผ่านจากประสบการณ์ต่าง ๆ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของเยาวชน และเกิดจากความสำนึกและความตระหนัก เจตคติ ความรู้ความเข้าใจที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม และทักษะที่จะสามารถนำมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง

4. กลุ่มเยาวชนมีการกำหนดรูปแบบของการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่มีความชัดเจนมากขึ้น มีการวางแผน แนวทางในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างชัดเจนในแต่ละปี และมีการพัฒนาความรู้ ประสบการณ์และเรียนรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มที่ต่อชุมชน

5. เยาวชนสามารถดำเนินการเขียนโครงการ และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรทั้งในภาครัฐบาลและองค์กรพัฒนาเอกชน ในด้านงบประมาณ สนับสนุนการดำเนินกิจกรรม ด้านการเป็นผู้ให้ความรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ แก่เยาวชน โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ และความกล้าในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมั่นใจของเยาวชน ซึ่งกลุ่มองค์กรที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการดังกล่าว ได้แก่ SIF. (กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม) สกว.(สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) มูลนิธิรักษ์เมืองน่านและเครือข่ายเยาวชน มูลนิธิรักษ์เมืองน่าน

ผลต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่

พันธุ์ปลาและปริมาณปลามีจำนวนเพิ่มมากขึ้น พร้อมกับสัตว์น้ำชนิดอื่น ได้แก่ ตะพาบน้ำ ที่มีจำนวนมากในบริเวณที่เป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์ รวมทั้งการกลับมาของปลาหมอสีที่ก่อนหน้านี้ ได้สูญพันธุ์ไปจากลำน้ำน่านแล้ว แต่หลังจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ทำให้มีปริมาณของปลาชนิดนี้ปรากฏในลำน้ำว่า ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำน่านอีก การเพิ่มขึ้นของปริมาณสัตว์น้ำในลำน้ำแม่จริมและลำน้ำว่านั้น ก็เนื่องมาจากกิจกรรมการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำของเครือข่ายเยาวชน ชาวบ้านในชุมชนตลอดลำน้ำสาขาของลำน้ำว่าและแม่จริม รวมทั้งปริมาณน้ำที่เพิ่มขึ้นจากการรักษาป่าต้นน้ำ ในบริเวณป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติแม่จริมและป่าน้ำว่าด้วย ก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการเพิ่มขึ้นของปริมาณน้ำในลำน้ำและสัตว์น้ำดังกล่าว

ผลต่อชุมชน ได้แก่

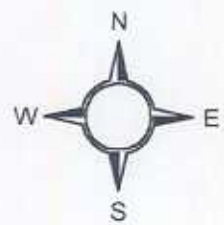
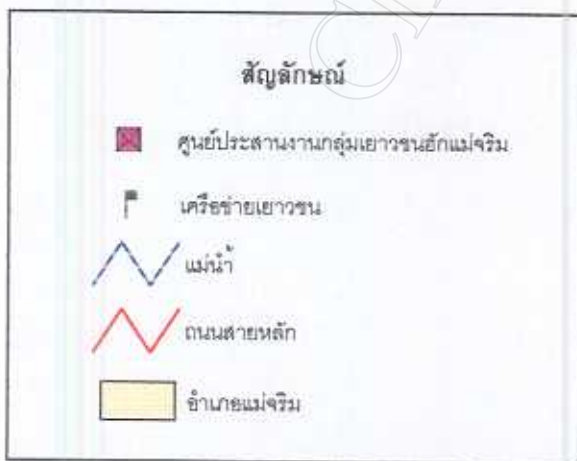
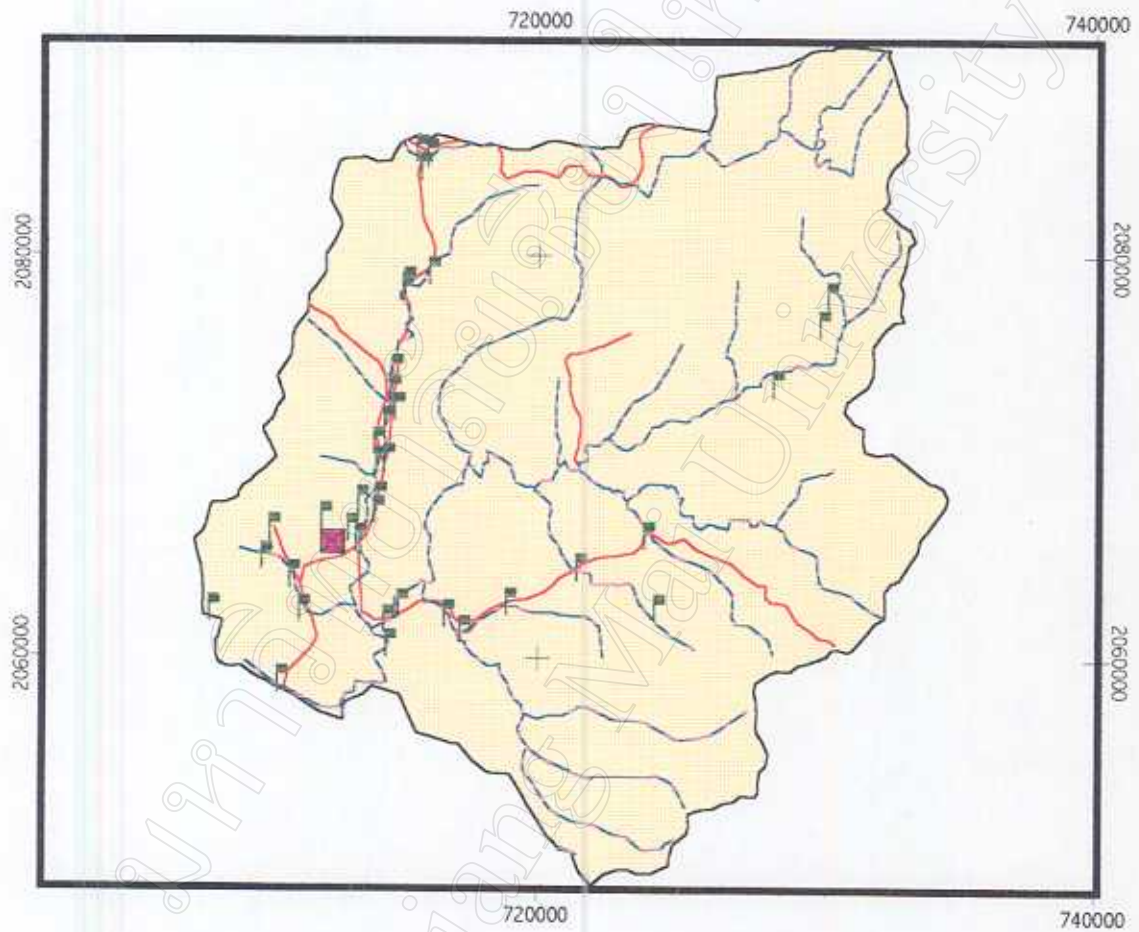
การเกิดขึ้นของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ด้วยตัวของชุมชนเอง จากการจัดการป่าชุมชน พบว่า มีเครือข่ายป่าชุมชนในอำเภอแม่จริมจำนวน 6 เครือข่าย ซึ่งการเกิดขึ้นของกระแสการอนุรักษ์นี้ เป็นการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จากกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน รวมถึงกลุ่มเยาวชนรักษ์แม่จริมที่เป็นส่วนหนึ่งของการย้าเข้าการสร้างกระแส ด้วยรูปแบบกิจกรรมจากการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ การให้ความรู้แก่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนด้วยกันในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในอำเภอแม่จริมจนปรากฏผลออกมา ถึงความร่วมมือของคนในชุมชนในการไม่ตัดไม้ทำลายป่า หรือการบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำ รวมทั้งการช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมด้วยการคอยเป็นหูเป็นตาสอดส่อง

ดูแล จากการจัดกิจกรรมการตรวจป่าทุกปี ซึ่งจะมีการดำเนินการปีละประมาณ 1-2 ครั้ง มีการตั้งกฎ ข้อห้ามที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในแต่ละหมู่บ้าน และที่สำคัญก็คือ ความร่วมมือของเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน ที่คอยเป็นแนวร่วมของการดำเนินกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ประสานการดำเนินงานกับกลุ่มเยาวชนฮักแม่จริม เป็นเครือข่ายเยาวชนในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น และมีเกือบทั่วทุกหมู่บ้านในอำเภอแม่จริม (ภาพ 2)

องค์ความรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ของกลุ่มเยาวชนฮักแม่จริม ได้มีการปรับประยุกต์นำเอารูปแบบของประเพณี พิธีกรรมในทางศาสนา มาใช้ในการสร้างแรงจูงใจการเข้าร่วมกิจกรรม จนได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี ได้แก่ การจัดกิจกรรมผ้าป่าการกุศลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมทุนจากคนในชุมชน มาเป็นทุนสำหรับกลุ่มเยาวชนในการดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งก็สามารถระดมทุนจากชาวบ้านได้เป็นจำนวนถึง 50,000 - 60,000 บาท และชาวบ้านเห็นความสำคัญและให้การยอมรับในกลุ่มเยาวชนมากขึ้น กิจกรรมผ้าป่าขยะ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสร้างสำนึกของการจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลอย่างถูกวิธีแก่ชาวบ้านและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ที่เยาวชนได้นำมาจัดร่วมในงานสงกรานต์ตรึมน้ำว่า ซึ่งกิจกรรมนี้ได้รับการ เผยแพร่และประชาสัมพันธ์สู่สื่อมวลชน ทำให้คนภายนอกได้รับรู้ถึงความสามารถของเยาวชนกลุ่มนี้ ในความพยายามที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

จากการดำเนินกิจกรรมของเยาวชน ที่เลือกสรรรูปแบบของกิจกรรมมาใช้ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชน และกลุ่มเยาวชนเองจนปรากฏเป็นผลงานที่ได้รับการยอมรับในระดับหนึ่งนี้ เป็นสิ่งที่สามารถบ่งบอกได้ถึง พื้นฐานกระบวนการเรียนรู้จากปัจจัยด้านต่าง ๆ อันได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากองค์กร หน่วยงานทั้งภายในและภายนอก ความเป็นเครือข่ายกลุ่ม องค์กร รวมไปถึงบริบทของชุมชนทั้งในสิ่งแวดล้อมและด้านสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมที่มีส่วนในการกล่อมเกลา เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีส่วนสัมพันธ์ต่อการสร้างเจตคติ ทักษะพิสัยที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของเยาวชน ต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างดียิ่ง ด้วยกระบวนการและรูปแบบ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วยกลุ่มของเยาวชนเอง อันเป็นการสืบสานความยั่งยืนแก่สิ่งแวดล้อมของชุมชนในอนาคต

ภาพ 2 แผนที่แสดงเครือข่ายเยาวชนในอำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน

3 ศักยภาพของเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

จากผลการศึกษาในด้านการรวมกลุ่ม พัฒนาการกลุ่ม กระบวนการและรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม และผลการดำเนินกิจกรรม สามารถวิเคราะห์ได้ถึงศักยภาพของกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริมจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ศักยภาพด้านการดำเนินกิจกรรมสิ่งแวดล้อม รูปแบบการดำเนินกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมของเยาวชน จากการรวมกลุ่มของเยาวชนเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้จากปัจจัยต่าง ๆ ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เจตคติและความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ ในกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมจากรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากผลงานที่ผ่านมา ซึ่งได้แก่ กิจกรรมเก็บขยะต่างชุมชน จัดทำผ้าป่าการกุศลระดมทุนสนับสนุนกิจกรรมเยาวชน กิจกรรมการอนุรักษ์พันธุ์ปลา การจัดทำป่าชายเลน กิจกรรมการเดินป่าเพื่อศึกษาสภาพของแหล่งต้นน้ำ พิษสมุนไพรรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้าน รวมทั้งกิจกรรมการรณรงค์ การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากความคิดของกลุ่มเยาวชนเอง ในการรู้จักเลือกใช้กลวิธีอย่างชาญฉลาดในกระบวนการต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้ เช่น การใช้กิจกรรมค่าย การอบรม การหาเวทีเสวนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม หาแนวร่วมสมาชิกกลุ่มเยาวชนให้เพิ่มมากขึ้น มีการสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสร้างจิตสำนึก การรณรงค์ให้เกิดความตระหนัก โดยเลือกที่จะเข้าหากลุ่มองค์กรที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของกลุ่ม และร่วมกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ตามที่องค์กรเครือข่ายเยาวชนอีกเมืองน่านจัดขึ้น

แม้ว่าคณะกรรมการกลุ่มเยาวชนอีกแม่จริม จะเป็นกลุ่มที่มาจากการจัดตั้งโดยองค์กรชุมชนท้องถิ่น คือชมรมคนบ่อว่าก็ตาม แต่ในด้านการทำงานทั้งด้านการพัฒนาชุมชนและการจัดการสิ่งแวดล้อมแล้ว กลุ่มเยาวชนสามารถดำเนินกิจกรรมด้วยตัวเองอย่างมีอิสระ และได้รับการยอมรับและเชื่อถือจากองค์กรภายนอก จากการได้รับการอนุมัติงบประมาณ จัดทำโครงการด้านพัฒนาศักยภาพเยาวชนจากกิจกรรม 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาชุมชน การพบปะเยาวชน และการค้นหาตัวตนของเยาวชน ซึ่งเป็นโครงการที่เยาวชนได้ดำเนินการเขียนของบประมาณเองโดยผ่านจากชมรมคนบ่อว่าและเสนอไปยัง SIF เมฆ 5 ซึ่งก็ผ่านความเห็นชอบได้รับงบประมาณดำเนินการซึ่งกำลังอยู่ในขั้นดำเนินการกิจกรรมอยู่ในปัจจุบัน

3.2 ศักยภาพด้านการจัดองค์กรและการบริหารจัดการกลุ่ม จากการศึกษา กลุ่มเยาวชนมีโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม (ภาคผนวก) ที่มีการพัฒนาการดำเนินการกิจกรรมของกลุ่ม ด้านบริการจัดการที่มีความชัดเจน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและแบบแผนของการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ การมีโครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มเยาวชนอีกแม่จรมที่ชัดเจน และมีการระบุชัดถึงหน้าที่ความรับผิดชอบที่คณะกรรมการกลุ่มพึงมี สมาชิกแต่ละคนจะมีส่วนร่วมในการบริหารงานของกลุ่ม ได้แก่ การเสนอความคิดเห็น การตัดสินใจ การวางแผนร่วมกัน ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม โดยคณะกรรมการจะทำงานในลักษณะของการบริหารและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชนอื่น ๆ ภายใต้การประสานความร่วมมือ ร่วมใจ ในการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแต่ละกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้

กลุ่มอีกแม่จรมจะมีการประชุมคณะกรรมการอย่างสม่ำเสมอ โดยมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มอย่างชัดเจน ที่เน้นการรวมกลุ่มเพื่อทำประโยชน์ให้กับชุมชนและสิ่งแวดล้อม ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และการลดปัญหาทางสังคม มีการวางกฎระเบียบของกลุ่มเพื่อเป็นแนวทาง บรรทัดฐานในการปฏิบัติ เพื่อให้ได้เยาวชนที่มีความมั่นใจและต้องการเป็นสมาชิกอย่างแท้จริง มีความเสียสละ รับผิดชอบ มีใจรักและสามัคคี มีการช่วยเหลือร่วมมือ ในกิจกรรมของกลุ่ม และเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกันในการทำงาน โดยเฉพาะในการวางแผนการทำงานของกลุ่ม ที่มีทั้งการดำเนินการภายในกลุ่ม ในชุมชน และแผนการดำเนินงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐบาลและองค์กรพัฒนาเอกชนที่อยู่ภายในและภายนอกชุมชน ได้แก่ สาธารณสุขอำเภอ กลุ่มเครือข่ายเยาวชนมูลนิธิอีกเมืองน่าน ชมรมคนบ่อว่า ป่าไม้อำเภอ

3.3 ศักยภาพการสร้างเครือข่ายการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ของกลุ่มเยาวชน ซึ่งจากการปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน ได้พบว่า กลุ่มเยาวชนมีการดำเนินกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง โดยกิจกรรมจะเกิดขึ้นเฉพาะช่วงกลางวันหรือวันสำคัญต่าง ๆ ก็ตาม ทั้งนี้ความต่อเนื่องที่เกิดขึ้น เป็นผลมาจากการที่เยาวชนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ และรูปแบบการทำงาน ในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือในกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ตลอดปี จากการวางแผนการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ส่งผลให้กลุ่มเยาวชน มีแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับกิจกรรมของชมรมคนบ่อว่า และเครือข่ายเยาวชนอีกเมืองน่าน ซึ่งส่งผลให้การทำงานด้านสิ่งแวดล้อม สามารถดำเนินการได้

อย่างต่อเนื่อง จากการวางแผนงานที่เอื้อต่อการทำงานของกลุ่ม เช่น การวางระยะเวลาของการดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ที่จะวางแผนการทำงานเฉพาะในช่วงของวันหยุด วันปิดเทอม ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่เยาวชนสามารถจะมารวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมได้ ประกอบกับการปฏิสัมพันธ์ของเยาวชนทั้งในระดับปัจเจกที่ส่งผลให้ได้พบเพื่อน เกิดเครือข่ายเพื่อนสัมพันธ์จากการติดต่อสื่อสาร และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้ ความเข้าใจแก่กัน ความร่วมมือระหว่างความเป็นเพื่อนในกลุ่มกิจกรรม ทั้งจากการพูดคุยและการติดต่อสื่อสาร

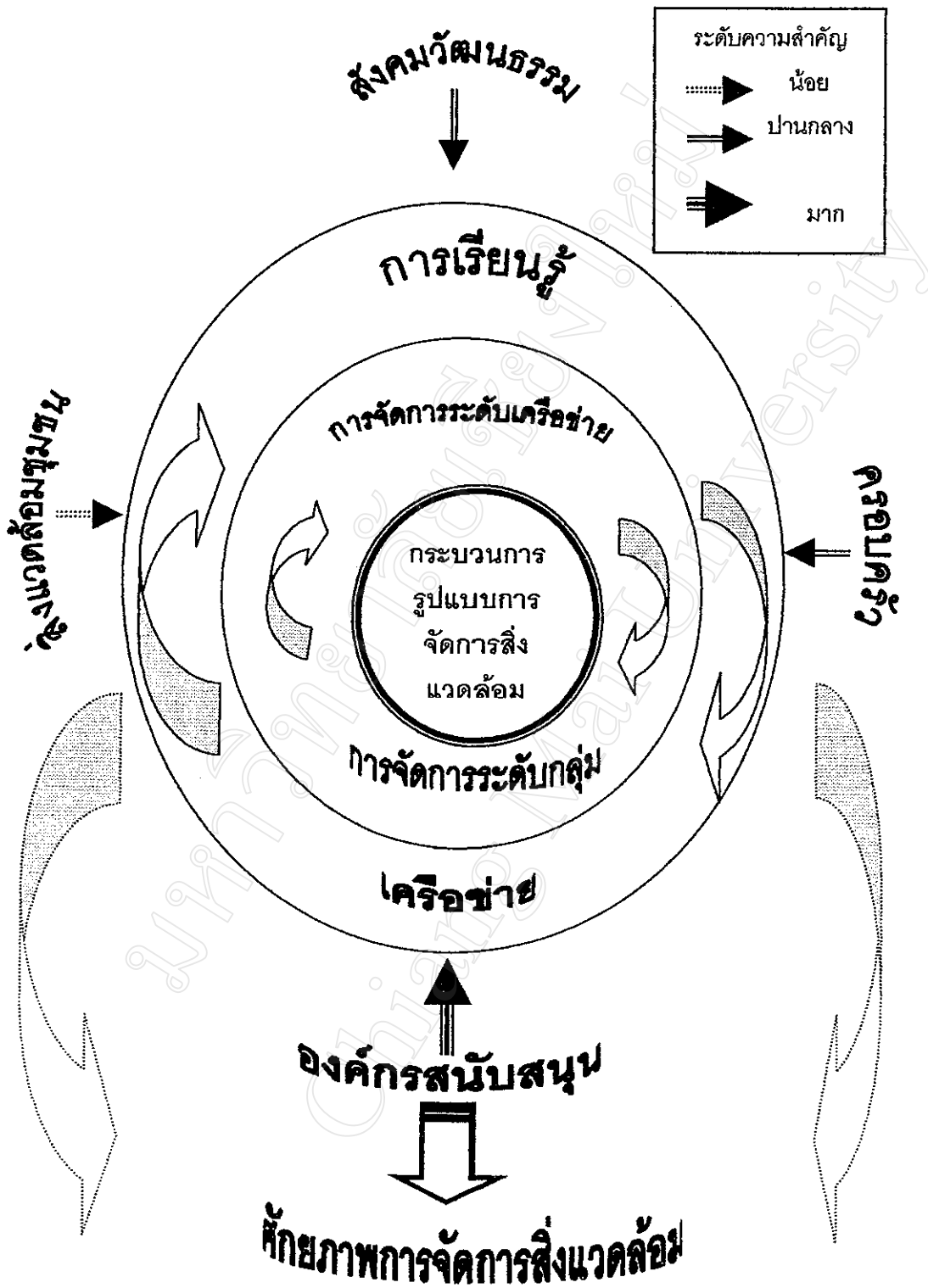
3.4 ผลจากการดำเนินกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม จากกระบวนการทำงานของกลุ่มที่ใช้การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ หรือการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมกับองค์กรต่าง ๆ ประกอบกับความสามารถของกลุ่มที่มีความกระตือรือร้น ความคิดสร้างสรรค์ และความกล้าแสดงออก กิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของกลุ่ม จึงได้รับความสนใจ และได้รับการยอมรับในระดับหนึ่งจากคนในชุมชน ถึงแม้บางครั้ง การทำงานของกลุ่มจะขึ้นตรงต่อกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ หรือแม่ข่ายในเครือข่าย เช่น ชมรมคนบ่อว่า เครือข่ายเยาวชนอภัยเมืองน่าน ที่รวมทั้งความร่วมมือที่เกิดขึ้นในชุมชนและนอกชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่ตรงกับความต้องการของเยาวชน

การร่วมสนับสนุนกิจกรรมของเยาวชน มักจะได้รับในรูปแบบงบประมาณ ดำเนินการ ได้แก่ การอนุมัติงบประมาณจัดทำโครงการพบปะเยาวชนและศึกษาชุมชน จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย งบประมาณด้านการจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนจากเครือข่ายเยาวชนมูลนิธิอภัยเมืองน่านทุกปี ส่วนการให้ความช่วยเหลือของกลุ่มชาวบ้าน องค์กร หน่วยงานทั้งในภาครัฐบาลและองค์กรพัฒนาเอกชน ในการอำนวยความสะดวกให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ได้แก่ การให้ความร่วมมือในการประสานงานกิจกรรม การช่วยสอดส่องดูแลผลงานที่เยาวชนทำ และความรู้สึกร่วมขององค์กรที่จะให้การสนับสนุน การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นลูกหลานของอำเภอแม่จริม ในการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเอง ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ยังคงมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

จากผลการศึกษา กระบวนการและรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ของเยาวชนทำให้ได้พบแนวทางสำคัญของการดำเนินกิจกรรม อันส่งผลต่อศักยภาพที่เกิดขึ้นของกลุ่มเยาวชน ได้แก่

1. มีความชัดเจนขององค์กร องค์กรมีรูปแบบและความเป็นกลุ่มเยาวชนอย่างแท้จริง ซึ่งจากการศึกษา พบว่ากลุ่มเยาวชนนั้นมีเยาวชนที่หลากหลายจากในพื้นที่ต่าง ๆ ในอำเภอแม่จรม
2. มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จากการมีแผนงาน โครงการของกลุ่มอย่างชัดเจน และมีการดำเนินกิจกรรมและวางแผนร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ทำให้กลุ่มมีแบบแผนการดำเนินงาน และได้รับการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม ทำให้เยาวชนมีงานกิจกรรมตลอดเวลา
3. มีอิสระในการดำเนินงานและการตัดสินใจ ความเป็นกลุ่มเยาวชนและความเป็นผู้นำ ความชัดเจนของแบบแผนการดำเนินงาน ส่งผลต่อการตัดสินใจในการทำงาน ประกอบกับความเป็นตัวของตัวเองสูง
4. มีเงินทุนและแหล่งในการสนับสนุนการดำเนินงาน พบว่า เยาวชนมีศักยภาพในการดำเนินงานเขียนโครงการเพื่อของบประมาณ การทำงานได้เองจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลและองค์กรพัฒนาเอกชน ภายในและภายนอกชุมชน ที่ให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรม ความรู้และงบประมาณ ได้แก่ SIF FARM
5. การสนับสนุนให้สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ มีการสร้างเครือข่ายร่วมภายในชุมชนท้องถิ่นและกระจายการดำเนินงานออกไป

จากผลการศึกษาที่กล่าวมา แสดงให้เห็นถึงความพยายามของกลุ่มเยาวชนในการที่จะค้นหาแนวทาง และสร้างโอกาสในการเข้าไปร่วมดำเนินกิจกรรม กับกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เป็นผลมาจากอิทธิพลของปัจจัยด้านต่าง ๆ และสามารถที่จะเรียนรู้ สร้างประสบการณ์ และพัฒนาตัวเองจนเป็นกลุ่ม องค์กรเยาวชนที่มีความสามารถในการดำเนินกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับชุมชนไปจนถึงระดับจังหวัดกลุ่มหนึ่งในจังหวัดน่าน และเพื่อให้เข้าใจในศักยภาพของกลุ่มเยาวชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแผนภาพ 3 แสดงถึงอิทธิพลของปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อกระบวนการและรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของกลุ่มเยาวชนอันเป็นการบ่งบอกถึงศักยภาพของเยาวชนที่เกิดขึ้น ดังนี้

ภาพ 3 อิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการและรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของเยาวชน

จากภาพแสดงให้เห็นว่า กระบวนการและรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของเยาวชนนั้นเป็นผลจากอิทธิพลของการที่เยาวชนได้มีการเรียนรู้และความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในเครือข่าย โดยผ่านการมีส่วนร่วมในการจัดการทั้งในระดับกลุ่มย่อยที่มีตั้งแต่กลุ่มเล็กในหมู่บ้าน ชุมชน ถึงการจัดการในระดับเครือข่าย ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นกระบวนการในการจัดการสิ่งแวดล้อมและรูปแบบของการดำเนินกิจกรรมที่เยาวชนได้ใช้ ทั้งนี้เนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลที่ส่งสมมาจากสิ่งแวดล้อมชุมชน สังคมวัฒนธรรม ครอบครัวและการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ซึ่งการศึกษายังได้พบว่า อิทธิพลของการที่กลุ่มเยาวชนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ จะส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในเครือข่ายอันเป็นการสร้างแนวร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับกลุ่มย่อยจนถึงระดับเครือข่ายนั่นเอง ในขณะที่ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนนั้นมีอิทธิพลต่อกระบวนการและรูปแบบของกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของเยาวชนไม่มาก จากเหตุผลที่ได้อธิบายมาแล้วในข้างต้น การดำเนินกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมของเยาวชนที่จึงต้องอาศัยอิทธิพลจากการเรียนรู้ที่ได้รับจากปัจจัยด้านการสนับสนุนขององค์กร ครอบครัว สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมชุมชน ที่จะทำให้เกิดศักยภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อมของกลุ่มเยาวชน อาทิ กลุ่มเยาวชนฮักแม่จรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน